

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ชุดวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ (เล่ม 1)

สำหรับ

- 1.โครงการประสานงานวิจัยการแพทยชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่
- 2.โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าละหู่ในพื้นที่เป้าหมาย
 - บ้านห้วยชมภู หมู่ 10 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
 - บ้านห้วยป่าไร่ หมู่ 9 ตำบลแม่คะ อ.เถิน จ.เชียงใหม่
- 3.โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนากาการแพทยชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

ภายใต้

ชุดโครงการวิจัยการแพทยพื้นบ้านและการแพทยชนเผ่าภาคเหนือ

ดำเนินการวิจัยโดย

- ทีมประสานงานวิจัยโครงการประสานงานวิจัยการแพทยชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่
- ทีมวิชาการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนากาการแพทยชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่
วิทยาลัยการแพทยพื้นบ้านและการแพทยทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- ทีมวิจัยโครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าละหู่ในพื้นที่เป้าหมาย

กันยายน 2550

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ชุดวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ (เล่ม 1)

สำหรับ

- RDG48N0014 โครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่
- RDG48N0022 โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าละหู่ในพื้นที่บ้านห้วยชมพู หมู่ 10 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
- RDG48N0023 โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าละหู่ในพื้นที่บ้านห้วยป่าไร่ หมู่ 9 ตำบลแม่คะ อำเภอลาง จังหวัดเชียงใหม่
- RDG48N0016 โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนากาการแพทยชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

ภายใต้

ชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทยชนเผ่าภาคเหนือ

ทีมวิชาการสังเคราะห์

นางสาวกัญยานุช เทาประเสริฐ	นางวลัยพร ชมพูพิทักษ์	นางสาวนุจจิ บัวแดง
นางสาวปราณิสรา คำแก้ว	นายทรงศักดิ์ สอนจ้อย	นางสาวธมวดี ศิริสาร

ทีมประสานงานวิจัย

นางสาวปราณิสรา คำแก้ว	นางสาวนุจจิ บัวแดง	นายนคร จันทะวงษ์
นางสาวธมวดี ศิริสาร	นางสาวจิรพร วงศ์ขัติย์	

ทีมวิจัยในพื้นที่

นางวลัยพร ชมพูพิทักษ์	นางณัฐริกา ชมพูพิทักษ์	นายจะสี ชมพูพิทักษ์
นางสาวอมรรรัตน์ จะโจ	นางนาที จะโป	

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.)

สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

คำชี้แจง

ตามที่ชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่าภาคเหนือ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว.ภาค เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการชุดโครงการวิจัยย่อยอีก 4 ชุด แต่ละชุดประกอบด้วยโครงการดำเนินงาน 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนประสานงาน ส่วนเคลื่อนงานในพื้นที่ และส่วนสังเคราะห์ รวมทั้งสิ้น 17 โครงการ ประกอบด้วย

- ชุดวิจัยและพัฒนาเพื่อขยายผลการแพทย์พื้นบ้านล้านนา (2 โครงการ)
- ชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าบนพื้นที่สูง ชนเผ่าอาข่า (3 โครงการ)
- ชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าบนพื้นที่ดอน ชนเผ่าม้ง - เมี่ยน (7 โครงการ)
- ชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าบนพื้นที่ลุ่ม ชนเผ่าลาหู่ - ไทใหญ่ (5 โครงการ)

โดยแต่ละส่วนมีบทบาทและพันธกิจที่จะช่วยเหลือหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การประสานงานชุดวิจัยให้ดำเนินงานได้ตามเป้าหมายและเป็นเวทีกลางในการทำกิจกรรมร่วมกันของแต่ละชนเผ่า(ดำเนินการ โดยทีมวิจัยและพัฒนาจากวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก)

ส่วนที่ 2 การขับเคลื่อนการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ให้ได้ตามเป้าหมายและเป็นพี่เลี้ยงในการทำกิจกรรมร่วมกันของแต่ละชนเผ่า โดยจะร่วมดำเนินการศึกษารวบรวมองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการนำภูมิปัญญาที่คัดสรรปรับปรุงให้ร่วมสมัยแล้ว ไปฟื้นฟูและประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ตลอดจนสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับโรงเรียนและเรียนเป็นวิชาชีพในระดับมหาวิทยาลัย (ดำเนินการ โดยทีมพี่เลี้ยงจากหน่วยงาน/องค์กรที่เป็นฐานประสานงานเครือข่ายของแต่ละชนเผ่า และหมอชนเผ่าและแกนนำชุมชนในแต่ละพื้นที่)

ส่วนที่ 3 การสังเคราะห์และพัฒนาระบบองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของแต่ละชนเผ่า รวมถึงกระบวนการที่สามารถนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน การสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่และการสร้างเสริมรายได้ของชุมชน(ดำเนินการ โดยทีมวิชาการของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านฯ และองค์กรในเครือข่าย ร่วมกับทีมหมอชนเผ่าและทีมพี่เลี้ยง)

ในส่วน of ชุดพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าบนพื้นที่ลุ่ม ชนเผ่าลาหู่-ไทใหญ่ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว.ภาค โดยแบ่งออกเป็น 5 โครงการย่อย ได้แก่ โครงการประสานบ้านห้วยชมภู, โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าลาหู่บ้านห้วยป่าไร่, โครงการงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าลาหู่-ไทใหญ่, โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าลาหู่

เคลื่อนงานวิจัยพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่บ้านหินแตก และโครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าลาหู่-ไทใหญ่

การดำเนินงานของโครงการย่อยในชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าบนพื้นที่ลุ่ม ชนเผ่าลาหู่ – ไทใหญ่ ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการดำเนินงานและปรับพื้นที่ดำเนินกิจกรรมไป ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานของชุดวิจัยสามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมาย โดยโครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่ในพื้นที่เป้าหมายบ้านห้วยชมพูและบ้านห้วยป่าไร่สามารถดำเนินงานรวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าละหู่ จัดทำทำเนียบสมุนไพรและทำเนียบหมอชนเผ่าละหู่ได้ครบถ้วนตามพันธกิจของระยะที่ 1 ส่วนการขยายผลตามพันธกิจที่ 2 และ 3 ในการนำองค์ความรู้ไปสู่การสืบทอดและใช้ประโยชน์นั้น ทั้งสองพื้นที่ขาดความพร้อมด้านชุมชนอันเนื่องมาจากโครงสร้างของชุมชนบ้านห้วยชมพูและบ้านห้วยป่าไร่เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเมือง จึงส่งผลให้คนในชุมชนเดินทางออกนอกชุมชนเพื่อไปประกอบอาชีพรับจ้างในเมืองเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งเด็กในชุมชนต้องเดินทางไปเรียนหนังสือในเมืองจะเหลือแต่คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้านอย่างไรก็ตาม เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และพันธสัญญาของโครงการจึงได้ทำเอกสาร คำราการแพทย์ชนเผ่าลาหู่เพื่อเผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่น ขณะเดียวกันมีหมอชนเผ่าไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอแม่ฮาด อำเภอฝาง อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความสนใจและความพร้อมสูงที่จะศึกษาและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าของตนเอง เพื่อใช้ประโยชน์ทั้งด้านสุขภาพและเสริมสร้างรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับพันธสัญญาของชุดวิจัยการแพทย์ชนเผ่าลาหู่ – ไทใหญ่ และเพื่อรักษาเจตนาวัตถุประสงค์ของชุดวิจัย อีกทั้งยังอยู่ภายใต้ชุดวิจัยเดียวกันอยู่แล้ว จึงขอปรับเปลี่ยนพื้นที่การดำเนินงานในระยะที่ 2 ได้แก่

- 1) โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่ในพื้นที่

บ้านห้วยชมพู หมู่ 10 ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย **ปรับเปลี่ยน**

โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ในพื้นที่

บ้านแม่ฮาดหลวง ตำบลแม่ฮาด อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่

- 2) โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่ในพื้นที่

บ้านบ้านห้วยป่าไร่ หมู่ 9 ตำบลแม่คะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ **ปรับเปลี่ยน**

โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ในพื้นที่

บ้านเวียง ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ถึงแม้โครงการเคลื่อนงานการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่จะมีเวลาดำเนินงานเพียง 1 ปี ก็สามารถดำเนินงานได้ครบตามพันธกิจของชุดวิจัย (ดังจะนำเสนอในรายงานในพื้นที่ของชนเผ่าไทใหญ่)

ส่วนโครงการเคลื่อนงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่บ้านหินแตก มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานของโครงการไป เนื่องจากผลจากการศึกษาในระยะที่ 1 พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของชุมชน โดยมีประชากรเคลื่อนย้ายเข้า-ออกในพื้นที่สูง และมีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในชุมชนที่หลากหลาย ซึ่งทำให้การดำเนินงานในลักษณะของชุมชนและชาติพันธุ์เดียวปฏิบัติได้ยาก จึงทำให้ทางโรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวง ไม่สามารถดำเนินการตามแผนปฏิบัติการตามที่กำหนดไว้ในสัญญาได้ทั้งหมด แต่ทีมวิจัยของโรงพยาบาลกลับพบว่า มีหมอชนเผ่าจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความรู้ความสามารถและยินดีมาร่วมศึกษาวิจัยพัฒนาร่วมกันความรู้และรูปแบบการบริการด้วยการใช้ภูมิปัญญาของหมอชนเผ่าที่มีอยู่อย่างหลากหลายในบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้าน ดังนั้นโครงการเคลื่อนงานวิจัยฯ บ้านหินแตกจึงขออนุญาตทางชุดโครงการฯ เพื่อปรับขอบเขตการศึกษาวิจัยจากการดำเนินงานของเผ่าไทใหญ่ที่บ้านหินแตกชุมชนเดียวมาเป็นการศึกษาร่วมกับหมอชนเผ่าไทใหญ่ หมอจีนฮ่อ หมอลาหู่ และหมออาข่า ในพื้นที่ 3 หมู่บ้านรอบ ๆ โรงพยาบาล โดยปรับจากรูปแบบเดิมที่ให้ชุมชนเป็นหลักในการทำกิจกรรมด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์และการสร้างรายได้ มาให้ความสำคัญกับหมอชนเผ่าของแต่ละชุมชนเป็นหลัก ด้วยการนำภูมิปัญญาองค์ความรู้ของชุมชนที่ชัดเจน มาปรับใช้ในโรงพยาบาลและเชื่อมโยงสู่ชุมชนก็เป็นการแก้ไขปัญหในพื้นที่ได้ และทำให้เกิดความชัดเจน เห็นผลมากกว่าเดิม โดยทำการศึกษารูปแบบการให้บริการสุขภาพที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชนเผ่า โดยใช้ภูมิปัญญาของชนเผ่าในพื้นที่ระหว่างโรงพยาบาลกับหมอชนเผ่า ซึ่งบางส่วนอาจจะนำมาปรับปรุงและปฏิบัติที่โรงพยาบาลหรือบางส่วนอาจจะปฏิบัติในชุมชน ดังนั้น จึงได้ปรับโครงการให้เข้ากับเป้าหมายและกิจกรรมมากยิ่งขึ้น (ตามที่แจ้งให้กับสกว.ทราบแล้วนั้น) โดยปรับจากโครงการเคลื่อนงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่บ้านหินแตก ดำบลแม่สลองในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นโครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาารูปแบบการดูแลสุขภาพของชนเผ่าในพื้นที่เขตโรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ดำเนินงานโดยทีมวิจัยของโรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวงร่วมกับชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงพยาบาล

ท้ายที่สุด ผลงานที่เกิดขึ้นทั้งหมดของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ ที่ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบขอบเขตการศึกษาและพื้นที่การดำเนินงานไป แต่ก็ยังคงรักษาเจตนาคเดิมไว้ โดยสามารถจัดระบบองค์ความรู้ออกมาเป็นตำราการแพทย์ชนเผ่าละหู่ ตำราการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ ทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าละหู่ ทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าไทใหญ่ และทำเนียบหมอชนเผ่าของทั้งสองชนเผ่าได้ รวมถึงการนำองค์ความรู้ไปสืบทอดและใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างรายได้ของชนเผ่าไทใหญ่ แสดงให้เห็นถึงการทำงานในชุมชน ที่ได้เรียนรู้ปรับตัวให้สอดคล้องกับ

สถานการณ์และบริบทของชุมชน โดยอาศัยงานวิจัยเป็นเครื่องมือในการทำงานและเป็นสะพานเชื่อมโยงเครือข่ายทุกส่วนร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น จนสามารถดำเนินงานได้ครบถ้วนตามพันธกิจ รวมถึงเกิดการพัฒนาคณะและการดำรงอยู่ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนที่ดีงามที่พร้อมจะสืบสานขยายผลต่อยอดสู่ลูกหลานและสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนด้วยภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ตามแนวพระราชดำริ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพรวมผลการดำเนินงานของชุดวิจัย จึงแบ่งการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ออกเป็นทีละชนเผ่า ดังนี้

1) ชุดวิจัยและพัฒนาศูนย์สุขภาพชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ (เล่ม 1) ได้แก่

- โครงการประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่
- โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาศูนย์สุขภาพชนเผ่าละหู่ในพื้นเป้าหมาย
- โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาศูนย์สุขภาพชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

2) ชุดวิจัยและพัฒนาศูนย์สุขภาพชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ (เล่ม 2) ได้แก่

- โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาศูนย์สุขภาพชนเผ่าไทใหญ่ในพื้นที่เป้าหมาย

3) ชุดวิจัยและพัฒนาศูนย์สุขภาพชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ (เล่ม 3) ได้แก่

- โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพสุขภาพของชนเผ่าในพื้นที่เขตโรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เล่มนี้ จึงประกอบด้วยผลงานวิจัยของ

โครงการที่ 1 การประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

โดย โครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

โครงการที่ 2 ผลการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่

- โดย -โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาศูนย์สุขภาพชนเผ่าละหู่ในพื้นที่
- บ้านห้วยชมพู่ หมู่ 10 ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาศูนย์สุขภาพชนเผ่าละหู่ในพื้นที่
- บ้านห้วยป่าไร่ หมู่ 9 ตำบลแม่คะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

โครงการที่ 3 สังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาศูนย์สุขภาพชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

โดย โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาศูนย์สุขภาพชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

สารบัญ

หน้า

คำชี้แจง	ก
สารบัญ	จ
โครงการที่ 1 การประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมาย	1
ของชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่	
1.1 ภาระหน้าที่ของการประสานงานการเคลื่อนงาน	1
ในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าละหู่	
1.1.1 วัตถุประสงค์	1
1.1.2 พันธกิจ	1
1.1.3 แผนการปฏิบัติงาน	2
1.2 กระบวนการเคลื่อนงานวิจัยของชนเผ่าละหู่	2
1.2.1 การจัดกิจกรรมพบปะทีมวิจัย	2
1.2.2 ลงเยี่ยมในพื้นที่และเข้าร่วมกิจกรรม	3
1.2.3 จัดเวทีกลางเพื่อรายงานความก้าวหน้าและผลการวิจัยของชุดวิจัย	5
1.2.4 ประชุมปฏิบัติการเพื่อเชื่อมโยง/ประสานงาน	6
เครือข่ายหมอชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่	
1.2.5 การประชาสัมพันธ์	9
1.3 บทเรียนที่ได้จากการเคลื่อนงาน	9
ในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าละหู่	
1.3.1 ชุมชน	9
1.3.2 ภาคประชาชน	11
1.3.3 ภาครัฐ	11
โครงการที่ 2 ผลการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่	1
2.1 พันธกิจของการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่	1
2.1.1 วัตถุประสงค์	1
2.1.2 พันธกิจ	1
2.2 องค์ความรู้การดูแลสุขภาพและสมุนไพรชนเผ่าละหู่	2

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน	2
2.2.2 แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดของคนชนเผ่าละหู่	19
2.2.3 แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับการเจ็บป่วย	20
2.2.4 ประเภทของของหมอชนเผ่าละหู่	21
2.2.5 ลักษณะอาการ/โรคต่างๆที่ชนเผ่าละหู่รู้จัก	22
2.2.6 การตรวจและการวินิจฉัยโรคของหมอชนเผ่าละหู่	47
2.2.7 รูปแบบการปรงยาที่หมอชนเผ่าละหู่ใช้รักษา	49
2.2.8 วิธีการรักษาด้วยกายบำบัดของชนเผ่าละหู่	49
2.2.9 อาหารการกินที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของชาวละหู่	49
2.2.10 ประเพณี/พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ	64
2.2.11 ความเชื่อในการเก็บยาสมุนไพรของหมอชนเผ่าละหู่	73
2.2.12 สมุนไพรที่ใช้ในการดูแลสุขภาพของหมอชนเผ่าละหู่	74
2.2.13 การสืบทอดองค์ความรู้ของหมอชนเผ่าละหู่	74
1.2.14 ทำเนียบหมอชนเผ่าละหู่	74
2.3 บทเรียนจากการดำเนินงานชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่	76
 โครงการที่ 3 สังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียน	1
 การพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่	
3.1 ความเป็นมาและเจตนาในการสังเคราะห์องค์ความรู้	1
3.2 กระบวนการสังเคราะห์องค์ความรู้	2
3.3 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียน	
การพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่	3

ภาคผนวก

- ภาคผนวก ก ทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าละหู่
- ภาคผนวก ข รูปกิจกรรม

โครงการที่ 1

การประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

โดย โครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

โครงการที่ 1 การประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

โครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่ – ไทใหญ่ สัญญาเลขที่ RDG48N0014 มีระยะเวลาในการดำเนินการต่อเนื่องกันตั้งแต่ตุลาคม 2547 ถึง มีนาคม 2550 รวม 2 ปี 6 เดือน มีบทบาทหน้าที่ประสานงานในภาพรวมของชุดวิจัยให้ดำเนินงานได้ตามเป้าหมายและเป็นเวทีกลางในการทำกิจกรรมร่วมกันแต่ละชนเผ่าของชุดวิจัย ซึ่งมีทีมวิจัยและพัฒนาจากวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เป็นทีมประสานงานระหว่างโครงการเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่และทีมสังเคราะห์ของชุดโครงการ

1.1 ภาระหน้าที่ของการประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

1.1.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อติดตาม ประสานงานและเชื่อมโยงงานทั้งหมดของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าอย่างให้ดำเนินการได้อย่างมีเอกภาพตามเป้าหมาย รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ชุดวิจัยฯ
- 2) เพื่อเป็นเวทีกลางในการทำกิจกรรมร่วมกันของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

1.1.2 พันธกิจ

- 1) จัดกิจกรรมพบปะทีมวิจัย สร้างความเข้าใจและเตรียมการด้านต่างๆ ของชุดวิจัยฯ
- 2) ติดตามประสานงานและเชื่อมโยงงานชุดวิจัยฯ ให้ดำเนินการได้อย่างมีเอกภาพตามเป้าหมาย
- 3) จัดเวทีติดตามผลความก้าวหน้าของชุดวิจัยฯ ปีละ 2 ครั้ง รวม 2 ปีไม่น้อยกว่า 4 ครั้ง
- 4) เชื่อมประสานระหว่างเครือข่ายหมอชนเผ่ากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สาธารณสุข และ ป่าไม้ รวมทั้งเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายหมอละหู่-ไทใหญ่กับหมอชนเผ่าประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จีน
- 5) รวบรวมความเคลื่อนไหวและผลการศึกษาเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ และสร้างฐานข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงานของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่ – ไทใหญ่
- 6) จัดทำรายงานความก้าวหน้าและรายงานผลของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

1.1.3 แผนการปฏิบัติงาน

- 1) จัดกิจกรรมพบปะทีมวิจัยสร้างความเข้าใจและเตรียมการด้านต่างๆของชุดวิจัยฯ 24 ครั้ง
- 2) ลงเยี่ยม /เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อติดตามประสานงานและเชื่อมโยงงานชุดวิจัยฯ ให้ดำเนินการได้อย่างมีเอกภาพตามเป้าหมาย ไม่น้อยกว่า 24 ครั้ง
- 3) จัดเวทีกลางเพื่อรายงานความก้าวหน้าและผลการวิจัยของชุดวิจัยฯ ปีละ 2 ครั้ง รวม 3 ปี ไม่น้อยกว่า 6 ครั้ง
- 4) ประชุมปฏิบัติการเพื่อเชื่อมโยง/ประสานงานเครือข่ายหมอชนเผ่าในพื้นที่วิจัยและประเทศเพื่อนบ้าน
- 5) ดำเนินการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ และสร้างฐานข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงานของชุดวิจัยฯ

1.2 กระบวนการเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

การประสานงานเพื่อหนุนเสริมการทำงานของชุดวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ ตลอดระยะเวลา 2 ปี 6 เดือน ที่ผ่านมา ทีมได้ทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงการทำงานทั้งหมดของชุดวิจัยเพื่อให้สามารถดำเนินงานไปอย่างมีเอกภาพตามเป้าหมาย ซึ่งได้ประสานงานระหว่างทีมสังเคราะห์ ทีมวิจัยในพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งชุดวิจัยนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานและการขยายพื้นที่เพิ่มเติม และมีการพบปะกันอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เพื่อให้เห็นกระบวนการในการเคลื่อนงานจนกระทั่งสามารถ ดำเนินงานได้ตามเป้าหมาย จึงจะขอเสนอกระบวนการในการเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ ดังนี้

1.2.1 การจัดกิจกรรมพบปะทีมวิจัย

การจัดกิจกรรมนี้มุ่งเน้นการพบปะพูดคุยระหว่างทีมวิจัยในพื้นที่ ทีมประสานงานและทีมสังเคราะห์ เพื่อสร้างความเข้าใจและเตรียมการด้านต่างๆ ของชุดวิจัย ซึ่งตลอดระยะเวลาดำเนินงานมีการพบปะกับทีมวิจัยและทีมหมอชนเผ่าในพื้นที่กว่า 20 ครั้ง ที่ผ่านมา ทีมประสานงานได้จัดประชุมปฏิบัติการและติดตามผลการดำเนินงานของแต่ละโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้งานสามารถบรรลุผลได้ ตั้งแต่ช่วงเริ่มดำเนินงานมีการประชุมปฏิบัติการเพื่ออบรมเทคนิคการทำวิจัยในชุมชน โดยเฉพาะเทคนิคการเก็บข้อมูลในพื้นที่ตามประเด็นที่วางไว้การออกแบบบันทึกข้อมูลภาคสนามให้แก่ทีม การจัดทำทำเนียบหมอชนเผ่าในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการจัดประชุมพบปะสร้างความเข้าใจร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ของแต่ละโครงการด้วย จึงทำให้ได้ทราบปัญหาอุปสรรคการ

ดำเนินงานของทีมวิจัยในพื้นที่ และได้มีการปรึกษาหารือในการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน และรูปแบบวิธีการในแต่ละพื้นที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชุดวิจัยอย่างต่อเนื่อง

อาจกล่าวได้ว่า การพบปะพูดคุย และสรุปบทเรียนเป็นระยะ ๆ ทำให้ได้ทราบความเคลื่อนไหวของโครงการ ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่เป็นส่วนที่ช่วยหนุนเสริมกระบวนการทำงานและจัดการกับภารกิจที่ได้รับมอบหมายได้ดีขึ้น

1.2.2 ลงเยี่ยมในพื้นที่และเข้าร่วมกิจกรรม

กว่า 20 ครั้ง ที่ทีมประสานงานได้ลงพื้นที่เข้าร่วมการทำกิจกรรมของโครงการในพื้นที่ ได้มีโอกาสในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัย หมอชนเผ่า ชาวบ้าน ทำให้ทราบสถานการณ์ความเคลื่อนไหว/ความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานวิจัย ของโครงการแต่ละพื้นที่ ดังนั้น การลงพื้นที่ได้ร่วมทำกิจกรรม สังเกต และสอบถามข้อมูลต่าง ๆ จากพื้นที่ เพื่อนำมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนาด้านอื่นๆ รวมทั้งยังเป็นโอกาสที่สำคัญยิ่งของทีมประสานงาน ที่ได้พบปะกับกับหน่วยงาน องค์กรในพื้นที่ เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางความร่วมมือในการนำฐานจากงานวิจัยเข้าสู่งานของพื้นที่ในอนาคต โดยทีมประสานงานได้ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่ด้วยกันหลายครั้ง อาทิเช่น

6 – 7 พฤษภาคม 2548	ลงพื้นที่วิจัยร่วมสำรวจสมุนไพรรชนเผ่าละหู่ บ้านห้วยชมภู ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย โดยมีหมอชนเผ่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และวนอุทยานแม่กอกเข้าร่วม
18 มิถุนายน 2548	ลงพื้นที่วิจัยร่วมสำรวจสมุนไพรรชนเผ่าละหู่ ครั้งที่ 2 เพิ่มเติม ที่ดอยบ่อ บ้านจะแล ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
25-26 มิถุนายน 2548	ลงพื้นที่วิจัยร่วมสำรวจสมุนไพรรชนบ้านห้วยป่าไร่ ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่
2-3 กรกฎาคม 2548	ลงพื้นที่วิจัยร่วมสำรวจสมุนไพรรของโครงการเคลื่อนงานวิจัย การแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่บ้านหินแตก ณ บ้านหินแตก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
28 สิงหาคม 2548	ลงพื้นที่วิจัยเพื่อร่วมสำรวจสมุนไพรรชนเผ่าไทใหญ่ครั้งที่ 2 ของโครงการเคลื่อนงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่บ้านหินแตก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
12 – 13 พฤศจิกายน 2548	ลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เจาะลึกหมอชนเผ่าละหู่ด้านการดูแลสุขภาพ ครั้งที่ 1 ณ บ.ห้วยชมภู ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย

- 19 พฤศจิกายน 2548** ลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เจาะลึกหมอนชนเผ่าละหู่ด้านการดูแลสุขภาพ ครั้งที่ 2 ณ บ้านห้วยชมภู ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
- 11 ธันวาคม 2548** ลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกหมอนชนเผ่าละหู่ ได้ลงรายละเอียดในการเก็บข้อมูลและทำการถ่ายวิดีโอและภาพการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชนเผ่าละหู่ เพื่อเพิ่มเติม ณ บ้านจะแล ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
- 3-4 มิถุนายน 2549** สำรวจสมุนไพรชนเผ่าไทใหญ่ ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีหมอนชนเผ่าไทใหญ่จำนวน 5 คน ที่ร่วมเดินทางสำรวจสมุนไพรกับทีมวิจัยและทีมประสานงานของชุดวิจัย ในระหว่างการสำรวจข้อมูลได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันระหว่างหมอไทใหญ่กับทีมวิจัย ซึ่งทีมวิจัยกับทีมประสานงานมีความรู้เกี่ยวกับตัวยาสมุนไพรของหมอเมือง ผลจากการสำรวจครั้งนี้มีสมุนไพรที่มากกว่า 320 ชนิด
- สิงหาคม – ตุลาคม 2549** ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแบบเจาะลึกของชนเผ่าไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอแม่อาว-ฝาง-ไชยปราการ โดยทีมประสานงานและทีมสังเคราะห์ของชุดวิจัยช่วยเป็นที่เลี้ยง
- พฤศจิกายน 2549 – ธันวาคม 2549** ประสานงานทีมวิจัยในพื้นที่ทั้ง 3 พื้นที่ เพื่อปรึกษาหารือการเข้าร่วมงานมหกรรมการแพทย์ชนเผ่าและชุมชนสมุนไพรลุ่มน้ำโขง ระหว่างวันที่ 5 – 9 มกราคม 2550 โดยมอบหมายให้แต่ละพื้นที่เตรียมข้อมูลและการสาธิต บริการสุขภาพของชนเผ่าของตนเองเพื่อนำเสนอผลงานการศึกษาวิจัย และร่วมจัดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชนเผ่า อ่าข่า ม้ง เมี่ยน ของแต่ละชุดวิจัย และหมอนชนเผ่าจากประเทศเพื่อนบ้าน และหมอเมือง ในการนี้หมอไทใหญ่ได้ประสานงานกับหมอไทใหญ่สหภาพเมียนมาร์เพื่อเข้าร่วมงานจำนวน 10 คน
- 5-9 มกราคม 2550** ประสานงานการจัดกิจกรรมการเข้าร่วมงานมหกรรมการแพทย์ชนเผ่าและชุมชนสมุนไพรลุ่มน้ำโขง ระหว่างวันที่ 5 – 9 มกราคม 2550 ของแต่ละชนเผ่า โดยทีมวิจัยแต่ละทีมได้ร่วม

- นำเสนอผลงานวิจัยและจัดกิจกรรมสาธิตและนิทรรศการการดูแลรักษาสุขภาพของ
ชนเผ่าไทใหญ่ ละหู่ และการนำองค์ความรู้เข้าสู่การปรับใช้ใน
โรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวง
- 4-5 มีนาคม 2550 เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมฟื้นฟูองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่า
ไทใหญ่ ณ วัดแม่อายหลวง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ มี
ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งสิ้น 63 คน

1.2.3 จัดเวทีกลางเพื่อรายงานความก้าวหน้าและผลการวิจัยของชุดวิจัย

เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าและผลการวิจัย รวมทั้ง มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวม
มาจากพื้นที่ด้วยรวมทั้งเป็นการจัดโอกาสให้ทีมวิจัย ทีมสังเคราะห์พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหา
อุปสรรค แนวทางแก้ไขร่วมกัน โดยมีการจัดกิจกรรมเพื่อรายงานความก้าวหน้าและตรวจสอบ
ข้อมูล ดังนี้

- 26 – 27 สิงหาคม 2548 จัดเวทีวิจัยตรวจสอบสมมุติฐานชนเผ่าละหู่ โดยมีหมอนชนเผ่าละหู่
จากพื้นที่บ้านห้วยชมภู, บ้านจะแตะ ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
และบ้านห้วยป่าไร่ ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่
- พฤศจิกายน 2549 จัดประชุมเพื่อประมวลผลและตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์
ของข้อมูล จากผู้รู้และหมอนชนเผ่าไทใหญ่ จนได้คำராอ้างอิง
กลางเกี่ยวกับองค์ความรู้ในการดูแลรักษาสุขภาพและระบบ
ข้อมูลสมมุติฐานของชนเผ่าไทใหญ่ (Shan) ได้อย่างครบถ้วน
พร้อมจะนำไปสืบสานหรือใช้ประโยชน์ในชุมชนต่อไป
- 6 มกราคม 2550 - นำเสนอผลการวิจัยของชุดวิจัยองค์ความรู้การแพทย์/สมมุติฐาน
ชนเผ่าการแพทย์ชนเผ่าละหู่ โดย วลัยพร ชมพูพิทักษ์ และทีม
หมอละหู่การแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ โดย ประเดิม ส่งเสน และ
ทีมหมอไทใหญ่
- 6 มกราคม 2550 - การนำภูมิปัญญาการดูแลรักษาสุขภาพของชนเผ่าไปปรับใช้ใน
โรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวง โดย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลแม่ฟ้า
หลวงในงานมหกรรมการแพทย์ชนเผ่าและชุมชนสมมุติฐาน
น้ำโจ่ง ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 5 – 9 มกราคม 2550

18 สิงหาคม 2549

เวทีตรวจสอบข้อมูลสมุนไพร ณ วัดแม่อายหลวง อำเภอแม่อาย
จังหวัดเชียงใหม่ มีหมอชนเผ่าไทใหญ่ร่วมกันตรวจสอบข้อมูล
40 กว่าคน จากอำเภอฝาง - แม่อาย - ไชยปราการ

1.2.4 ประชุมปฏิบัติการเพื่อเชื่อมโยง/ประสานงานเครือข่ายหมอชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

16-20 กรกฎาคม 2549

ตัวแทนหมอชนเผ่าไทใหญ่ได้ร่วมเดินทางไปศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมอไคลี่ ณ โรงพยาบาลไคลี่สองบันนา พลทลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งทำให้หมอไทใหญ่ได้เห็นตัวอย่างการพัฒนาการแพทย์ของหมอไคลี่ประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพของหมอไทใหญ่ในประเทศไทยต่อไป

5-9 มกราคม 2550

เพื่อให้เกิดการจัดการสุขภาพโดยชุมชนที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวเป็นนโยบายสาธารณะ ซึ่งทีมวิจัยได้ประสานงานเพื่อจัดโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพันธมิตรทั้งใน/นอกประเทศ ตามที่ชุดโครงการได้จัดงานมหกรรมการแพทย์ชนเผ่าและสมุนไพรลุ่มน้ำโขงขึ้น ระหว่างวันที่ 5 - 9 มกราคม 2550 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการแพทย์และสมุนไพรพื้นบ้านของล้านนาและชนเผ่าต่างๆ ในบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนา “ตลาดกลางสมุนไพรของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง บนหลักการเศรษฐกิจพอเพียง” ให้เกิดขึ้นในอนุภูมิภาคนี้ เพื่อเป็นกลไกรองรับความพึงพอใจของประชาชนบนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในลุ่มน้ำโขงร่วมกันอย่างยั่งยืน ซึ่งมีหมอพื้นบ้านจากจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านมาร่วมสัมมนามากกว่า 400 คน อาทิเช่น หมอพื้นบ้านล้านนาและหมอชนเผ่าอาข่า, ไทใหญ่, ม้ง, เมี่ยน, และละหู่ จากประเทศไทย หมอชนเผ่าฮาหนีและหมอไคจากสิบสองปันนา ประเทศจีน หมอชนเผ่าอาข่าและไทใหญ่จากเชียงตุง ประเทศเมียนมาร์ หมอชนเผ่าอาข่าและหมอพื้นบ้านลาวจากแขวงบ่อแก้วและหลวงน้ำทา ประเทศลาว รวมทั้งมีผู้สนใจจากทั่วประเทศเข้าร่วมสัมมนาด้วยหมอชนเผ่าดังกล่าวมากกว่า 100 คน มีทั้งนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยต่างๆ แพทย์และบุคลากรสาธารณสุข หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ต่างๆ ตลอดจนผู้ประกอบการค้าและอุตสาหกรรมยาสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพ รวมทั้งมีประชาชน นักเรียน นักศึกษา ผู้สนใจเข้าชมงานวันละประมาณ 1,000 คน

โดยทีมประสานงานวิจัยและทีมวิจัยในพื้นที่ได้ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อเข้าร่วมงานในครั้งนี้ และประสานงานผู้เข้าร่วมงานกิจกรรมดังกล่าว โดยแต่ละพื้นที่ได้ร่วมทำกิจกรรมดังนี้

1) ทีมหมอชนเผ่าละหู่ ได้เข้าร่วมการนำเสนอผลงานวิจัยและร่วมแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมร่วมกันกับ ชนเผ่าอื่น ๆ ซึ่งมีการสาธิตการเรียกขวัญคนป่วยในการนำเสนอผลงานวิจัย เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมเรียนรู้

2) ทีมหมอชนเผ่าไทใหญ่ จากอำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่ ได้เข้าร่วมการ นำเสนอ ผลงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ และเนื่องด้วยกลุ่มหมอไทใหญ่เป็นกลุ่มที่มีความพร้อมในการ จัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งภายในงานทีมหมอไทใหญ่ได้จัดกิจกรรมสาธิตกระบวนการวิธีการในการ ดูแลรักษาสุขภาพและวัฒนธรรม เช่น บริการย่ำขา , บีบม่าน , หนุนน้ำมัน, อบยาแบบไทใหญ่ , คู หมอ สาธิตพิธีตานซอมต่อ, ไม้ค้ำคืบ , การสักยันต์, พิธีหลูซอมต่อโหลง , ตัดพราย, พิธีสืบทอด , ต่อมาง- ต่อมเทียน , พิธีข้าวเก้าปุ่น เป็นต้น และร่วมถึงการจัดนิทรรศการแสดงตัวอย่างตำรับยา สมุนไพรของชนเผ่าไทใหญ่ ด้นพันธุ์สมุนไพร และการแสดงวัฒนธรรม รำก รำโต การฟ้อน ลายแซบ เป็นต้น ซึ่งมีผู้เข้าชมนิทรรศการและใช้บริการให้ความสนใจสอบถามร่วมเรียนรู้ไม่ต่ำกว่าวันละ 100 คน

3) ทีมโรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ได้เข้าร่วมการนำเสนอผลงานการ ศึกษาวิจัยในการนำภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพไปปรับใช้ในโรงพยาบาล ด้วยความร่วมมือกับหมอ ในเขตบริการของโรงพยาบาล และได้ส่งทีมหมอชนเผ่าอาข่า ละหู่ จีนฮ่อ และเจ้าหน้าที่ของ โรงพยาบาลเข้าร่วมงานมหกรรมการแพทย์ชนเผ่าฯ ในครั้งนี้ด้วย ผลจากการได้ร่วมงานทำให้หมอ แต่ละเผ่าเกิดความรู้สึกที่อยากให้มีกิจกรรมเช่นนี้อีก จะได้มีการพบปะแลกเปลี่ยนระหว่างหมอชน เผ่าและหมอเมือง เพื่อเป็นการพัฒนาตนเองด้วย

28-30 เมษายน 2550

ผลจากการลงนามความร่วมมือดังกล่าว ทีมประสานงานได้ต่อยอดขยายผลการสร้าง เครือข่ายด้วยการเดินทางไปเยี่ยมเยือนหมอไทใหญ่ในเมืองเชียงตุง ระหว่างวันที่ 28 – 30 เมษายน 2550 ที่ผ่านมา ประกอบด้วยทีมหมอชนเผ่าไทใหญ่ จำนวน 5 คน พร้อมด้วยทีมประสานงานและ ทีมสังเคราะห์ จำนวน 8 คน ได้เดินทางไปยังเมืองเชียงตุง สหภาพเมียนมาร์ เพื่อพบปะเชื่อม ความสัมพันธ์กับหมอไทใหญ่ในเมืองเชียงตุง ซึ่งได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และกิจกรรมที่หมอ ไทใหญ่ในเมืองเชียงตุงได้ปฏิบัติอยู่ ในการไปครั้งนี้ทีมวิจัยได้พบปะกับนายจายหลงยี ประธานของ กลุ่มหมอไทใหญ่เชียงตุง และกลุ่มหมอไทใหญ่ จำนวน 10 ท่าน

จากการติดตามการขยายผลของชุดวิจัยการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ พบว่า หมอไทใหญ่ใน เชียงตุงมีความต้องการที่จะพัฒนาความรู้ของตนเองอยู่ แต่ติดที่สถานการณ์ทางการเมืองที่ไม่เอื้อ และเปิดโอกาสให้หมอไทใหญ่ดำเนินการได้อย่างอิสระ อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการดูแลสุขภาพ ของชาวบ้านยังคงพึ่งพาอาศัยหมอไทใหญ่อยู่ และการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

ได้แฝงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันเดิมอยู่แล้ว ในด้านการแปรรูปยาสมุนไพรของหมอไทใหญ่อยู่ในระดับของการผลิตเชิงอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยมีการผลิตประมาณเดือนละ 100,000 ยูนิต ซึ่งยังไม่ได้ขยายเป็นโรงงานใหญ่ แต่ในอนาคตก็มีโอกาสขยายผลในด้านการผลิตนี้อยู่ ส่วนการพัฒนาขีดความสามารถของหมอไทใหญ่ในเชียงตุงนั้น นายจายหลงยีประธานกลุ่มได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมของสาธารณสุขและได้นำความรู้ที่มีมาพัฒนาในกระบวนการผลิตของตนเองและได้ร่วมแลกเปลี่ยนกับหมอไทใหญ่ภายในกลุ่มด้วย เช่น การพัฒนาด้านการพิมพ์ผลึกยาที่ถูกต้องโดยส่งไปตีพิมพ์ที่เมืองย่างกุ้ง และการส่งยาสมุนไพรไปตอกเม็ดที่เมืองตองยี เป็นต้น และจากการไปศึกษาดูงานครั้งนี้พบว่าหมอไทใหญ่ในเมืองเชียงตุงนั้นมีความเป็นตัวตนของตนเองอยู่มาก

อย่างไรก็ตาม หากไม่เร่งฟื้นฟูองค์ความรู้ของหมอไทใหญ่คงหายไป เนื่องจากคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ให้ความสนใจที่จะสืบทอดความรู้น้อยเป็นผลมาจากการเปิดพื้นที่เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว ซึ่งความพร้อมในการท่องเที่ยวของชุมชนยังไม่เข้มแข็งพอ ในอนาคตหากไม่รีบฟื้นฟูสืบสานและนำกลับมาใช้ประโยชน์หรือพัฒนาให้ร่วมสมัยก็อาจจะสูญหายไป ดังนั้น การริเริ่มของ สกว. ครั้งนี้เป็นส่วนช่วยจุดประกายให้กับหมอไทใหญ่เมืองเชียงตุง ได้เกิดแนวคิด ความเข้าใจอยากจะทำฟื้นฟู พัฒนาคำรา โดยมีความยินดีและอยากให้วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้าน ฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ร่วมกับคนในท้องถิ่นเครือข่ายหมอไทใหญ่ 3 อำเภอ ได้สานต่อทางด้านนี้ให้ ดังนั้น จากการรับช่วงต่อของ สกว. วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านฯ จึงให้โอกาสทางการศึกษาแก่ทายาทของหมอไทใหญ่ของเมืองเชียงตุง จำนวน 1 คน (นางสาวนางหอม แลงทุน) เข้ารับการศึกษาคือในระดับปริญญาตรี โปรแกรมการแพทย์แผนไทยบัณฑิต เป็นการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์รุ่นใหม่ในการที่จะมาฟื้นฟูและพัฒนาความรู้ของหมอไทใหญ่ รวมทั้งจะเป็นแกนหลักในการเชื่อมประสานงานต่าง ๆ เพื่อกลับไปพัฒนาบ้านเกิดของตนเองต่อไปในอนาคต

ขณะเดียวกัน การเชื่อมความสัมพันธ์ครั้งนี้ยังได้รับความร่วมมืออีกหลายเรื่อง อาทิเช่น การฟื้นฟูองค์ความรู้ของหมอไทใหญ่ให้มีความชัดเจนสมบูรณ์ ถึงแม้ว่าผลจากการศึกษาวิจัยรวบรวมองค์ความรู้ของหมอไทใหญ่อำเภอแม่ฮาด - แม่สาย - ไชยปราการ จะได้ตำราการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ออกมา แต่เป็นเพียงการศึกษาเชิงบอกเล่าเฉพาะส่วนที่อยู่ในประเทศไทยเท่านั้น แต่การขยายผลครั้งนี้ที่มวิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับหมอไทใหญ่เชียงตุงซึ่งถือเป็นหลักฐานอ้างอิงรายบุคคลที่สำคัญ รวมทั้ง ยังมีปัสสา คำรา วัตถุโบราณสถานที่ต่างๆ ยังจะทำให้ได้ตำราอ้างอิงกลาง การแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกว่าเดิม จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ชุดวิจัยจะปิดโครงการไปแล้ว วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายและเครือข่ายหมอไทใหญ่ก็ยังจะสานต่อเจตนารมณ์ต่างๆ ผ่านกระบวนการทางการศึกษาต่อไปในอนาคต

1.2.5 การประชาสัมพันธ์

เพื่อรวบรวมความเคลื่อนไหวและผลการศึกษาเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ และสร้างฐานข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงานของชุดวิจัยและพัฒนาระบบการแพทย์ชนเผ่า โดยทีมประสานงานได้จัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของชุดโครงการ เพื่อสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาของชุดโครงการ ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการจดบันทึกกระบวนการทำงาน การจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุดวิจัยเสนอให้กับชุดโครงการใหญ่ เพื่อนำข้อมูลหรือกิจกรรมเผยแพร่ต่อสาธารณชนทั่วไป นอกจากนี้ได้จัดทำตำราการแพทย์ชนเผ่าละหู่ ตำราการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ เพื่อคืนความรู้สู่ชุมชนและผู้สนใจ ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาได้มีการไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของชุดโครงการฯ เช่น

30-31 สิงหาคม 2549	นำเสนอผลงานวิจัยชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่าภาคเหนือในงานสมุนไพรมหาชาติ ณ อิมแพคเมืองทองธานี กรุงเทพมหานคร
6-8 มิถุนายน 2548	ร่วมจัดงาน HOSPI Medica Thailand 2005 ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ภายใต้ความร่วมมือของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้ประชาสัมพันธ์งานของชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่าภาคเหนือ
23-27 พฤศจิกายน 2549	ร่วมจัดงานการประชุมวิชาการและนิทรรศการ “เศรษฐกิจพอเพียง: ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล” ณ สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพฯ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่าย 4)
5-9 มกราคม 2550	จัดแสดงผลงานชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่าภาคเหนือ ในงานมหกรรมการแพทย์ชนเผ่าและชุมชนสมุนไพรมหาชาติ

1.3 บทเรียนที่ได้จากการเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

1.3.1 ชุมชน

(1) เกิดการรวมกลุ่มหมอชนเผ่าในพื้นที่เป้าหมาย ที่มีความชัดเจนและเป็นระบบ โดยเฉพาะกลุ่มหมอชนเผ่าไทใหญ่ ที่ได้ก่อตั้งเป็นชมรมการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ ในเขตพื้นที่อำเภอแม่สาย-ฝาง-ไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อดำเนินกิจกรรมในการสืบสานความรู้การแพทย์ชนเผ่าไท

ใหญ่ การพัฒนาหมอชนเผ่าไทใหญ่ให้เป็นที่ยอมรับ และการสร้างเสริมรายได้จากการผลิตยาสมุนไพร วัตถุดิบสมุนไพร เป็นต้น และในขณะนี้ได้ขยายกลุ่มเครือข่ายหมอชนเผ่าจากพื้นที่แม่ฮ่องสอน-ฝาง-ไชยปราการ ไปสู่เขตพื้นที่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีแกนนำกลุ่มได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานเครือข่ายหมอชนเผ่าไทใหญ่ อีกด้วย

อนึ่ง การรวมกลุ่มของหมอชนเผ่าละหู่และไทใหญ่ ครั้งนี้สามารถทำให้ผลงานการศึกษาวิจัยการศึกษารวบรวมองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี อันประกอบด้วย ตำราการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ ทำเนียบหมอชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ และทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ รวมทั้ง เนื้อหาความรู้การดูแลสุขภาพของชนเผ่าในเขตบริการของโรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวง

(2) หมอชนเผ่าเกิดความภาคภูมิใจที่สามารถร่วมกัน จัดระบบองค์ความรู้ที่พัฒนาออกมาเป็นตำราการแพทย์ชนเผ่า และทำเนียบสมุนไพรของชนเผ่าของตนเองได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถสืบทอดภูมิปัญญาความรู้ของท้องถิ่นให้ยั่งยืน

(3) พัฒนาสู่การจัดการเรียนการสอนในระดับชุมชน ครอบครัว ระดับโรงเรียนและระดับวิชาชีพ องค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าละหู่และไทใหญ่ ได้รับการคัดสรร เพื่อนำไปสืบทอดสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่ผ่านกระบวนการเรียนการสอนในระดับ เช่น ที่วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้าน ได้เปิดการเรียนการสอนหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์ล้านนา โดยส่วนหนึ่งมีวิชาบังคับการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ รวมอยู่ด้วย

ส่วนของชุมชนชนเผ่าไทใหญ่ก็สามารถนำองค์ความรู้ไปสืบทอดให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ผ่านการฝึกอบรมและสืบทอดในระดับครัวเรือนให้กับลูกหลานที่สนใจ และยังรวมถึงหมอชนเผ่าไทใหญ่บางท่านได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรเรื่องสมุนไพรชนเผ่าไทใหญ่ในโรงเรียน อีกด้วย

(4) เกิดการยอมรับจากหน่วยงานราชการ โรงพยาบาล / สถานีอนามัย โดยหมอชนเผ่าไทใหญ่ – ละหู่ – จีนฮ่อ ในเขตบริการของโรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวง ได้มีส่วนในการช่วยเหลือหนุนเสริมระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาลที่ร่วมมือกันในการให้บริการสุขภาพของประชาชน ซึ่งเกิดรูปแบบกลไกการบริหารจัดการร่วมกัน

ส่วนหมอชนเผ่าไทใหญ่ในเขตพื้นที่แม่ฮ่องสอน-ฝาง-ไชยปราการ เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานสาธารณสุขกับหมอไทใหญ่ในเขตพื้นที่อำเภอแม่ฮ่องสอน เนื่องจากหมอไทใหญ่หลายคนมีความรู้ความสามารถและเป็นที่รู้จักของประชาชนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โรงพยาบาล จึงทำให้มีการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยหมอไทใหญ่บางท่านได้เข้าร่วมทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของโรงพยาบาลแม่ฮ่องสอนด้วย

(5) เกิดอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น ในการนำสมุนไพรมาพัฒนาเป็นเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น หมอชนเผ่าไทใหญ่ ได้พัฒนาเรื่องการเพาะพันธุ์ ขยายพันธุ์สมุนไพร เพื่อใช้แลกเปลี่ยนซื้อขายภายในกลุ่มหมอชนเผ่าไทใหญ่และระหว่างหมอเมืองในเขตอำเภอแม่ฮาด-แม่สะ-ไฮยปราการของจังหวัดเชียงใหม่ ด้วย

(6) กระบวนการศึกษาวิจัยครั้งนี้นอกจากจะพัฒนาให้หมอและคนในชุมชนได้ตระหนักเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาองค์ความรู้ของตนเองแล้ว อีกส่วนหนึ่งของงานวิจัยได้ทำให้หมอชนเผ่าในแต่ละพื้นที่ รู้จักทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน มีการวางแผน และได้รับการพัฒนาทักษะขีดความสามารถทางด้านวิชาการ อาทิเช่น หมอชนเผ่าไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอแม่ฮาด-แม่สะ-ไฮยปราการ ได้เข้ารับการฝึกอบรมฟื้นฟูองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ ในหลักสูตรฝึกอบรมได้เสริมฐานความรู้เรื่อง กฎหมายต่าง ๆ การจัดระบบบริการ ความสะอาด ส่วนโรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวง ได้ปูพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดแผล ให้กับหมอกระดูก เป็นต้น จึงทำให้หมอได้รู้จักที่จะผสมผสานความรู้ท้องถิ่นกับความรู้เชิงวิชาการเพื่อปรับใช้ อีกทั้งยังยกระดับขีดความสามารถของตนเองด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างคน พัฒนาคน สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ที่น่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นบทเรียนในการสร้างแนวคิด คิดอย่างเป็นระบบ รู้จักการทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอนได้อย่างแท้จริง

1.3.2 ภาคประชาชน

เกิดการยอมรับจากประชาชน เช่น การที่โรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวงได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบการบริการสุขภาพระหว่างหมอชนเผ่าในเขตบริการของโรงพยาบาล นั้น ทำให้ประชาชนเห็นถึงการพัฒนาที่ได้มาตรฐาน จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดการยอมรับมากยิ่งขึ้น รวมทั้ง การจัดระบบองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่ในอำเภอแม่ฮาด คนในชุมชนได้เห็นกระบวนการทำงานดังกล่าว กอปรกับแนวคิดความเชื่อในการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนในชุมชนท้องถิ่น ยังคงให้การยอมรับหมอไทใหญ่อยู่ ยังเป็นการเสริมให้การดูแลตนเองด้วยภูมิปัญญาของชนเผ่าได้ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะได้รับความสนใจจากเยาวชนในชุมชน ที่มีความสนใจจะเรียนรู้เรื่องสมุนไพรในการรักษาโรค/อาการ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้เบื้องต้นอีกด้วย

1.3.3 ภาครัฐ

(1) เกิดความร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลกับหมอชนเผ่าในเขตบริการของโรงพยาบาลในการพัฒนารูปแบบการนำภูมิปัญญาความรู้ด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพของชนเผ่าในพื้นที่โรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวงไปปรับใช้เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริการสุขภาพของโรงพยาบาล แต่เนื่องจากระยะเวลาในการทดลองเพียง 6 เดือน ทำให้ผลการทดลองยังต้องมีการติดตามประเมินผล

ต่อไปอีก ทั้งนี้โรงพยาบาลแม่ฟ้าหลวง ได้นำบรรจุเข้าแผนงานประจำปีของโรงพยาบาลในปี 2551 ด้วย

(2) เกิดการเคลื่อนไหวงานในลักษณะพหุภาคี เครือข่ายการแพทย์พื้นบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงอันประกอบด้วย ชนเผ่าไทใหญ่ จังหวัดเชียงตุง จากสหภาพเมียนมาร์

(3) ผลจากการจัดทำทำเนียบหมอพื้นบ้านล้านนาและชนเผ่า ทำให้หมอเมือง หมอชนเผ่า รู้จักกัน ซึ่งเป็นเครื่องมือ ทำให้คนรู้จักติดต่อสื่อสารกัน ถือเป็นสะพานเชื่อมโยงไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการ ความรู้ท้องถิ่นด้านสุขภาพ ตลอดจนสร้างเสริมรายได้จากสมุนไพร ทั้งนี้ผลจากการจัดงานมหกรรม 5-9 มกราคมที่ผ่านมา ทำให้เกิด “ตลาดกลางสมุนไพร” ขึ้น

สรุปโดยรวม ในแง่ของการคัดสรรองค์ความรู้ที่ร่วมสมัยเพื่อการสืบสาน พื้นฟู ปรับปรุง และนำกลับมาใช้ในวิถีชีวิตประจำวันใหม่ ตลอดจนพัฒนาเอกสารตำราและสื่อการเรียนรู้ของแต่ละชนเผ่าแล้ว ในเชิงการขยายผลยังค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะชนเผ่าละหู่ ที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบทสู่ชุมชนเมือง มีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมือง จึงทำให้แนวทางการพัฒนาและขยายผลการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ยังไม่ชัดเจน ขณะที่ชนเผ่าไทใหญ่ ค่อนข้างมีความเข้มแข็งของชุมชนและมีความมุ่งมั่นที่จะนำองค์ความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอด และใช้ประโยชน์ที่ชัดเจนเช่นเดียวกับชนเผ่าอาข่าได้ต่อไปในอนาคต

โครงการที่ 2

ผลการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่

โดย - โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่ในพื้นที่
บ้านห้วยชมพู หมู่ 10 ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
-โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่ในพื้นที่
บ้านห้วยป่าไร่ หมู่ 9 ตำบลแม่ละ อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่

โครงการที่ 2 ผลการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่

การเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่ในพื้นที่เป้าหมาย ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่ โครงการเคลื่อนงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่ในพื้นที่เป้าหมายบ้านห้วยชมพู ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย และโครงการเคลื่อนงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่ในพื้นที่เป้าหมายบ้านห้วยป่าไร่ ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2548 ถึง 31 มีนาคม 2549 โดยสามารถดำเนินการในระยะที่ 1 ในการรวบรวม คัดสรรและจัดระบบองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าละหู่ จัดทำทำเนียบสมุนไพรและทำเนียบหมอละหู่ได้สำเร็จ

ส่วนการพัฒนาในระยะที่ 2 นั้น โครงการทั้งสองพื้นที่มีเหตุจำเป็นต้องยุติโครงการไปเนื่องจากการพัฒนาในระยะที่ 2 นั้นต้องอาศัยความพร้อมของชุมชน ด้วยโครงสร้างของชุมชนบ้านห้วยชมพูกับบ้านห้วยป่าไร่เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเมือง จึงส่งผลให้คนในชุมชนเดินทางออกนอกชุมชนเพื่อไปประกอบอาชีพรับจ้างในเมืองเป็นส่วนใหญ่จะเหลือแต่คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้าน และเด็กในชุมชนต้องเดินทางไปเรียนหนังสือในเมือง จึงได้ปรับเปลี่ยนไปดำเนินงานในพื้นที่ที่มีความพร้อมโดยยังดำรงเจตนาตามพันธกิจของชุดวิจัยไว้อยู่ โดยปรับเปลี่ยนไปดำเนินงานในพื้นที่ชนเผ่าไทใหญ่ เขตอำเภอแม่อาว-ฝาง-ไชยปราการ ดังจะขอนำเสนอกระบวนการและผลการดำเนินงานของโครงการเคลื่อนงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่ ดังต่อไปนี้

2.1 พันธกิจของการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าละหู่

2.1.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อรวบรวม คัดสรรและจัดระบบองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าอาข่าและสุมุไนพรออาข่าจนได้เอกสารตำราในการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพของหมออาข่า
- 2) เพื่อขับเคลื่อนโครงการในแต่ละพื้นที่ให้เกิดการดำเนินงานและเกิดผลตามเป้าหมาย
- 3) เพื่อให้ชุมชนมีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพ รวมทั้งการมีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหมอเมืองและหมอชนเผ่า
- 4) เพื่อจัดทำทำเนียบหมอชนเผ่าอาข่าและจัดโอกาสให้หมอชนเผ่าได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ กับหมอชนเผ่าในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จีน

2.1.2 พันธกิจ

- 1) ขับเคลื่อนโครงการในระดับพื้นที่ บริหารให้เกิดการดำเนินงานและเกิดผลตามเป้าหมาย

2) รวบรวมองค์ความรู้การดูแลรักษาสุขภาพ และจัดระบบข้อมูลสมุนไพรของชนเผ่าอย่างเป็นระบบ

3) ประสาน เผยแพร่ รณรงค์ ผลักดันให้มีการใช้ภูมิปัญญาชนเผ่ารักษาสุขภาพ ทั้งในระดับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขยายผลในทางปฏิบัติสู่ชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ในวงกว้าง

4) ร่วมกับโครงการวิจัยในแต่ละพื้นที่จัดทำทำเนียบหมอชนเผ่าอำเภอ

5) จัดเวทีให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมกับทีมวิชาการจัดทำตำราเพื่อการสืบทอด

6) ร่วมกับทีมวิชาการจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหมอเมืองและหมอชนเผ่า

7) ร่วมกับ สกว.จัดโอกาสให้หมอชนเผ่าได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับหมอชนเผ่าในจีน

2.2 องค์ความรู้การดูแลรักษาสุขภาพและสมุนไพรชนเผ่าละหู่

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

2.2.1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

1) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านห้วยชมภู

เมื่อปี พ.ศ. 2513 มีชาวเขาเผ่าละหู่เหลือง (ละหู่ชิป่าหลา) ที่อพยพย้ายถิ่นมาจากจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศพม่าได้ย้ายเข้ามาอยู่ ณ บ้านห้วยชมภู มีจำนวน 10 ครอบครัว ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ชาวเขาเผ่าละหู่ที่อาศัยอยู่บ้านแม่กรณ์ และบ้านสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ประมาณ 30 ครอบครัว และชาวเขาเผ่าละหู่ดำ (ละหู่ณะ) จำนวน 8 ครัวเรือนอพยพจากหมู่บ้านหนองเขียว หมู่ที่ 12 ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านห้วยชมภูเพิ่มขึ้นอีกกลุ่มหนึ่ง และปี พ.ศ. 2521 นำโดยครอบครัวของนายจะสี ชมภูพิทักษ์ ชนเผ่าละหู่ พร้อมญาติพี่น้องจำนวน 4 ครัวเรือน เข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านห้วยชมภูอยู่ร่วมกับชาวเขาเผ่าละหู่เหลืองและชนเผ่าละหู่ดำ ซึ่งครอบครัวของนายจะสี ชมภูพิทักษ์ ได้เดินทางอพยพย้ายมาจากประเทศพม่าเข้ามาสู่ประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2519 โดยเข้ามาอยู่อาศัยที่บ้านแม่เฒ่า จังหวัดกำแพงเพชรก่อน เหตุที่ย้ายมาอยู่ในประเทศไทยเนื่องจากต้องหนีสงครามในประเทศพม่า

หลังจากนั้นประมาณ 2 ปีพวกละหู่เหลือง ซึ่งเป็นชาวบ้านกลุ่มแรกได้อพยพเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในเขตพื้นที่หลายจังหวัด เช่น จังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเพชรบูรณ์ และบางกลุ่มได้ย้ายไปอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น หมู่บ้านหนองผำ บ้านทุ่งพร้าว บ้านแม่ต้า และบ้านวาวี เขตอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย หลังจากที่มีการโยกย้ายถิ่นฐานกันอย่างต่อเนื่องประชากรจึงเหลืออยู่ในหมู่บ้านเพียงแค่ 7 หลังคาเรือน

และปี พ.ศ. 2531 ได้มีชาวอาข่าและชาวละหู่จำนวนหนึ่งได้ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านห้วยชมภูเพิ่มอีก ซึ่งในปี พ.ศ. 2542 มีจำนวนประชากรทั้งหมด 254 คน แยกเป็นเพศชาย 118 คน และเพศหญิง 136 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 48 ครัวเรือน จึงทำให้มีจำนวนครัวเรือนที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น ต่อมาเมื่อเจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์เข้ามาสำรวจข้อมูลพร้อมกับให้การช่วยเหลือการมีสัญชาติไทยให้แก่ชาวบ้าน พร้อมกับได้รับการสำรวจทำบัตรบุคคลบนพื้นที่ราบสูง

ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2549) สมาชิกบ้านห้วยชมภูเป็นชาวเขาเผ่าละหู่ดำ และมีชนเผ่าอาข่าบางกลุ่มอยู่ร่วมด้วยไม่กี่ครอบครัว รวมแล้วมีจำนวนครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 22 ครัวเรือน โดยมีนายจะสี ชมภูพิทักษ์ เป็นผู้นำหมู่บ้าน เหตุที่มีจำนวนครัวเรือนลดน้อยลงเนื่องจากการย้ายถิ่นฐาน เพราะชาวบ้านบางส่วนได้เข้าไปทำงานในเขตพื้นที่อำเภอเมือง เช่น เป็นลูกจ้างในร้านอาหาร หรือการทำงานก่อสร้าง ทำให้การเดินทางไปทำงานไม่สะดวก เนื่องจากทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านไม่เหมาะต่อการสัญจรไปมา ทำให้ยากลำบากต่อการเดินทางโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน จึงมีเหตุให้เกิดการย้ายถิ่นฐานกันมากขึ้น

2) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านจะเตะ

บ้านจะเตะเป็นหมู่บ้านชาวละหู่ญี (มุเซอแดง) ซึ่งหมู่บ้านบริวารของบ้านห้วยชม ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 10 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย ระยะทางห่างจากตัวอำเภอเมืองเชียงรายประมาณ 20 กิโลเมตร บ้านจะเตะก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2525 ซึ่งชาวบ้านได้อพยพมาจากหมู่บ้านยะป่า มีนายจะเตะแสนคำหอม เป็นผู้นำการโยกย้ายในครั้งนี้ ดังนั้น ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านจะเตะ ตามชื่อของคนก่อตั้งคนแรก ลักษณะที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม มีหินก้อนเล็กก้อนใหญ่สลับซับซ้อน และมีที่ราบสูงบางส่วน ชาวบ้านได้ปลูกบ้านอยู่ริมลำห้วยบริเวณหุบเขา

3) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านห้วยป่าไร่

หมู่บ้านห้วยป่าไร่ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 9 ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีระยะทางห่างจากอำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 22 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอแม่สรวย ประมาณ 31 กิโลเมตร หมู่บ้านได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2525 ประมาณ 25 ปีที่แล้ว มีราษฎรชาวไทยภูเขาเผ่าละหู่ญีหรือมุเซอแดง จำนวน 20 ครัวเรือน ซึ่งอพยพมาจากอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ได้มาสร้างบ้านเรือนและอาศัยอยู่ที่นี่ แต่เดิมนั้นเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ บริเวณหมู่บ้านล้อมรอบด้วยป่าไร่ ดังนั้นชาวบ้าน จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่าห้วยป่าไร่

ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 - 1,200 เมตร ลักษณะพื้นที่เป็นภูเขาลูกเตี้ย ๆ เป็นเนินสลับที่ราบสูงบางส่วน และมีลำห้วยก่อนเข้าหมู่บ้าน

2.2.1.2 ข้อมูลทางสังคม

1) อาณาเขตการติดต่อ

- บ้านห้วยชมภู

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	พื้นที่ทำกินของชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านห้วยชม
ทิศใต้	ติดต่อกับ	คอยม่อนธาตุ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	คอยยาว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ที่ดิน ทำกินของชาวบ้านห้วยชมและเขตปลูกป่า ของกรมป่าไม้

- บ้านจะแตะ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	เขตป่าแม่จัน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ที่นาของกะเหรี่ยงและลำห้วยแม่ยาว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	เขตป่าบ้านสองแควพัฒนา ต.แม่ยาว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	เขตป่าอุทยานและบ้านห้วยชมภู ต.แม่ยาว

- บ้านห้วยป่าไร่

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านปางปอย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านจะก้วย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านห้วยป่าไร่น้อย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านห้วยป่าไร่

2) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

บ้านห้วยชมภูและหมู่บ้านจะแตะ เป็นหมู่บ้านที่อาศัยอยู่ในเขตบริเวณเดียวกันซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและมีบางพื้นที่เป็นที่ราบสูงตามหุบเขา ภายในเชิงเขาและหุบเขาจะมีน้ำไหลออกตามซอกหินอยู่หลายแห่ง จึงทำให้มีแหล่งต้นน้ำลำธารสายสั้น ๆ อยู่หลายสายซึ่งไหลมาบรรจบกันกลายเป็นลำห้วยซึ่งเป็นแหล่งน้ำ ที่ชาวบ้านใช้ในการเพาะปลูกข้าวและพืชผักต่าง ๆ

บ้านห้วยป่าไร่ เนื่องจากได้อพยพลงมาจากพื้นที่สูงมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ราบใกล้ตัวเมืองของอำเภอฝาง ลักษณะภูมิประเทศทิศใต้ติดกับที่ราบเชิงเขา มีถนนสายแม่สรวาย-ฝางตัดผ่านหมู่บ้าน และมีแม่น้ำไหลผ่านก่อนเข้าหมู่บ้าน ซึ่งทั้งสามพื้นที่มีลักษณะภูมิอากาศ ที่คล้ายกันคือ ฤดูร้อน ฤดูหนาวและฤดูฝน

3) สภาพทั่วไปของหมู่บ้านในปัจจุบัน

บ้านห้วยชมภูและบ้านจะแตะ เป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่บ้านห้วยชม ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย จึงทำให้การพัฒนาในระบบสาธารณูปโภคส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับที่ต้องรับการพัฒนาอยู่ทางด้านเส้นทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง ไฟฟ้าที่ใช้เป็นไฟฟ้าที่ได้จากพลังงานแสงอาทิตย์ ไม่มีโรงเรียนหรือศูนย์เด็กเล็ก และสถานีอนามัยบริการประชาชนอยู่ใกล้หมู่บ้าน ซึ่งต่างจาก

บ้านห้วยป่าไร่ ต.แม่คะ อ.ฝาง ที่มีการคมนาคมที่สะดวกเป็นถนนลาดยาง มีรถประจำทางผ่านหมู่บ้าน มีไฟฟ้าใช้ การติดต่อสื่อสารก็มีความสะดวกเนื่องจากใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกัน

สภาพบ้านเรือน บ้านห้วยชมพูและบ้านจะแตะยังคงมีลักษณะแบบชาวละหู่ดั้งเดิมอยู่ สร้างด้วยไม้ไผ่และไม้ หลังคามุงด้วยคาและกระเบื้อง ส่วนการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านก็ยังคงไว้เหมือนเดิมทุกอย่าง

บ้านห้วยป่าไร่ ชาวบ้านบางคนที่มีฐานะจะสร้างบ้านเหมือนคนพื้นราบ โดยมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านอยู่บ้าง

4) ข้อมูลด้านประชากร

- บ้านห้วยชมพู มีประชากรทั้งหมด 84 คน ชาย 45 คน หญิง 39 คน จำนวนครัวเรือนมี 22 ครอบครัวยุคบ้าน 20 หลังคาเรือน

- บ้านจะแตะ มีประชากรทั้งหมด 106 คน ชาย 55 คน หญิง 51 คน บ้าน 23 หลังคาเรือน

- บ้านห้วยป่าไร่ มีประชากรทั้งหมด 87 หลังคาเรือน

5) ศาสนา

- บ้านห้วยชมพู ประชากรส่วนใหญ่นับถือคริสต์นิกายโปแตสแตนท์ คณะแบปติสต์

- บ้านจะแตะ นับถือศาสนาพุทธหรือผี(ดั้งเดิม)

- บ้านห้วยป่าไร่ นับถือศาสนาพุทธ (ดั้งเดิม) และ มีจำนวนผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์มี 14 หลังคาเรือน

6) การประกอบอาชีพ

- บ้านห้วยชมพู ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทางการเกษตรคือ ทำไร่ทำนา พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าว ข้าวโพดและหว่าย ข้าวปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน ส่วนข้าวโพดและหว่ายเป็นพืชเศรษฐกิจ (ปลูกขาย) อาชีพรอง ได้แก่ เลี้ยงสัตว์และรับจ้างทั่วไป เช่น ทำงานก่อสร้าง เป็นกรรมกร บางคนก็ทำสวน ปลูกพืชสวน เช่น ลิ้นจี่ ลำไย ส้มโอ และมะนาว

มีพื้นที่เพาะปลูกหรือพื้นที่การเกษตรมีประมาณ 500 ไร่ พื้นที่ปลูกข้าวและข้าวโพด 200 ไร่ ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่นลิ้นจี่ ลำไยและหว่าย 80 ไร่ และใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ของหมู่บ้าน 220 ไร่

รายได้ ส่วนใหญ่ของประชากร ได้จากการหาของป่าขาย เช่น หน่อไม้ ใบตอง ข่า และผักต่าง ๆ ที่ใช้เป็นอาหารทุกชนิด รวมทั้งของป่าที่มีอยู่ตามฤดูกาล เช่น เห็ด ดอกแด่ ฯลฯ

- บ้านจะแตะ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่เพาะปลูกข้าว ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์(เป็นอาชีพหลัก) ส่วนอาชีพเสริม คือ หาของป่าขาย เช่น หน่อ เห็ด ดอกแด่ ฯลฯ

- บ้านห้วยป่าไร่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ปลูกข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และหาของป่า เช่น หน่อ เห็ด ดอกไม้ ฯลฯ

7) การศึกษา

- บ้านห้วยชมภู ประชากรส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ออกเนื่องจากแต่ก่อนไม่ได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ แต่ชาวบ้านมีความรู้ทางภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมทางด้านการเพาะปลูก ทำไร่นา ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการจัดการดินน้ำและป่าชุมชน ด้านองค์กรมีกลุ่มออมทรัพย์ มีการสื่อสาร ด้านปรัชญาศาสนาและประเพณี ใช้หลักธรรมคำสั่งทางศาสนาคริสต์สอนลูกหลานและถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมแก่ลูกหลานของตนเอง ด้านโภชนาการที่รู้จักถนอมอาหารโดยใช้ภูมิปัญญาของชนเผ่า เพื่อเก็บอาหารไว้ได้นาน ๆ และไว้รับประทานในยามขาดแคลน

ทางด้านการศึกษาของเด็กนักเรียน ชาวบ้านจะส่งบุตรหลานไปเรียนโรงเรียน เช่น บ้านห้วยชม ซึ่งเป็นหมู่บ้านหลัก โรงเรียนบ้านแม่ยาววิทยาคม และโรงเรียนสหศาสตร์ศึกษา เนื่องจากไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้านซึ่ง สามารถจำแนกข้อมูลการศึกษาของประชากรบ้านห้วยชมภู และจำนวนนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับต่าง ๆ ได้ ดังนี้

- ก่อนอนุบาล	13	คน
- ระดับอนุบาล	2	คน
- ระดับประถมศึกษา	16	คน
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	6	คน

- บ้านจะเตะ ปัจจุบันผู้ปกครองได้ส่งบุตรหลานไปเรียนยังโรงเรียนที่ใกล้หมู่บ้านที่สุดได้แก่ โรงเรียนบ้านแม่ยาววิทยาคม และโรงเรียนสหศาสตร์ศึกษา เนื่องจากไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้านซึ่งสามารถจำแนกข้อมูลการศึกษาของประชากรบ้านห้วยชมภู และจำนวนนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับต่าง ๆ ได้ ดังนี้

- ระดับอนุบาล	2	คน
- ระดับประถมศึกษา	19	คน
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	3	คน
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	คน

- บ้านห้วยป่าไร่ มีเรียนสูงกว่ามัธยมศึกษา 1 คน

8) ระบบการปกครอง ผู้นำ และบทบาทของผู้นำในชุมชน

บ้านห้วยชมภูและบ้านจะเตะเป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่บ้านห้วยชม ต.แม่ยาว อ.เมือง จ. เชียงราย จึงมีการปกครองทั้งในระดับที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คือ มีผู้ใหญ่บ้านเป็น

ทางการอยู่ที่บ้านห้วยชม แต่ภายในหมู่บ้านห้วยชมพู่และบ้านจะแตจะมีผู้นำหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือเป็นผู้ทำให้กับหมู่บ้านของตนเอง เช่นเดียวกับบ้านห้วยป่าไร่ ที่เป็นหมู่บ้านบริวารของบ้าน ต.แม่คะ อ.ปาง จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคนพื้นราบ ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านของตนเองจะมีการตั้ง กฎระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้านขึ้นมาเพื่อให้สามารถอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โดยจะขอเสนอเป็นทีละหมู่บ้านดังต่อไปนี้

- บ้านห้วยชมภู การปกครองของบ้านห้วยชมภู มีผู้นำหมู่บ้าน คือ นายจะสี ชมภูพิทักษ์ ซึ่งเป็นบุคคลที่ทางชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ (ผู้นำธรรมชาติ) เป็นผู้ปกครองดูแลหมู่บ้าน ตามหลักแล้ว ผู้นำแต่ละหมู่บ้านก็มีเขตการปกครองที่ตนรับผิดชอบในแง่การรักษาความสงบและการให้ความร่วมมือกับทางการ แม้จะไม่มีตัวบทกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ชาวบ้านทุกคนต้องปฏิบัติตามธรรมเนียมของชนเผ่า ซึ่งสืบทอดกันมาหลายชั่วคนอย่างเคร่งครัด ผู้ใดละเมิดจะต้องถูกลงโทษอย่างเบาถึงปรับ อย่างหนักก็ถูกเนรเทศออกจากหมู่บ้าน คราวเรือนใดไม่สมัครใจจะปฏิบัติตามธรรมเนียมของหมู่บ้าน ก็อาจย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่นได้ไม่ว่ากัน

ชาวบ้านห้วยชมภูได้จัดตั้งกฎระเบียบข้อบังคับไว้ภายในหมู่บ้าน เพื่อใช้กับสมาชิกเมื่อทำผิดจารีตประเพณีของหมู่บ้าน ดังนี้

(1) เมื่อลูกบ้านมีการล่วงประเวณีกับลูกเมียผู้อื่น (การมีชู้) ปรับ	800	บาท
(2) ดื่มสุรามึนเมา เกิดการทะเลาะวิวาทและชกต่อยกันปรับครั้งละ	400	บาท
(3) ขาดความร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้านปรับครั้งละ	100	บาท
(4) พุดหยาบคายหรือดูหมิ่นผู้อื่น	100	บาท

ดังนั้นทุกคนรอบครัวจะต้องปฏิบัติตามระเบียบหรือการตัดสินใจของผู้อาวุโสหมู่บ้าน ใครทำไม่ได้ก็ต้องย้ายออกไป เพื่อประโยชน์ของความสามัคคีและรวมกันเราอยู่ เป็นที่เน้นหนักโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลปีใหม่ เพราะเป็นระยะที่ชาวบ้านบางครอบครัวกำลังคิดหนักว่าควรจะอยู่หรือควรจะไป

- บทบาทของผู้นำ เมื่อลูกบ้านมีปัญหาที่จะมาร้องทุกข์กับผู้นำ ผู้นำก็จะเรียกชาวบ้านมาประชุมตกลงกัน แล้วก็ช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหาและหาข้อยุติร่วมกัน

- ด้านความสัมพันธ์ของชุมชนบ้านห้วยชมภู ความสัมพันธ์ของชาวละหู่ในอดีตมักจะอยู่อย่างเอกเทศ ไม่มีโยงใยสายสัมพันธ์กับองค์กรใด ๆ หรือรวมเผ่าหรือสหพันธ์ระหว่างเผ่า แม้แต่ในหมู่บ้านเองก็มักไม่สามารถรวมกันเป็นปึกแผ่นนักเพราะลูกบ้านขาดความจงรักภักดี หากเห็นทางทำมาหากินที่อื่นดีกว่าก็อาจย้ายไปรวมญาติกับหมู่บ้านอื่นได้ทุกขณะ แม้จะต้องข้ามเขตแดนเปลี่ยนประเทศหรือตัดญาติขาดมิตรกับหมู่บ้านที่เคยอยู่ก็ตาม

- ส่วนความสัมพันธ์ในปัจจุบันของชุมชนบ้านห้วยชมภู มีชนเผ่าอยู่ 2 กลุ่ม คือ เผ่าละหู่และอาข่า ทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีการเข้าร่วมกิจกรรมหมู่บ้านด้วยกัน แล้วทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี และมีความเข้าใจต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างของแต่ละกลุ่ม เพราะชาวอาข่าก็หันมานับถือศาสนาคริสต์ด้วย และความสัมพันธ์ส่วนใหญ่เหมือนเป็นญาติพี่น้องกัน

- ความสัมพันธ์ภายนอกหมู่บ้าน เช่น หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ของรัฐและเอกชน ผู้นำก็จะมอบหมายให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้คัดเลือก คือเสนอคนที่มีความสมบัติที่จะเป็นผู้ติดต่อประสานงาน คนที่พูดภาษาไทยได้ดีและสามารถสื่อสารเข้าใจกันได้เป็นอย่างดี คือ เป็นคนรู้หนังสือและอ่านออกเขียนได้ จากนั้นตัวแทนก็จะมาแจ้งให้ชาวบ้านทราบอีกทีหนึ่ง

- บ้านจะเตะ กฎระเบียบและข้อบังคับ มีดังนี้

(1) การจัดประชุมในหมู่บ้านทุกครั้งให้คณะกรรมการแจ้งให้ชาวบ้านทราบล่วงหน้าก่อนอย่างน้อย 7 วัน เมื่อทุกคนรับทราบแล้ว แต่ยังมีคนฝ่าฝืนไม่เข้าร่วมประชุม โดยไม่มีเหตุผลอันควร จะต้องถูกปรับ 50 บาท/ครั้ง

(2) การพัฒนาหมู่บ้านแต่ละครั้งคณะกรรมการจะต้องแจ้งให้ชาวบ้านทราบล่วงหน้าก่อนอย่างน้อย 7 วัน ด้วยเช่นกัน หากสมาชิกคนใดทราบแล้ว ไม่สนใจหรือไม่ให้ความร่วมมือ จะถูกปรับ 70 บาท/ครั้ง

(3) เมื่อหมู่บ้านมีพิธีกรรมทางศาสนา ชาวบ้านทุกคนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน ส่วนผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโสและผู้ทรงคุณวุฒิ จะทำหน้าที่กำหนดการและวางแผน เช่น กำหนด วัน เวลา และนัดชาวบ้าน หากใครไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงของหมู่บ้าน จะถูกปรับ 400 บาท/ครั้ง

(4) เมื่อไปล่าสัตว์และได้สัตว์ใหญ่ เช่น หมูป่า เก้ง ฯลฯ จะต้องแบ่งซี่โครง 1 ข้าง และสะโพกส่วนหลัง 1 ข้าง สำหรับหมู่บ้าน เพื่อไว้แบ่งให้ชาวบ้านทุกคนทั่วเรือน หากใครฝ่าฝืนและไม่ทำตามข้อตกลงที่ตั้งไว้ จะถูกปรับ 300 บาท/ครั้ง

(5) ชาวบ้านที่เลี้ยงหมู ต้องทำคอกขังไว้ ห้ามปล่อยหมูออกมาเล่นพ่วน และสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น หากหลุดออกจากคอกและเข้าไปทำลายพืชผักของชาวบ้านที่เพาะปลูกไว้ จนได้รับความเสียหาย ผู้เสียหายก็จะทำการดักเตือน 3 ครั้ง หลังจากนั้นยังมีเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นอีก ผู้เสียหายจะต้องแจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านทราบก่อน แล้วก็สามารถดำเนินการกับหมูได้ตามความเหมาะสม

การค้าขายเนื้อสัตว์และการกำหนดราคาเนื้อสัตว์ในหมู่บ้าน ต้องปฏิบัติตามดังนี้

- เนื้อหมู กิโลกรัมละ 60 บาท
- เนื้อวัว กิโลกรัมละ 100 บาท
- เนื้อไก่ กิโลกรัมละ 60 บาท

(6) บุคคลภายนอกที่ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน เมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านรับเข้ามาเป็นสมาชิกหมู่บ้านแล้ว จะต้องอยู่ในหมู่บ้านให้ครบอย่างน้อย 1 ปี ถ้าหากย้ายออกก่อนเมื่อครบ 1 ปี จะถูกปรับ 500 บาท/ครอบครัว

(7) การดูแลสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย เจ้าของจะต้องเลี้ยงดี ๆ อย่างเป็นรูปธรรมปัญหาและความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ห้ามปล่อยปะละเลยและปล่อยสัตว์เข้าไปกินหรือทำลายพืชผักในไร่นาของคนอื่น หากไปทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายก็ต้องชดเชยค่าเสียหายตามความเหมาะสม และเจ้าของสัตว์จะต้องปฏิบัติตามการตัดสินใจของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ประเมินค่าความเสียหาย

(8) การล่วงประเวณีของหนุ่มสาวถือว่าผิดศีลธรรม หากผู้ใดล่วงเกินลูกคนอื่นจะต้องเสียค่าปรับให้กับหมู่บ้าน 30 บาท ฝ่ายชาย 20 บาท และฝ่ายหญิง 10 บาท หลังจากเสียค่าปรับแล้วก็ต้องแต่งงานกัน ถ้าหากฝ่ายชายไม่ยอมแต่ง จะต้องถูกปรับ 250 บาท หากฝ่ายหญิงเบี้ยวและไม่ยอมแต่ง ก็จะถูกปรับ 175 บาท/คน/ครั้ง

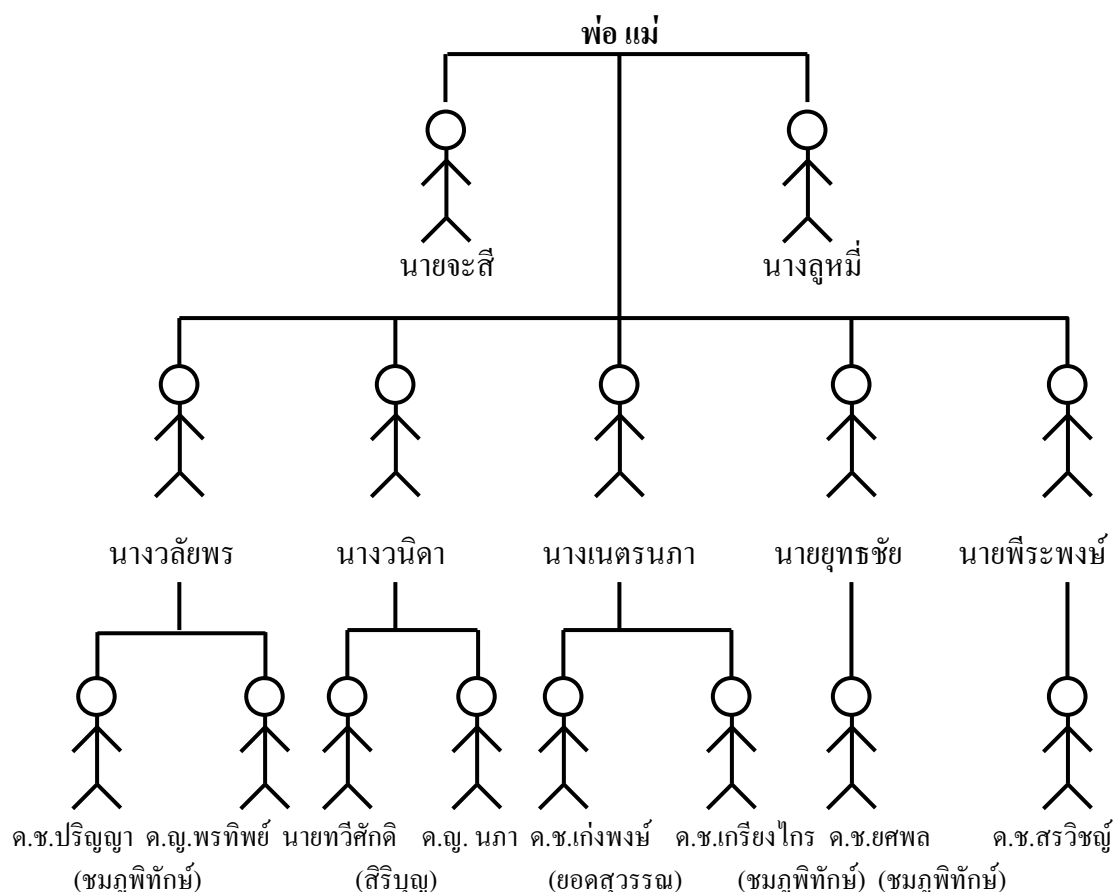
(9) กรณีการมีชู้ (การชู้สาว) ถ้าหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสามีหรือภรรยาอยู่แล้ว หรือมีสามีและภรรยาอยู่ทั้งสองฝ่าย ฝ่ายชายจะต้องถูกปรับ 1,200 บาท ส่วนฝ่ายหญิงจะถูกปรับ 600 บาท

- บ้านห้วยป่าไร่

ผู้นำหมู่บ้าน คือ นายจนะ จะแส ภายในหมู่บ้านจะมีผู้นำ 3 ประเภท 1.หัวหน้าหมู่บ้านและผู้นำทาง การ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและอบต.มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองดูแลลูกบ้านให้มีความสุข เช่น รับฟังคำร้องทุกข์ของประชาชน เมื่อมีปัญหา และแก้ไขปัญหของชาวบ้านที่เกิดขึ้น 2.ผู้นำทางศาสนาหรือผู้นำทางความเชื่อ มี 2 ฝ่ายได้แก่ ผู้นำทางศาสนาคริสต์ ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “สลา” ทำหน้าที่สอนเรื่องราวของพระเจ้าและเผยแพร่ข่าวประเสริฐ ฝ่ายพิธีกรรมดั้งเดิม (หมอผี) คือ ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของความเชื่อของชนเผ่าตนเอง ปฏิบัติตามกฎระเบียบและจารีตประเพณี 3.กรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยของลูกบ้าน ซึ่งก็ได้มาจากการเลือกตั้งหรือชาวบ้านแต่งตั้งกันเองในหมู่บ้าน

9) ครอบครัวและหมู่บ้าน การนับญาติของชาวละหู่ไม่สลับซับซ้อนเหมือนเผ่าอื่น ๆ แต่ ละหู่ไม่มีการสืบตระกูล ไม่มีแซ่หรือนามสกุล ซึ่งทำให้ยุ่งยากมากเวลาต้องติดต่อกับหน่วยงานราชการหลายต่อหลายครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการสำรวจสำมะโนครัวหรือการขึ้นขอสัญชาติไทย ทำให้เจ้าหน้าที่ปวดศีรษะ เนื่องจากพ่อแม่ลูกนามสกุลไม่เหมือนกันทั้ง ๆ ที่ลูกเกิดจากพ่อแม่เดียวกัน ใครอยากใช้นามสกุลอะไรก็ใช้เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หลักฐานเอกสารขัดแย้งกัน เพราะข้อมูลไม่ตรงกัน จึงทำให้ตกหล่นและขอสัญชาติไม่ได้ เพราะเจ้าหน้าที่เกิดความสับสนไม่แน่ใจ จึงจำเป็นต้องทำการสืบสวนสอบสวนและให้หาพยานบุคคลมารับรอง

ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้า ส่วนพวกที่มีการศึกษา จึงหันมาใช้นามสกุลภาษาไทย โดยมีตัวอย่างการนับเครือญาติของเผ่าละหู่ในปัจจุบัน ได้ดังผังด้านล่าง

แผนผังที่ 2.1 ลำดับระบบเครือญาติ

10) การจัดการรายได้ภายในครอบครัวของชาวละหู่

ตามหลักวัฒนธรรมของชาวละหู่แล้ว ผู้หญิง (ภรรยา) จะเป็นคนเก็บรักษาเงินที่หามาได้ และมีส่วนน้อยที่ได้ผู้ชายจะเป็นผู้จัดการรายได้ภายในครอบครัว เมื่อสามีหาเงินมาได้ก็จะเอามาให้ภรรยา และภรรยาจะเป็นผู้จัดการรายได้ภายในครอบครัวทั้งหมด อีกทั้งยังเป็นผู้รับผิดชอบทรัพย์สินทั้งหมดที่มีอยู่ในบ้าน ถ้าหากสามีหรือลูกมีความจำเป็นต้องใช้เงินก็บอกภรรยาหรือแม่แล้วภรรยาก็จะจัดสรรให้ตามความเหมาะสม ถึงแม้ว่าภรรยาจะเป็นผู้จัดการรายได้ทั้งหมดก็ตาม เมื่อจำเป็นต้องจะใช้จ่ายสิ่งต่าง ๆ ในครอบครัว ภรรยาก็จะต้องบอกให้สามีทราบหรือถามไถ่ความเห็นชอบจากสามีก่อน ทั้งนี้ถือเป็นการให้เกียรติสามี

อันที่จริงแล้วครอบครัวชาวละหู่ ผู้หญิงกับผู้ชายจะช่วยกันทำมาหากิน ผู้ชายกับผู้หญิงมีความเสมอภาคกัน คือ ผู้ชายชาวละหู่ไม่ค่อยจะเอาเปรียบผู้หญิงเท่าใดนัก เนื่องจากว่าประชากรชาวละหู่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องใช้พลังงาน คือ ใช้แรงงานคนในการทำมาหากิน ดังนั้นสามีภรรยาจะต้องช่วยกันทำงานคนละไม้คนละมือ เพื่อจะได้เสร็จงานเร็วและทำงานได้รวดเร็วมากขึ้นด้วยเหตุนี้เอง ชาวละหู่นิยมแต่งงานเมื่ออายุยังน้อย บางคนแต่งงานตั้งแต่อายุ 12 ปี ก็แต่งงานแล้ว คลอดลูกออกมาแล้ว ไปแจ้งเกิดก็ทำไปเกิดไม่ได้ เพราะแม่ยังเป็นเด็กหญิงอยู่ ยังถ่ายบัตรประชาชนไม่ได้ ยังไม่มีบัตรบางคนยังไม่มีประจำเดือนก็แต่งงานแล้ว เพราะอาชีพทำไร่นาต้องการใช้แรงงานและอยากได้คนมาช่วยทำงาน อีกทั้งยังเป็นการแก้เหงาในยามที่เขาออกไปทำงานคนเดียวตามป่าตามดอย ถ้าหากเขามีเพื่อนพูดคุยเวลาทำงานด้วยก็จะไม่เบื่อในการทำงาน เหตุผลที่เขามักจะแต่งงานช้าหรือเร็ว นั่น ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่าละหู่ และอีกสาเหตุหนึ่ง คือ ถึงแม้จะเป็นสาวนาก็ไม่มีความหวังอะไรกับอนาคตไม่เหมือนนักเรียนนักศึกษา เพราะเขาไม่ได้เรียนหนังสือ จึงไม่มีเป้าหมายของชีวิต ฉะนั้นเมื่อเขาเจอคนดีหรือคนถูกใจ เช่น คนขยันทำมาหากินก็จะรีบแต่งเลย เพื่อจะได้มีเพื่อนในการทำมาหากิน ดังนั้นรายได้ทั้งหมดที่หามาได้ภายในครอบครัวก็ถือว่าได้มาจากการที่ช่วยกันทำมาหากิน

11) การสืบทอดมรดกและการจัดสรรภายในครอบครัวละหู่

เมื่อลูกต้องการแยกบ้านเรือนหรือจะไปปลูกบ้านใหม่อยู่ ก็จะบอกพ่อแม่ให้ทราบก่อน ดังนั้นพ่อแม่ก็จะเตรียมแบ่งมรดกหรือทรัพย์สินสมบัติ (ถ้ามี) ส่วนสมบัติที่ลูก ๆ ได้ ส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องใช้ในบ้านเช่น เครื่องครัว มีถ้วย จาน ชาม ช้อนและหม้อข้าวหม้อแกง และเท่าที่เคยเห็นแม่แบ่งให้พี่ ๆ ก็จะมีมูลค่าไม่เกินไปนัก เขาจะซื้อเฉพาะของใช้ที่จำเป็น เนื่องจากชาวละหู่ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน วิถีชีวิตของเขามีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่ฟิฟิฉิน ส่วนเครื่องมือทางการเกษตรก็มี มีด จอบ เสียม ฯลฯ สัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย หมู หมา เป็ด ไก่ จะได้ไม่เกินไปอย่างละตัว และจะต้องเป็นตัวเมีย เพราะเลี้ยงไว้แพร่พันธุ์หรือเอาไว้เป็นเชื้อ

สำหรับชาวละหู่แล้วผู้ที่ได้รับมรดกจากพ่อแม่คือ ผู้มีฐานะและถือว่าเป็นผู้โชคดี เพราะคนส่วนใหญ่จะไม่ได้รับมรดกอะไรจากพ่อแม่เลย เนื่องจากพ่อแม่มีฐานะยากจน จึงปล่อยให้ลูก ๆ ค้นหากินหาเอง ส่วนผู้สืบทอดมรดกของพ่อแม่ นั่น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่อยู่ดูแลปรนนิบัติพ่อแม่จนกระทั่งตายสมบัติที่จะได้ก็มี บ้าน ที่นา ที่สวน ฯลฯ หรือเป็นคนที่พ่อแม่โปรดปราน ซึ่งอาจจะเป็นลูกหรือหลาน ที่ท่านได้สั่งเสียไว้ก่อนตาย

2.2.1.3 ข้อมูลด้านวัฒนธรรมและประเพณี

1) ความเชื่อและวิธีการเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน

(1) การเลือกที่ตั้งหมู่บ้าน

วิธีการเลือกที่ตั้งหมู่บ้าน โดยทั่วไปแล้วหัวหน้าครอบครัว, ผู้นำหมู่บ้านและผู้เฒ่าผู้แก่ มักจะเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกสถานที่ตั้งหมู่บ้านและตัดสินใจว่าจะตั้งหมู่บ้านอยู่ตรงไหน จะใช้พื้นที่บริเวณเท่าใดเมื่อจะเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน เขาจะต้องทำพิธีเช่นไหว้เจ้าที่เจ้าทาง เพื่อขอขมาลาโทษ โดยใช้วิธีการสอบถามจากดวงวิญญาณบรรพบุรุษและเทพยดาอารักษ์ ส่วนวิธีการที่ใช้กันมากที่สุดคือ กดหลุมตรงบริเวณที่เลือก แล้วหยอดเมล็ดข้าวไว้ 3-4 เม็ด และคว่ำขันครอบไว้ระยะหนึ่ง หากเมล็ดข้าวยังอยู่เรียบร้อย เมื่อหงายขันก็เป็นอันว่า ภูตผีหรือเจ้าที่เจ้าทางอนุญาติให้อยู่เตรียมการปลูกสร้างบ้านได้

เดิมทีละหู่ชอบอยู่บนที่สูงและอยู่เหนือระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 1,200 เมตร ขึ้นไป บริเวณที่มักเลือกตั้งหมู่บ้าน คือ ตามลาดไหล่เขา ซึ่งมีป่าปกทำเลดี มีแหล่งน้ำ และผิวดินพอที่จะทำการเพาะปลูก ชาวละหู่ถือว่า ป่าเป็นแหล่งปัจจัยในการตั้งหมู่บ้าน เพราะใช้ไม้ปลูกบ้าน ทำเชื้อเพลิง และยังเป็นแหล่งอาหารที่เลี้ยงชีวิต เพราะชาวละหู่ส่วนใหญ่จะหาอาหารตามป่าเขาและล่าห้วยรอบ ๆ หมู่บ้าน ส่วนอาหารที่เป็นของป่า ได้แก่ จำพวก เห็ดต่าง ๆ หน่อไม้ ใบไม้ หัวเผือก หัวมัน รากไม้ ผลไม้ น้ำผึ้ง ตัวด้วง และแมลงอื่น ๆ ที่กินได้ หากอยากกินปลาก็ไปหาปลาหรือตกปลา อยากกินสัตว์ป่า เช่น หมูป่า ไก่ป่ากระรอกก็ไปล่าสัตว์ และหาของป่ามากินมาใช้และขายเอาเงิน

แต่ปัจจุบันค่อย ๆ ย้ายเลื่อนต่ำลงมาเกือบหมดแล้ว เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่ไม่ให้ชาวเขาอยู่บนต้นน้ำลำธาร หรือห้ามทำลายป่าและทำไร่เลื่อนลอย จึงจัดสรรสถานที่ตั้งหมู่บ้านให้ใหม่และเขาก็จะไม่มีทางเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านอีกว่าดีหรือไม่ดี

ส่วนความเชื่อด้านการตั้งถิ่นฐาน ชาวละหู่เชื่อกันว่า เมื่อได้ที่ตั้งหมู่บ้านดีก็จะมีสุขภาพดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียนและไม่โดนผู้อื่นข่มเหงรังแกหรือถูกรุกราน เศรษฐกิจดี ฐานะดี และทำให้ชาวบ้านทำมาหากินขึ้น มีเหลือกินเหลือใช้ หากเลือกที่ตั้งหมู่บ้านผิด จะเปลืองคน คนในหมู่บ้านตายบ่อย ทำอะไรก็ไม่ขึ้น ฐานะยากจน คิดอะไรก็ไม่ค่อยออก และอาจจะประสบเหตุวิปริต เช่น ถูกฆ่าถูกทำร้ายอย่างสาหัสหรือทำปิ่นลั่นใส่ตัวเอง ผีแรง จะทนอยู่ต่อไปไม่ไหว และจะได้ย้ายที่ตั้งใหม่เป็นต้น

(2) ขั้นตอนและวิธีการเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน มีดังนี้

(2.1) หัวหน้าหมู่บ้านและผู้เฒ่าผู้แก่พากันไปสำรวจดูสถานที่ตั้งหมู่บ้าน โดยการสังเกตภูมิประเทศภูมิอากาศและทิวทัศน์ การเลือกทำเลที่ตั้งนั้น จะต้องดูภูเขาที่อยู่รอบ ๆ และแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ว่ามีแม่น้ำ ลำธารและลำห้วย พอที่จะอุปโภคบริโภคไหม

(2.2) หาวสคูอุปกรณ์ที่ใช้ในการปลูกบ้าน เช่น ไม้ คาน ฯลฯ

(2.3) หอมพิธีกรรมหอดูสถานที่ แล้วนำวัสดุอุปกรณ์ในการปลูกสร้างบ้านมาไว้จนครบ แล้ววางหญ้าเป็นวงกลมสำหรับปักตุง (หรือธง)

(2.4) ทำตุง โดยใช้กระดาษสีขาว แดง และน้ำเงิน

(2.5) นำข้าวสารมา 3 เม็ด มาขุดหลุมฝัง เทียนไข (ขี้ผึ้ง) 4 เล่ม (2 คู่) และข้าวสาร 1 กำมือ

(2.6) อธิฐานหรือทำพิธีกล่าวขอมาเจ้าที่หรือเทพยดาอารักษ์ คือผีป่า ผีน้ำ (คอนเหล่อเน) หากทำพิธีแล้วผลออกมาไม่ดี ก็ขนวัสดุ อุปกรณ์ในการก่อสร้างทั้งหมดไปยังที่แห่งใหม่

(3) การวางผังหมู่บ้าน

ในอดีตนั้นการวางผังหมู่บ้านของชาวละหู่มีไม่ค่อยแน่ชัด แต่จะมีการกล่าวขานกันมาว่าผู้อาวุโสหรือผู้ที่อายุมากกว่าต้องอยู่ทางทิศตะวันออก แล้วให้น้อง ๆ อยู่ถัดมาได้ ไม่เช่นนั้นจะไม่สบายและเจ็บป่วยบ่อย แต่ปัจจุบันหมู่บ้านละหู่ส่วนใหญ่จะมีการวางผังหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นหมู่บ้านจัดสรรที่ดินคือ ทางรัฐบาลทำการโยกย้ายที่อยู่และที่ทำกินให้กับชาวละหู่ คือ จะมีซอยเข้าบ้านให้ปลูกสร้างบ้านเป็นแถว มีลานหมู่บ้านและเว้นที่ทำการสาธารณะของหมู่บ้าน แลดูแล้วเป็นระเบียบและน่าอยู่มากขึ้น

2) ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน

(1) การเลือกทำเลและทิศทาง ชาวละหู่มีความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกทำเลและทิศทางดังนี้

(1.1) ละหู่แดง ห้ามต่อเติมหลังคาหน้าจั่วด้านข้าง เหมือนละหู่ดำหรืออาข่า เพราะอาจทำให้สมาชิกในครอบครัวตายหรือสูญหาย ส่วนเรื่องทิศทางมีความอิสระ จะปลูกบ้านหันไปทางทิศไหนก็ได้ หากอยู่แล้วไม่ดีก็ย้ายออกไปทางข้าง ๆ 2 ข้างได้

(1.2) ละหู่ดำ ห้ามรื้อบ้านลงไปปลูก ข้างล่าง หรือต่ำกว่าบ้านหลังเก่า ไม่อย่างนั้นแล้วจะมีอันเป็นไปกับคนในบ้านหลังนั้น เช่น สมาชิกในครอบครัวตาย หรือ แยกแยกและอาจโชคร้ายเกิดภัยพิบัติ ส่วนทิศทางละหู่ดำห้ามปลูกบ้านขวางทางลม เพราะลมแรงทำให้บ้านเสียหายได้

(2) การสร้างบ้านและลักษณะหมู่บ้านของชาวละหู่

ละหู่สร้างบ้านยกพื้น นอกจากละหู่บางพวกที่มาจากเมืองจีนสร้างบนดิน ผังบ้านของแต่ละพวกต่างกันไปตามธรรมเนียมความเป็นอยู่และจำนวนสมาชิกครอบครัว

(2.1) ลักษณะแบบบ้านละหู่ดำ จะยกพื้นสูงจากพื้นดินพอสมควร เพื่อไว้พื้นที่ใช้สอยหรือเก็บของเก็บพืชผัก และทำราวเหนือกองไฟ เพื่อไว้ตากข้าวเปลือก เมล็ดพันธุ์พืช เป็นที่เก็บอาหารกันแมลง หมา(ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตู้เย็น)และไว้ตากอาหารแห้ง เช่น เนื้อสัตว์ต่าง ๆ

ตลอดจน หอม กระเทียม ฯลฯ บ่มผลไม้ เช่น กล้วย มะละกอ มะม่วง และขนุน อีกทั้งยังเป็นที่ตาก น้ำเต้า ดอก และเครื่องจักสาน เช่น กุ้ย กระบุง กระด้ง และขันโตก เพื่อไว้ใช้งานได้นาน ๆ

(2.2) หลังคา เป็นหน้าจั่ว มุงด้วยหญ้าคา ตัวบ้านและบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่สับฟาก โครงสร้างบ้าน เช่นเสา คาน ช่อ มักจะใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ก่อ ไม้คู้ ซึ่งเป็นที่นิยมใช้กันมาก

(2.3) ลักษณะหมู่บ้านละหู่ญะมีวิหาร (หื้อเหย) ซึ่งชาวเผ่าจัดพิธีบูชาเทพเจ้ากุษยา ในวันพระ ซึ่งมีเดือนละสองครั้ง

(2.4) ละหู่แซ่และไมสร้างวิหารเพียงแต่ล้อมรั้วลานเดินร่ำทำพิธีบูชาเป็นวงกลมบน ยอดเนินของหมู่บ้าน

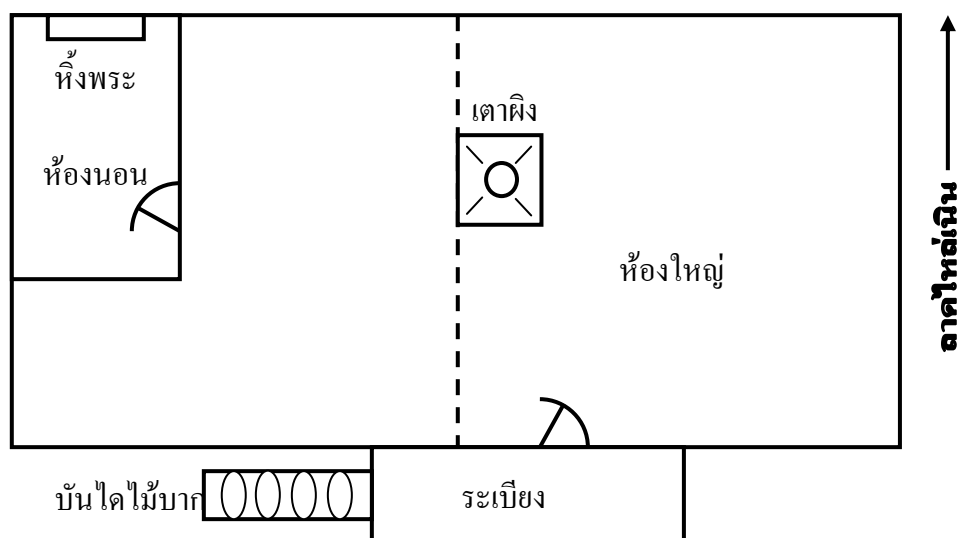
ส่วนกลุ่มของหมู่บ้านละหู่คริสต์ก็มีโบสถ์ (โบเหย) ซึ่งเป็นที่ชุมนุมนมัสการและฟังเทศน์ ทุกวันอาทิตย์อันเป็นระเบียบสากล ในอดีตโบสถ์วิหารเหล่านี้ก็มีฝาฟาก หลังคาจะเหมือน ๆ กับ บ้านราษฎรนั่นเองเพียงแต่ตั้งอยู่ในบริเวณที่รโหฐานมากกว่า

บ้านละหู่ปัจจุบัน เริ่มสร้างแบบอย่างคนไทยพื้นราบมากขึ้น หลังคามุงด้วยกระเบื้องหรือ สังกะสี ฝาบ้านและพื้น เป็นไม้กระดานหรือปูนซีเมนต์ และโบสถ์ในหมู่บ้านละหู่คริสต์หลาย ๆ แห่ง ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากชาวต่างชาติ เช่น ชาวเกาหลี มีโครงการสร้างโบสถ์ฟรีให้กับ ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ดังนั้น จึงทำให้มีโบสถ์ดีและทนทานถาวรมากขึ้น

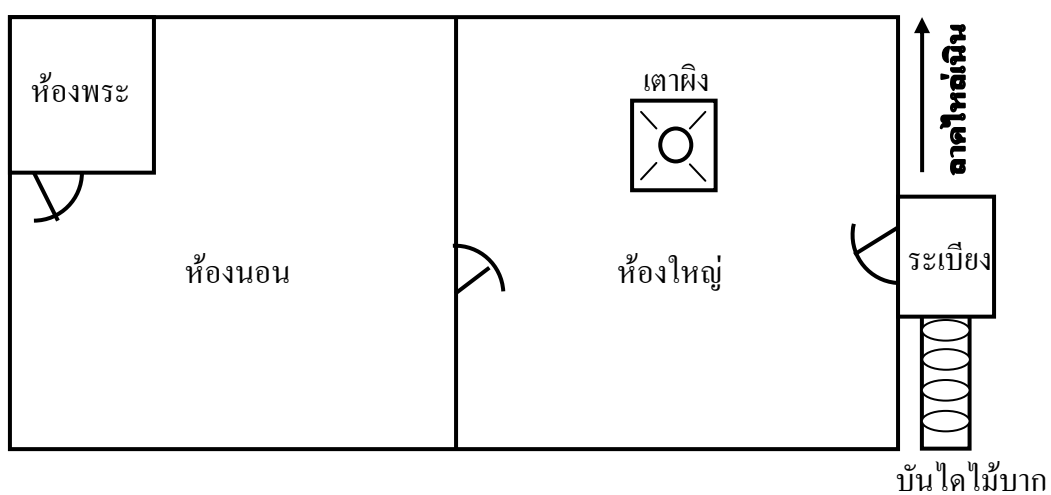
3) การจัดตำแหน่งและการจัดผังการใช้พื้นที่ภายในบ้าน

โดยทั่วไปบ้านละหู่สร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีฝาสี่ด้าน ประตูเปิดออกสู่ระเบียง ซึ่งมีแผ่น กระดานหรือซุงมาวางพาดจากพื้นดิน เป็นบันไดขึ้นลงอย่างทางขวา จำนวนขั้นบันไดจะเป็นเลขคี่ ภายในบ้านมีห้องใหญ่ คือ ห้องโถง มีเตาผิง กลางห้องเป็นศูนย์รวมกิจกรรมสังคมของบ้าน ด้านใน ก้นส่วนหนึ่งเป็นห้องนอนของครอบครัว

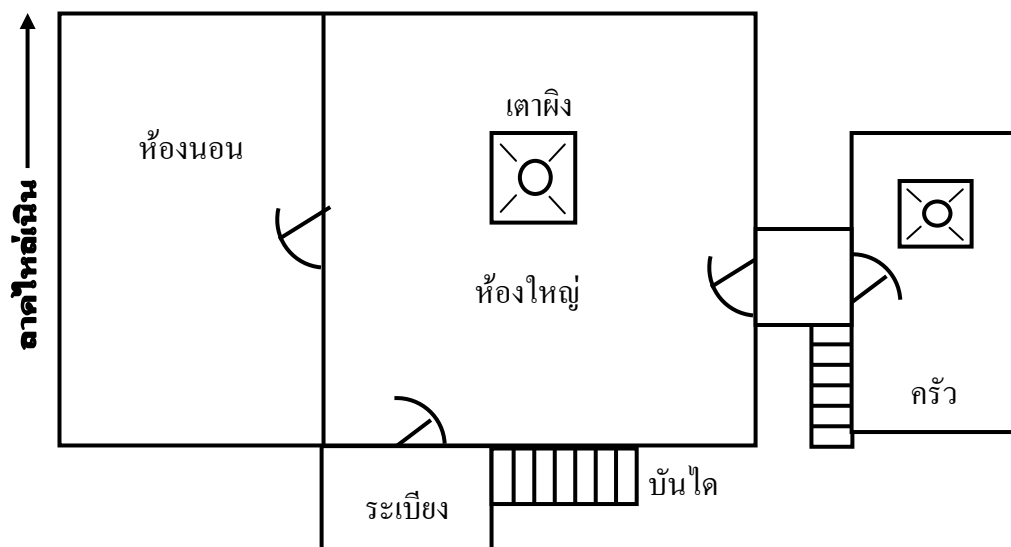
ละหู่ญี (แดง) มีศาลพระภูมิตั้งอยู่ในมุมลึกสุดของบ้าน ส่วนแซ่แล้ก็จะกั้นห้องพระไว้ที่ มุมลึกสุดในบ้านเช่นกัน เมื่อละหู่ญี หรือ แซ่แล้ สร้างบ้านเสร็จก็จะทำพิธีจุดเทียน (จี๊ซัง) ไถ่ผีร้าย ซึ่งอาจสิงอยู่ในเนื้อไม้ที่ตัดมาสร้างบ้าน แล้วจัดข้าวและเนื้อหมูเลี้ยงแขกที่เชิญมาขึ้นบ้านใหม่ ให้ บรรรยากาศครึกครื้น เชื่อกันว่ายิ่งเสียงเฮฮาดังเท่าใด สมาชิกของบ้านใหม่ก็จะยิ่งสมบูรณ์พูนสุข เท่านั้น โดยมีตัวอย่างการใช้สอยพื้นที่ภายในบ้านของชนเผ่าละหู่ ดังแผนผังด้านล่างนี้

แผนผังที่ 2.2 การใช้สอยพื้นที่ภายในบ้านของละหู่ (เดิม)

แผนผังที่ 2.3 การใช้สอยพื้นที่ภายในบ้านของละหู่เซละ

แผนผังที่ 2.4 การใช้สอยพื้นที่ภายในบ้านของละหู่ที่นับถือศาสนาคริสต์

(4) ขั้นตอนและวิธีการสร้างบ้าน

(4.1) หาพื้นที่ปลูกบ้าน จัดหาเสาบ้าน ไม้ซื่อ ไม้ไผ่ใช้ทำโครงบ้าน เช่น ไม้หลังคา รองพื้นปูฟากและผ้าไม้ฟากตากแดดไว้ให้แห้ง ทำการจักตอก จัดทำท่อนไม้ไผ่ยาว ๆ ไว้ใช้มัดหนีบ เป็นไม้ฟากและหญ้าคา และเถี่ยวคา

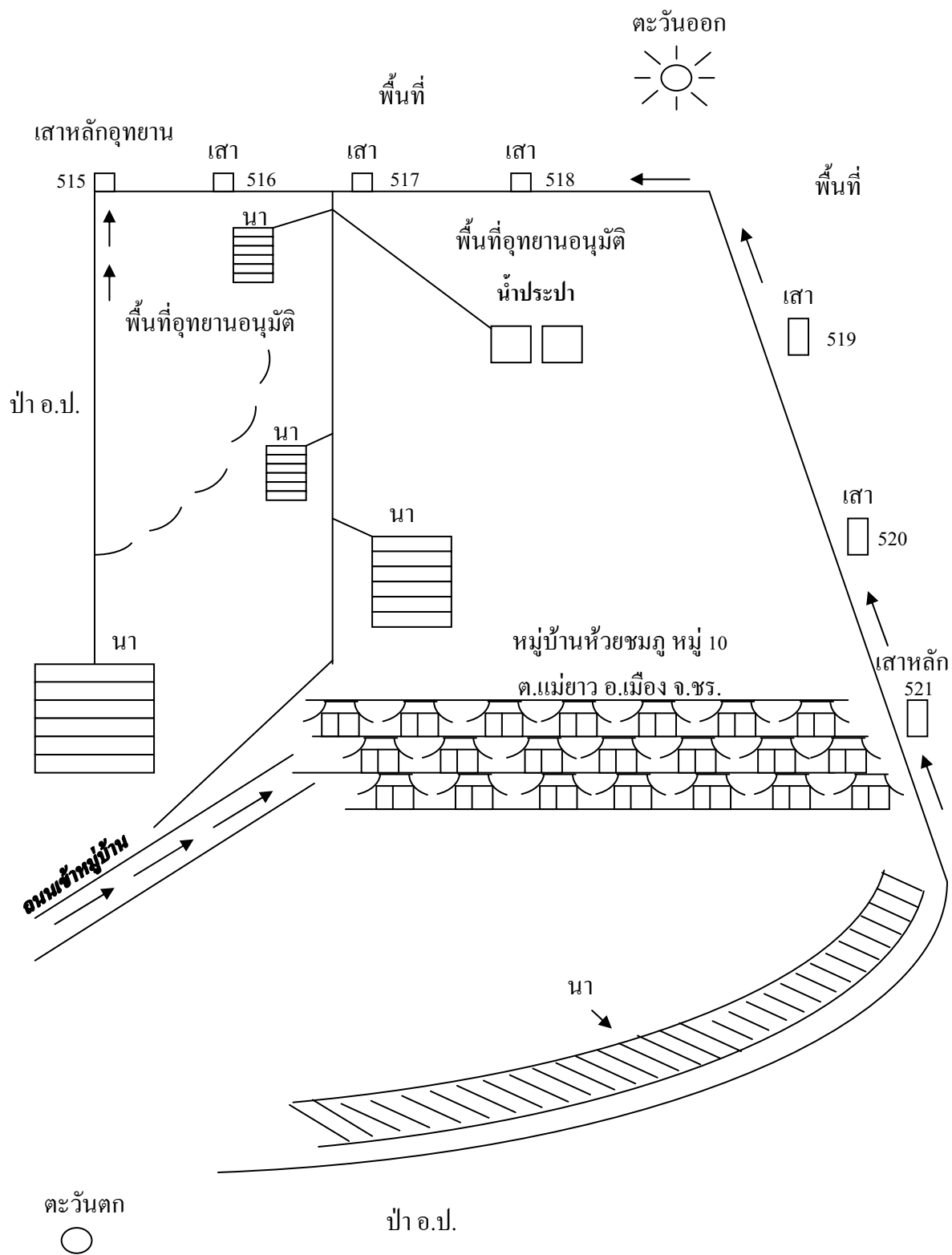
(4.2) เมื่อหาวัสดุอุปกรณ์ครบแล้วก็ลงมือปลูก โดยเริ่มจากคานหยา วัดพื้นที่ที่จะใช้ ปลูกบ้านและทำเครื่องหมายไว้ จากนั้นจึงถากหญ้า ขุดหลุม ฝังเสาและทำโครงบ้าน ปูพื้น(ไม้ฟาก)

(4.3) มุงหลังคา , กั้นฝาและกั้นห้อง

(4.4) ขุดดินใส่ที่ก่อไฟ ทำที่วางถ้วยชามและชั้นวางของบนเตาไฟและเก็บของเข้าบ้าน

(4.5) เก็บของเข้าบ้าน จากนั้นทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ เสร็จแล้วจึงเข้าไปอาศัยอยู่ได้

(5) แผนผังแสดงลักษณะการตั้งหมู่บ้าน (ที่ตั้งของสถานที่สำคัญภายในหมู่บ้าน, อาณาเขต, พื้นที่ป่า, พื้นที่ทำกิน,แหล่งน้ำ การจัดสภาพแวดล้อม บริเวณหมู่บ้าน ดังผังด้านล่าง

แผนผังที่ 2.5 ลักษณะการตั้งหมู่บ้าน

4) ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย/ความเชื่อเรื่องการตาย

ชาวละหู่เชื่อว่านอกจากมีโลกเป็นที่อยู่ของคนหรือมนุษย์แล้วยังมีสวรรค์เป็นที่อยู่ของผีฟ้าหรือเทพพระเจ้า (กือซา) ซึ่งเป็นที่เคารพสูงสุด และยังมีนรกซึ่งเป็นที่อยู่ของยมบาลเป็นผู้ทำหน้าที่สำเร็จโทษแก่วิญญาณผู้กระทำผิดลงโทษโดยการกดหัวลงบนน้ำเดือด แต่การจะขึ้นสวรรค์หรือนรกจะมีการพิพากษาก่อนหรือไม่ยังไม่ทราบแน่ชัด แต่ชาวละหู่เชื่อว่าเมื่อคนเราสิ้นลมวิญญาณจะออกจากร่างและวนเวียนอยู่ระแวก รอบๆ หมู่บ้าน จากนั้นถึงจะเดินทางไปสู่สวรรค์หรือนรกแล้วแต่บาปกรรมของแต่ละคนที่สร้างขึ้น วิญญาณที่ล่องลอยวนเวียนอยู่รอบๆ หมู่บ้านเชื่อว่าจะรอเอาชีวิตบุคคลที่อยู่ในครอบครัวไปอยู่ด้วยเพราะเชื่อว่าคนเป็นมีความทุกข์ทรมานถ้าตายไปจะพ้นทุกข์ จากความเชื่อดังกล่าวเมื่อบ้านไหนมีผู้ป่วยที่มีอาการหรือหนักใกล้ตายชาวบ้าน/ญาติจะนำค้ายสายสิญจน์มาผูกข้อมือคนเจ็บไว้เพื่อหวังจะช่วยหนุนเหนี่ยวชีวิตให้อยู่ต่อไปพร้อมกับภาวนาให้บาปและเวรทั้งหลายที่เขาทำไว้ได้รับอโหสิกรรมจากเจ้ากรรมนายเวร

เมื่อไม่สามารถรั้งชีวิตคนตายไว้ได้ ชาวบ้านก็จัดการศพเพื่อเตรียมไปประกอบพิธีกรรมโดยจะห่อศพด้วยผ้าดิบสีขาว จัดศพให้อยู่ในท่านอนหงายไว้ในห้องใหญ่จนกว่าจะได้เวลาฝัง ระหว่างนี้ครอบครัวผู้ตายจะเตรียมสำหรับอาหารที่ประกอบด้วยเนื้อไก่และอาหารอื่นๆ ใส่ตะกร้าปิดฝาวางไว้หน้าศพ และเดิมทีละนิตให้กินทุกมื้อ ผู้ที่นำอาหารไปเดิมจะกล่าวกับศพทุกครั้งเพื่อเป็นการอาลัยคนตายครั้งสุดท้ายก่อนจะไปฝัง “เรานำอาหารมาเลี้ยงท่าน กินเสียเถิด เพราะพรุ่งนี้ท่านก็จะจากเราไปแล้ว มากินด้วยกันเป็นครั้งสุดท้ายเราจะไม่ได้กินด้วยกัน อยู่ด้วยกันอีกแล้ว กินเสียเถิด” ระหว่างนั้นผู้ชายในหมู่บ้านจะช่วยกันต่อโลงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตามขนาดของความสูงของผู้ตายแล้วบรรจุศพลงในโลง พร้อมกับข่าไก่ และปักไก่อ่างละหนึ่งชิ้น ทั้งนี้เพื่อให้คนตายได้ใช้สิ่งเหล่านี้ในขณะที่เดินทางไปปรโลกซึ่งมีระหว่างทางที่ไกล หากเมื่อกระแสน้ำสามารถไหลเข้าไถ่ชุดบ่อน้ำเพื่อดื่ม และหากแดดร้อนก็ให้ใช้ปักไก่อ้อมร่มเงาได้ หลังจากนั้นก็จะนำไปป่าช้าและทำพิธีฝัง

(1) พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย

(1.1) พิธีฝังศพ ชาวละหู่ส่วนใหญ่จะใช้จัดการศพโดยวิธีฝัง แต่มีชาวละหู่บางพวก เช่น ชาวละหู่เซและใช้วิธีเผาจาก ศพ“ตายโหง” เมื่อศพมาถึงป่าช้าจะมีการเลือกสถานที่วิธีการเสี่ยงทาย โดยโยนไข่ไก่ 1 ฟอง ขึ้นไปในอากาศให้ไข่ตกลงมาถ้าไข่ตกลงมาแตกบริเวณใดถือว่าผู้ตายเลือกที่ตรงนั้นเป็นที่ฝัง หากไข่ตกลงมาไม่แตกก็จะเริ่มโยนใหม่ในที่ต่างๆ จนกว่าจะตกลงมาแตก นอกจากใช้ไข่ในการเสี่ยงทายชาวละหู่บางพวกจะใช้วิธีการ โยนมีดลงป่าแทนไข่ เป็นต้น

และเมื่อฝังศพเสร็จชาวละหู่จะทยอยกลับแต่ขณะเดินทางกลับเชื่อว่าวิญญาณในป่าช้าจะเดินทางเข้าหมู่บ้านไปด้วย ชาวบ้านป้องกันวิญญาณเหล่านี้โดยใช้กิ่งไม้มีหนามวางสองข้างขณะที่แห่ขบวนไปที่ฝังศพและให้ผู้ร่วมงานเดินถือว่าหนามและนำกลับมาเมื่อเสร็จพิธีพอลงบ้าน

คนตายก็ใช้กิ่งไม้หนามจุ่มน้ำพรมให้ทั่วเพื่อป้องกันการสิงร่างของผีผู้ตายที่กลับมา เสร็จแล้วจึงขึ้นไปนั่งดื่มชากันบนกระเบียง แล้วจึงไปอาบน้ำซักผ้ากันก่อนที่จะแยกย้ายเข้าบ้านตน

(1.2) พิธีส่งผี เมื่อครบสิบสองวันหลังตาย (หนึ่งรอบคล้าย 12 ปีของไทย) จะมีพิธีส่งผี คือ ญาติพี่น้องจะสร้างศาลให้คนตาย ระหว่างหลุมฝังศพกับหมู่บ้าน ในศาลบรรจุเสื้อผ้าชุดใหม่หนึ่งชุดและไก่เซ่นหนึ่งตัว แล้วผู้นำหมู่บ้านกล่าว “เราฝังเจ้าครบรอบ 12 วันแล้ว จึงเอาของมาเซ่นเจ้า ผ้านามาไหว้ ต่อแต่นี้ไปขอจงเป็นสุขในภพของเจ้าเราก็คือภพของเรา อย่ามาหาเรา เราก็คจะไม่หาเจ้า อย่ามาว้อล้ยในญาติพี่น้อง อย่ามาหาเรา กรณีญาติไม่ได้ทำพิธีส่งผีเป็นที่เชื่อกันว่าผลก็คือผีกลับมาในรูปของนกและแมลงทำลายข้าวในนาจนเสียหายหมดสิ้น

ละหู่เชื่อเรื่องสาบ (เสือผี) มากกว่า เสือผีเหล่านี้ชอบมาคุ้ยศพกินเป็นอาหาร จะต้องคอยระวังให้ดี หากเห็นมีหมู่บ้านบิ่นวอนใกล้ ๆ หลุมฝังศพก็อาจเป็นสัญญาณว่ามีเสือผีข่มคอยอยู่แถว นั้น ญาติบางรายถึงกับถือมีดแทงป่าคอยที่อยู่ใกล้หลุม เพื่อเสือผีมาทำร้ายศพก็ต้องฟันให้ตายไปคามือ

5) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกับสุขภาพ

- ผี (เน่) มีอยู่มากมายทั้งผีดีผีร้าย ผีบ้าน (แห่เน่) คุ่มครองคนในบ้านหากได้รับการเซ่นไหว้ไม่ละเลย ผีบ้านอาจเลิกคุ้มครองคนที่ทำให้ผีโกรธหรือละเลยไม่ทำพิธีที่ควร ผีป่า ซึ่งสิงอยู่นอกหมู่บ้านอาจไม่ดีไม่ร้าย แต่หากถูกลบหลู่ก็อาจลุกขึ้นโจมตีผู้กระทำจนเจ็บไปข้างปางตาย ผีที่เข้าสิงในร่างกายคนได้เป็นที่น่ากลัวที่สุดและเมื่อถูกผีสิงก็ต้องทำพิธีขับผีลำบากมาก

- พระผู้เป็นเจ้า (กุยซา) ละหู่ทุกคนเชื่อในพระเจ้า ซึ่งเขากราบไหว้บูชาและสวดมนต์ขอพรให้สมบูรณ์พูนสุข ละหู่เชื่อว่าการสร้างสรรค์และภรรยาของท่านอ้ายมา (มหาตมา) สร้างโลก

- วิญญาณหรือขวัญ (อ๋อฮา) เป็นภาคจิตของร่างกาย หากออกจากร่างหรือถูกผีร้ายกระทำเจ้าของร่างก็จะป่วย บางครั้งวิญญาณล่องลอย จากร่าง ไปเที่ยวขณะเจ้าของหลับ เจ้าของก็จะได้รับภาพที่วิญญาณรู้เห็นในรูปของความฝัน

2.2.2 แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดของคนชนเผ่าละหู่

ตามตำนานของชาวละหู่ที่เล่าขานสืบต่อกันมาเกี่ยวกับการกำเนิดของคนชนเผ่าละหู่ได้เล่าว่า ผีฟ้าหรือพระเจ้ายกเป็นผู้สร้างโลกและน้ำ ได้สร้างมนุษย์เพศผู้ที่มีขนและหน้าตาคล้ายลิง และสร้างมนุษย์เพศหญิงที่มีหน้าตาคล้ายคนและมีหางเป็นปลาที่เราเรียก “นางเงือก” ให้ลงมาอยู่บนโลก ต่อมาทั้งคู่ได้พบรักกันและมีความสัมพันธ์อันลึกซึ้งต่อกันจนเกิดการตั้งครรภ์เกิดขึ้น ขณะที่ฝ่ายหญิงตั้งครรภ์นั้นได้เกิดอาเพศน้ำไหลมาท่วมโลก ได้พัดกวาดสิ่งต่างๆ จมหายไปใต้น้ำ มนุษย์ชายหญิงสองสามีภรรยาจึงว่ายน้ำหนีเอาชีวิตรอดและได้พบกับน้ำเต้าใบใหญ่ จึงเข้าไปอาศัยอยู่กินใน

น้ำเต้า จนกระทั่งคลอดบุตรออกมาเป็นเพศชายและหญิงจำนวน 100 คน ต่อมาเมื่อน้ำที่ท่วมโลกเริ่มลดลงทำให้น้ำเต้าลอยติดค้างอยู่บนยอดภูเขาเตี้ยน้อยทั้ง 98 คน ได้ออกจากน้ำเต้าและจับคู่แยกย้ายกันไปอยู่อาศัยในที่ต่างๆ แต่ฝ่ายผู้เป็นพี่ชายและพี่สาวไม่สามารถไปอยู่ที่อื่นได้เหมือนกับน้องๆ จึงอาสาที่จะเฝ้าเลี้ยงดูพ่อแม่ที่เริ่มแก่ชราลง โดยฝ่ายน้องๆ ที่ออกไปจากน้ำเต้าได้ขยายพื้นที่และเจริญเผ่าพันธุ์นั้นคือ “คนในเมือง” ส่วนพี่น้องที่อาสาดูแลพ่อแม่ได้อาศัยอยู่คอยสูง “ชนเผ่าละหู่”

2.2.3 แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับการเจ็บป่วย 2 ชาวละหู่มีความเชื่อเกี่ยวสาเหตุการเจ็บป่วยดังนี้

2.2.3.1 วิญญาณหรือภูตผี ชาวละหู่เชื่อว่าวิญญาณหรือภูตผี (เน่) ที่มีทั้งดีหรือร้ายที่ทำหน้าที่ทั้งปกป้องรักษาดูแลทุกข์สุขของครอบครัวหรือหมู่บ้าน สามารถทำให้เกิดเจ็บป่วยขึ้นได้ เช่น ผีดี ได้แก่ ผีบ้าน(แห่เน่) และ ผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นผีที่คุ้มครองความทุกข์สุขของคนในบ้านถ้าหากถูกลบล้างหรือไม่ได้รับการเซ่นไหว้หรือทำให้โกรธก็จะไม่ได้รับคุ้มครองหรืออาจทำอันตรายก่อให้เกิดอาเพศหรือเจ็บป่วยขึ้น อาการมักไม่ค่อยรุนแรง เช่น ปวดท้อง ปวดศีรษะ เป็นต้น การรักษาส่วนใหญ่จะใช้วิธีการเซ่นไหว้เพื่อขอขมาลาโทษ ส่วน ผีร้าย ที่เชื่อว่ามีอยู่ทั่วไปนอกหมู่บ้านและอยู่ในสถานที่ต่างๆ เช่น ผีป่า ผีคอย ผีน้ำ หากถูกลบล้างก็อาจลุกขึ้นโจมตีผู้กระทำหรือเข้าสิงจนทำให้เกิดเจ็บไข้ ผู้ป่วยที่ถูกกระทำมักมีอาการรุนแรงและน่ากลัว ซึ่งการรักษา มักจะทำพิธีขับไล่

2.2.3.2 เทพเจ้า ชาวละหู่ทุกคนเชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้า (กุยซา) ทำหน้าที่ให้การคุ้มครองและปกป้องรักษาเผ่าพันธุ์ไม่ให้สูญสิ้นและปกป้องภัยอันตรายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นแก่ชาวละหู่ ซึ่งพระเจ้าเป็นผู้สูงส่งไม่ได้มาช่วยเหลือโดยตรงแต่จะผ่านพระประจำหมู่บ้าน **ปอซู่** หรือ (พ่อขุน) หรือ **โตโบ** (โตบนหรือตุ๋นญู) หรือพวกแซ่และเรียก **เข้ลุปา** ได้จากชาวบ้านเป็นผู้เลือกเพื่อทำหน้าที่ทั้งสอนศาสนาและเป็นสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับกุยซาเมื่อเกิดความทุกข์หรือมีปัญหาเกิดขึ้น การทำหน้าที่ของ **โตโบ** จะมีผู้ช่วยในการแบ่งหน้าที่เป็นสามฝ่าย ได้แก่ **สลา** ทำพิธีด้านการเจ็บป่วยหรือทำพิธีรักษาไข้ **ลาส่อ** ทำหน้าที่ขับผีร้ายและโรคภัยออกจากหมู่บ้านและอาจทำหน้าที่ช่วยขอพรให้ชาวบ้านด้วยการเซ่นสรวง ดังนั้นเมื่อชาวบ้านเกิดเจ็บป่วยหรือไม่สบายมักจะมีการกราบไหว้บูชาและสวดมนต์ขอพรให้สมบุญพูลสุข

2.2.3.3 วิญญาณหรือขวัญ ชาวละหู่เชื่อว่าร่างกายคนเรามี 2 ภาคคือ ภาคกายกับจิต ซึ่งทั้งสองเป็นอิสระต่อกันแต่อาศัยซึ่งกันและกัน วิญญาณหรือขวัญ (อ่อฮา) สามารถร่อนลอยออกจากร่างได้เมื่อเกิดเจ็บป่วย เช่น วิญญาณไปเที่ยวขณะเจ้าของหลับ หรือ ถูกผีร้ายกระทำ “ผีขบ” ซึ่งส่วนใหญ่เจ้าของมักจะได้รับภาพวิญญาณรู้เห็นในรูปของความฝันก่อนล้มป่วย การรักษาผู้เจ็บป่วย มักจะทำพิธีเรียกขวัญหรือวิญญาณเข้าร่าง

2.2.3.4 พฤติกรรม ละหู่มิได้คิดว่าความเจ็บป่วยทุกอย่างมีสาเหตุเพราะขาดความบริสุทธิ์ เช่น เด็กทานผลไม้ดิบมากจนปวดท้องหรือคนแก่ที่ป่วยบ่อยๆ แอฉๆ ก็ว่ากันไปตามเหตุ

2.2.4 ประเภทของของหมอชนเผ่าละหู่

ชาวละหู่นับถือพระเจ้าโดยผ่านพระประจำหมู่บ้าน **ปอซู่** หรือ (พ่อซุน) หรือ **โตโบ** (โตบน หรือ ตูบุญ) หรือพวกแซ่และเรียก **เซอปา** ทำหน้าที่ในการสอนศาสนาและเป็นสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับกุซาเมื่อมีความทุกข์หรือปัญหาเกิดขึ้น โดยโตโบ มีผู้ช่วยทำหน้าที่สามฝ่ายได้แก่ **สลา** ทำพิธีด้านการเจ็บป่วยหรือทำพิธีรักษาไข้ **ลาสอ** ทำหน้าที่ขับผีร้ายและโรคภัยออกจากหมู่บ้านและ **อาจา** ทำหน้าที่ช่วยขอพรให้ชาวบ้าน และในกระบวนการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยก็จะมีตัวแทนผู้มีความรู้และชำนาญเฉพาะด้านๆ เป็นที่ยอมรับของชุมชน ได้แก่

2.2.4.1 หมอผี หรือผู้นำทางวิญญาณ (สลา) คือ ผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับกุซา รวมทั้งกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีกับมนุษย์ โดยมีหน้าที่หลักคือการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวละหู่ ในการดูแลรักษาผู้เจ็บป่วย เช่น การเรียกขวัญหรือวิญญาณที่ออกจากร่าง การเลี้ยงผี การดูหมอ เป็นต้น

2.2.4.2 หมอสมุนไพร (หมอยา) คือ ผู้มีความรู้และความสามารถในการใช้สมุนไพรรักษาโรคต่างๆ การรักษาอาจใช้ร่วมกับพิธีกรรมซึ่งในแต่ละหมอมีลักษณะแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการได้รับการถ่ายทอด

2.2.4.3 หมอคาถาอาคม (เซผา) คือ ผู้ทำหน้าที่ในการรักษาหรือป้องกันการเจ็บป่วยโดยใช้คาถาอาคม เช่น การขับไล่ผี การแก้คุณไสย การใช้คาถาในการรักษาอาการข้อเท้าแพลง การห้ามเลือด การรักษาแผลไฟไหม้ หรือการใช้คาถาในการต่อกระดูก โดยส่วนใหญ่การใช้คาถาอาคมในการรักษาผู้ป่วยมักใช้ร่วมกับการใช้สมุนไพร ทั้งนี้ผู้ทำหน้าที่จะต้องประพฤติ ปฏิบัติตนอยู่ในศีลในสัตย์ ไม่เสพยาฝิ่นหรือกินของมีนเมาและไม่นอกใจเมีย ซึ่งหากทำตัวไม่ได้มาตรฐานก็จะไม่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะเทพยดาอารักษ์ไม่โปรดอีกต่อไป

2.2.4.4 หมอนวด คือ ผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการจับเส้นในการรักษาโรคผู้เจ็บป่วย การรักษาในหมอแต่ละคนมีลักษณะแตกต่างกัน และอาจมีการใช้สมุนไพรหรือคาถาอาคมร่วมด้วย

2.2.4.5 หมอดำแย คือ ผู้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการทำคลอด โดยหมอดำแยส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ซึ่งการทำคลอดจะมีการใช้สมุนไพร คาถา หรือพิธีกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการคลอด

2.2.5 ลักษณะอาการ/โรคต่างๆที่ชนเผ่าละหู่รู้จัก

การเจ็บป่วยของชนเผ่าละหู่ส่วนใหญ่มีทั้งโรคที่เกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติและโรคที่เกิดจากพฤติกรรม ตลอดจนโรคที่เกิดจากความคิด ความเชื่อตามโลกทัศน์เกี่ยวกับวิญญาณและผี ซึ่งลักษณะโรคและอาการ ที่หมอละหู่รู้จัก มีดังนี้

2.2.5.1 กลุ่มโรคระบบทางเดินอาหาร

1) ข่าน่านว หรือ อ่อเฟื่อโก่น่านว (โรคกระเพาะอาหาร)

1.1) สาเหตุ เชื่อว่าเกิดจากพฤติกรรมกินที่เปลี่ยนไป เช่น ชอบทานอาหารรสจัด ทานอาหารไม่ตรงเวลา ทานอาหารมากเกินไป ทานอาหารที่แข็ง ทานอาหารสุกๆดิบๆ เช่น ลาบ หลู้ เป็นต้น รวมทั้งยังเชื่อว่าส่วนหนึ่งเกิดมาจากความเครียดหรือมีเรื่องให้คิดมาก

1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยมีอาการปวดท้องมีลักษณะแสบร้อน น้ำลายสอ หรือบางครั้งมีอาการท้องเสีย เมื่อรับประทานพริกหรือของเผ็ดเข้าไปจะทำให้เป็นมากขึ้น

1.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการที่พบ
- (2) ชักประวัติผู้ป่วยเพื่อประเมินว่ามีประวัติการรับประทานอาหารที่เปลี่ยนไปหรือไม่
- (3) ตรวจโดยการคลำบริเวณท้องใกล้ๆ สะท้อนถึงการเต้นของท้อง หรือการฟังเสียงดังของการเคาะถ้ามีเสียงแน่นแสดงว่าเป็นโรคกระเพาะอาหาร

1.4) วิธีการรักษา การรักษาด้วยการใช้สมุนไพร โดยมีวิธีการต่างๆ เช่น

- (1) ยาгинสัด ใช้ใบหรือยอดของยาแก่เคี้ยวกินสด
- (2) ยาต้ม โดยใช้ยอดอ่อนของต้นชาทองแช่น้ำร้อนแล้วดื่ม หรือแช่น้ำชาขาวดื่ม หรือใช้รากอาไฟโปต้มดื่ม (ตำรับของหมอละหู่)
- (3) ยาประคบ โดยนำสือยะฟู (หัวปลีปลิง) แคนหมู่ม่า (หญ้าตดหมา) และพอเราะกูสือ (ปูเกาะสือ) ส่วนเสมอภาคนำมาหั่นผสมรวมกัน ห่อผ้าหมกไฟแล้วประคบบริเวณท้อง
- (4) การเหยียบ (ข่านะเว) โดยการนำขิงทุบให้ละเอียดใส่ในถาดผสมกับน้ำ นำจอบเผาไฟให้แดง หมอทำการเหยียบน้ำขิงในถาดแล้วเหยียบจอบย่ำไปบริเวณท้องผู้ป่วย ในระหว่างนี้หมอจะเป่าคาถาร่วมในการรักษาด้วย (สูตรลุงอาแป๊ะ)

1.5) ข้อห้าม/ข้อปฏิบัติของคนไข้ หลังการรักษาห้ามผู้ป่วยทานอาหารรสจัด และควรทานอาหารให้เป็นเวลา

1.6) ข้อห้ามหมอ ไม่เปิดเผยคาถาให้ใครรู้

2) วูเป่ ออย์เตเว (ริดสีดวงทวาร)

2.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากการกินแพ้อาหาร หรือกินอาหารที่มีรสจัด และเชื่อว่าเกิดจากน้ำที่ดื่มเข้าไปมีตะกอนเมื่อสะสมเป็นเวลานานๆ ทำให้เกิดเป็นริดสีดวง

2.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะเริ่มมีอาการแสบท้อง ท้องผูก และถ่ายเป็นมูกขาวๆ มีเลือดปน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 มีอาการแสบท้อง ถ่ายเป็นมูกขาวๆ ระยะที่ 2 มีท้องผูก ถ่ายเป็นมูกปนเลือด ระยะที่ 3 มีก้อนหรือเดือยโผล่ออกมาขณะขับถ่าย

2.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการที่พบ เช่น มีอาการท้องผูก ถ่ายมีเลือดปน มีก้อนหรือเดือยโผล่ออกมาหลังการขับถ่าย เป็นต้น

(2) จากการซักประวัติ เช่น การรับประทานอาหาร การดื่มน้ำ เป็นต้น

2.4) วิธีการรักษา การรักษาจะใช้สมุนไพรในรูปแบบยาต้ม โดยมีวิธีการรักษาดังนี้

(1) วิธีที่ 1 ใช้รากมะกูด และรากอะมะจะ อย่างละ 1 กำมือ ต้มดื่มแทนน้ำ ถ้าเห็นผลอาการจะดีขึ้น ภายใน 1 วัน

(2) วิธีที่ 2 ใช้รากของปู้ปุย 1 กำมือ ต้มดื่มแทนน้ำ (ตำรับยาของหมอณาการ)

2.5) ข้อห้ามผู้ป่วย ไม่กินอาหารที่มีกลิ่นคาวเหม็น เพราะจะทำให้อาการหนักกว่าเดิม ไม่กินน้ำที่สกปรก อาหารที่สกปรก

3) แก่ที (อาการท้องผูก)

3.1) สาเหตุ เชื่อว่าเกิดจากพฤติกรรมการรับประทานอาหารที่เปลี่ยนไป เช่น ชอบทานอาหารรสจัด ทานอาหารไม่ตรงเวลา ทานอาหารที่แข็ง ทานอาหารมากเกินไป อาหารดิบๆ สุกๆ อาหารปิ้ง หรืออาหารหมักดอง หรือมีพิษ

3.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอารมณ์เสียบ่อย มีอาการแน่นท้อง จุกอก คลื่นไส้ หรือมีอาการเรอบ่อยๆ

3.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการที่พบ เช่น มีอาการจุกเสียด แน่นท้อง คลื่นไส้ เป็นต้น

(2) จากการซักประวัติ เช่น การรับประทานอาหารที่ผิดปกติหรือมีพิษ เป็นต้น

(3) สัมผัสโดยการเคาะท้องผู้ป่วย (ตบฟังเสียงดังของท้อง) ถ้าเคาะเสียงดังแสดงว่ามีอาการท้องผูก และสังเกตดูหน้าท้องว่าตึงเหมือนลูกบอลหรือไม่

3.4) วิธีการรักษา รักษาด้วยการเอาขี้เถ้าผสมน้ำนำมาดื่ม และนำมาพอกบนท้อง (ตำรับยาหลวงของละหู่) ถ้าอาการไม่ดีขึ้น ให้เอาขี้เถ้าที่จับเป็นก้อนก่อนบนพาดนมาผสมกับ

น้ำจืดและเกลือเล็กน้อย คนให้ทั่ว ตั้งทิ้งไว้ให้ตกตะกอน แล้วเทเอาน้ำใสๆ ดื่มวันละ 2 เวลา เช้า เย็น จะทำให้อาการเรอหรือแน่นท้องดีขึ้นตามลำดับ

5) ข้อห้ามผู้ป่วย ควรระมัดระวังเรื่องอาหารการกิน

4) แคะอ้อเว หรือ ลูเปิ้ลเว หรือ อ้ากะโล้ว (โรคท้องร่วง)

4.1) สาเหตุการเกิด การรับประทานอาหารไม่สะอาด อาหารที่บูดเน่า อาหารที่มีรสเปรี้ยวจัด หรือทานอาหารประเภทมันหมูมากเกินไป นอกจากนี้ยังเชื่อว่ากรณีที่เป็นตกขาวคนที่ทำงานหนักจะทำให้เกิดอาการท้องร่วงได้

4.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอาการปวดท้อง ถ่ายเป็นน้ำ อ่อนเพลียไม่มีเรี่ยวแรง

4.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น ลักษณะการไอมีเลือดปน ถี่ แห้งๆ และดูรูปร่าง ลักษณะของผิวพรรณคนไข้ เช่น ผิวดำคล้ำ ชุ่มพอม เป็นต้น

(2) จากการซักประวัติ เช่น การสูบบุหรี่หรือดื่ม หรือระยะเวลาการไอ เป็นต้น

4.4) วิธีการรักษา ใช้ยาสมุนไพรในการรักษา โดยมีวิธีการ ดังนี้

ใช้ใบหรือยอดฝรั่งสด ล้างให้สะอาดแล้วกลั่นครั้งละ 2-3 ใบ หรือใช้เปลือกนาฬี 1 กำมือ ทบแช่น้ำดื่มต่างน้ำหรือวันละ 2 เวลา เช้า เย็น จะทำให้อาการท้องเสียดีขึ้น

4.5) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย ขณะเข้ารับการรักษาจะต้องล้างมือก่อน-หลังเข้าห้องน้ำ ให้สะอาดเพื่อป้องกันการแพร่กระจายของโรค ส่วนอาหาร ให้กินอาหารอ่อนๆ เช่น ข้าวต้ม ผสมเกลือ เป็นต้น

5) จาหะเว (อาหารเป็นพิษ)

5.1) สาเหตุการเกิด กินอาหารผิด เช่น กินอาหารที่ร่างกายไม่รับ

5.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอาการหน้ามืด ตาลาย คลื่นไส้ อาเจียน

5.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น อาการหน้ามืด ตาลาย คลื่นไส้ อาเจียน

(2) จากการซักประวัติ เช่น ระยะเวลาการกินอาหารกับการเกิดอาการ การแพ้ อาหารที่กินเข้าไป เป็นต้น

5.4) วิธีการรักษา การรักษา มี 2 วิธี

(1) วิธีที่ 1 การใช้วิธีหนามยอกเอาหนามบ่ง หรือเอาสิ่งที่แพ้มาแก้อาการ เช่น หากกินไก่แล้วเกิดอาการแพ้ก็จะนำกระดูกไก่ไปเผาแล้วแช่น้ำดื่ม

(2) วิธีที่ 2 การใช้สมุนไพรแก้อาการ มี 2 รูปแบบ ได้แก่

- ยาต้มดื่ม ใช้เปลือกเซจีพ้อ รากอ้อชะ รากชื่อน้อย สิ่งละ 1 กำมือต้มน้ำดื่มครั้งละ 1 แก้วหรือดื่มต่างน้ำจนอาการดีขึ้น

- ยาต้มอาบ จะใช้ในกรณีนอนไม่หลับ จะใช้ หงะซ้อจี มามูเขอะ กะซุจี แคนนูมา สิ่งละ 1 กำมือมาต้มอาบ 2 ครั้ง ก่อนปล่อยวัวควายออกจากบ้าน และหลังจากวัวควายเข้าบ้าน เพราะเชื่อว่าการปล่อยวัวควายตอนเช้าเหมือนกับเอาโรคไปด้วย วัวควายเข้าบ้าน เชื่อว่าในสัตว์จะไม่มีโรคภัยไข้เจ็บติดตัวมาด้วย

6) หงูเปื้อนเว (อาการร้อนใน)

6.1) สาเหตุการเกิด ทานอาหารรสจัด เช่น กินเผ็ด

6.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีแผลในปากมีลักษณะเป็นแผลสีขาวขอบแดง ขึ้นบริเวณเพดาน ริมฝีปากด้านในหรือในลำคอ แผลดังกล่าวเมื่อโดนน้ำหรือกินของเปรี้ยวจะเสบบาก

6.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น มีแผลในปาก เสบบร้อน

(2) จากการซักประวัติ เช่น การทานอาหารรสจัด

6.4) วิธีการรักษา รักษาโดยใช้สมุนไพร ได้แก่

(1) ใช้สมุนไพรรักษาแผลในปาก โดยใช้ ดั้นเหละหย่อย (หญ้าเอ็นยิด) 1 กำมือตำแช่ดื่ม หรือนำใบบวบก 1 กำมือ กินสดๆ หรือน้ำดื่ม หรือน้ำดื่ม เปลือกเพกา 1 กำมือ แช่น้ำดื่มต่างน้ำ

(2) ใช้สมุนไพรลดความร้อนภายในร่างกายหรือแก้อาการร้อนใน โดยนำหัวพลับพลึง 1 กำมือ นำมาทุบประคบที่หน้าท้อง ทำวันละ 2 ครั้ง เช้า เย็น จะทำให้ความร้อนภายในร่างกายลดลง

6.5) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย ขณะรักษาห้ามดื่มน้ำเย็น เพราะจะทำให้ร้อนในเพิ่มขึ้น ห้ามกินอาหารแสลง หรืออาหารที่ร้อน เช่น พริก น้ำร้อน จะทำให้เสบบแผลและแผลหายช้า

2.2.5.2 กลุ่มโรคตา

1) แมะซีหน่าเว (โรคตาแดง)

1.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากตาสัมผัสกับสิ่งแปลกปลอม เช่น เศษหญ้า แมลงเข้าตา หรือถูกควันไฟหรือเขม่าที่มีพิษต่างๆ

1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอาการเคืองและเสบตา ตาแดง บวม และมีขี้ตา เวลา มองแสงแดดมักจะไม่วู้แสง

1.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการที่พบ เช่น อาการตาแดง เสบ มีขี้ตา เป็นต้น

(2) จากการชักประวัติ เช่น การสัมผัสกับสิ่งแปลกปลอม แผลงเข้าตา เป็นต้น

1.4) วิธีการรักษา มีทั้งมีการรักษาโดยใช้สมุนไพรและวิธีป้องกันการเป็นโรคตามความเชื่อที่ปฏิบัติมา โดยการรักษาโรคตานี้มี 2 วิธี ได้แก่

- (1) วิธีที่ 1 การใช้ยาปัสสาวะของผู้ป่วยมาล้างตาวันละ 1 ครั้ง ทุกเช้า
- (2) วิธีที่ 2 การใช้ไอร้อนจากน้ำชารมตา

1.5) วิธีการป้องกัน โรคตาแดงตามความเชื่อของชาวละหู่มี 2 วิธี ได้แก่

- (1) วิธีที่ 1 ผู้ที่เป็นโรคตาแดงให้สวมเสื้อสีแดงเพื่อป้องกันการติดโรคตาแดง ส่วนผู้ที่ยังไม่เป็นให้นำผ้าสีแดงมาผูกข้อมือหรือห้อยคอไว้
- (2) วิธีที่ 2 นำพริกขี้หนู จำนวน 3 เม็ด แขนงห้อยไว้ที่ประตูหน้าบ้าน เพราะเชื่อว่าโรคตาแดงจะไม่กล้าเข้ามาในบ้าน

1.6) ข้อห้ามของผู้ป่วย ห้ามผู้ป่วยที่เป็นโรคตาแดงมองหน้าคนอื่น

2) แมะฟู่เหอะเว (ผงเข้าตา)

2.1) สาเหตุการเกิด ฝุ่นละออง หรือผงขี้เถ้าเข้าตา

2.2) ลักษณะอาการ เคืองตา กระปริบตาจะมีการแสบตา ลืมตาไม่ได้

2.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการ เช่น อาการแสบตา ลืมตาไม่ได้
- (2) จากการซักประวัติมีผงเข้าตา

2.4) วิธีการรักษา โดยเอาน้ำใส่แก้วแล้วเป่าคาถา ให้คนไข้เอาน้ำไปล้างตา ประมาณ 1-2 นาทีอาการจะดีขึ้น

3) แมะมะหม่อคะเว (อาการ ตาพละมัว)

3.1) สาเหตุการเกิด เกิดจากคนอายุมาก เป็นโรคขาดสารอาหาร หรือเป็นโรคเบาหวานขึ้นตา

3.2) ลักษณะอาการ มองไม่ชัด

3.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการ เช่น อาการมองเห็นไม่ชัด ตาพละมัว
- (2) จากการซักประวัติ เช่น การขาดสารอาหาร หรือโรคเบาหวาน เป็นต้น

3.4) วิธีการรักษา

- (1) ต้มน้ำชา และให้ไอร้อนของน้ำชาอังไอร้อนของน้ำชาให้เข้าตา

(2) ใช้ยาสมุนไพร (ยาอบ) มีตัวยาค้างนี้ ใบคาไวย ใบก่ง (ใบดอกไม้กวาด) ใบหญ้าคา ใบยี่หื้อด้อย ใบและเปลือกกำสุนาปอสุ ใบหรือเปลือกกำสุ เปลือกอุพู อย่างละ 1 กำมือ นำมาต้มแล้วอบไอน้ำหรือนำมาล้างตา

3.5) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วยสาเหตุ ห้ามทานอาหารคาว เช่น ปลา ไก่ วัว ควาย

2.2.5.3 กลุ่มโรคผิวหนัง

1) แห้มแสะเว (โรคมะเร็งไขปลา)

1.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากถูกใบไม้ที่มีพิษโดยเฉพาะต้นกล้วยเน่าที่หมักหมมเป็นเวลานาน เมื่อเดินเหยียบหรือสัมผัสจะทำให้เกิดอาการดีขึ้น

1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอาการคันและเจ็บบริเวณผิวหนัง เมื่อเกาจะทำให้เกิดเป็นตุ่มน้ำหนองใสเล็กๆ มีลักษณะเป็นวงลามบนผิวหนัง

1.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการที่พบ

(2) จากการซักประวัติผู้ป่วย มีประวัติการเข้าป่าและสัมผัสกับพืชมีพิษ หรือต้นกล้วยเน่า เป็นต้น

1.4) วิธีการรักษา จะเน้นการรักษาภายนอก โดยใช้สมุนไพรในรูปแบบต่างๆ ได้แก่

(1) การรมควัน เป็นการนำสมุนไพรมาเผาเอาควันรมใส่แผล โดยใช้สมุนไพรร่วม การรักษา มี 2 วิธี ได้แก่

- วิธีที่ 1 ใช้ไม้เกี่ยะจุดไฟเผาควันใส่แผลโดยมีผ้าขาววางบนแผล พร้อมเป่าคาตา ผลการรักษาจะเห็นผลภายใน 1 วัน (สูตรของหมอจะแป๊ะ)

- วิธีที่ 2 ใช้น้ำมันหมูรดบนผ้าขาวนำไปจุดไฟเผาควันใส่แผล

(2) การพอก ใช้ต้นแห้มแสะเวนาซี และหมีจาเพื่อ 1 กำมือ ตำพอกจนกว่าอาการดีขึ้น

1.5) ข้อห้ามของหมอ ห้ามบอกคาตาให้คนอื่นทราบ เวลาเป่าคาตาไม่ให้ออกเสียง และถอนหายใจ

2) ซาซู (โรคฝี)

2.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากไขมันอุดตันแล้วทำให้เกิดการติดเชื้อ รวมทั้งเชื่อว่าเกิดจากไปขโมยไข่ของผู้อื่นมากินโดยไม่ได้รับอนุญาต

2.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีก้อนขึ้นบริเวณผิวหนัง ลักษณะไม่มีหัว คัน ขึ้นประมาณ 2-3 วัน ตุ่มจะขยายใหญ่ขึ้นเริ่มมีความรู้สึกร้อนบริเวณที่เป็น บางรายอาจมีไข้ เมื่อเป็นนานขึ้นตุ่มจะเริ่มมีหัวสีดำ หรือขาวขุ่นคล้ายหนองและผิวหนังมีลักษณะแดงบริเวณรอบๆ

2.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการที่พบ เช่น มีก้อนขึ้นบริเวณผิวหนัง คัน เป็นต้น
- (2) สอบถามประวัติ เช่น ไปขโมยไข่ของผู้อื่นมากินโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่

2.4) วิธีการรักษา ใช้สมุนไพรและสัตว์ทำเป็นยา โดยรูปแบบของยาที่ใช้รักษา 2 รูปแบบ ได้แก่

- (1) ยาพอก เพื่อให้หัวฝีหลุด ป้องกันการลามของฝีและบรรเทาอาการแสบร้อน มี 2 วิธี ได้แก่

- วิธีที่ 1 ใช้น้ำดีหมูทาบริเวณที่เป็นวันละ 2 ครั้ง เช้า เย็น
- วิธีที่ 2 ใช้ขี้เถ้าผสมกับน้ำเปล่าทาบริเวณที่เป็นฝี วันละ 2 ครั้ง เช้า เย็น
- วิธีที่ 3 ใช้ใบหรือรากสดอาเผชิ (อบเชยเถา) ตำพอกเพื่อบรรเทาอาการแสบร้อน

- (2) ยาต้ม เพื่อป้องกันการอักเสบของฝี โดยใช้ดีหมูตากแห้งมาต้มกิน

2.5) ข้อห้ามของผู้ป่วย ห้ามกินไก่ วัว ควาย ปลา ต้มหอม ผักชี เพราะเชื่อว่าจะทำให้มีอาการปวดฝีมากขึ้น

3) คีอจีเว (โรคน้ำกัดเท้า)

3.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากการไปสัมผัสหรือเหยียบของหมักหมม เช่น ใยมะพร้าวที่เน่าเปื่อย หรือตอต้นกล้วย หรือเท้าเปื่อยขึ้นเป็นระยะเวลานาน

3.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีคันบริเวณนิ้วมือ นิ้วเท้า หรือตามซอกง่ามมือจะเป็นมากเมื่ออับชื้นหรืออากาศร้อน

3.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการที่พบ เช่น อาการคันบริเวณนิ้วมือหรือเท้า
- (2) จากการซักประวัติ เช่น การไปสัมผัสหรือเหยียบของหมักหมม เช่น ใยมะพร้าวที่เน่าเปื่อยหรือตอต้นกล้วย

3.4) วิธีการรักษา ใช้ดินมีเกลือคาลี ตำพอกใส่ง่ามนิ้วมือ-นิ้วเท้า เช้าเย็น จนกว่าอาการดีขึ้น (สูตรของหมออาแปะ จูแปะ)

3.5) ข้อห้ามผู้ป่วย ห้ามเหยียบในอ่างที่มีน้ำขังและมีน้ำเน่า เพราะจะทำให้เป็นโรค น้ำกัดเท้าได้

4) บิ้อจีเว (โรคหิด)

4.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากเทพเจ้าสาปแช่งจากการไม่ดูแลความสะอาด โดยเฉพาะการสวมเสื้อผ้าที่หมักหมม

4.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีผื่นหรือตุ่มเล็กๆ ใส ๆ ขึ้นตามบริเวณผิวหนังที่ อ่อน เช่น รักแร้ หน้า หรือท้อง จะมีอาการคันยิ่งเกา ยิ่งคัน ถ้าเป็นนานจะลามไปเรื่อยๆ เป็นบริเวณ กว้าง

4.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการที่พบ เช่น มีผื่นขึ้นบริเวณผิวหนังที่อ่อน อาการคัน
- (2) จากการซักประวัติ เช่น การขยายของผื่นเป็นมากขึ้น การแพ้ เป็นต้น

4.4) วิธีการรักษา มีวิธีการรักษา 3 วิธี ได้แก่

- (1) วิธีที่ 1 นำเมล็ดสบู่เฒ่าหรือคว่ำให้ไหม้ นำมาฝนกับน้ำทาบริเวณที่เป็นวัน ละ 2 เวลา เช้า เย็นจนอาการดีขึ้น
- (2) วิธีที่ 2 นำเมล็ดมันแกวเฒ่าและบดเป็นผงห่อผ้า นำไปชุบน้ำทาบริเวณที่ คันวันละ 2 เวลา เช้า เย็นจนอาการดีขึ้น
- (3) วิธีที่ 3 ใช้ดินประสิวผสมเมล็ดสบู่เฒ่าหรือคว่ำให้ไหม้ และเมล็ดมันแกว เฒ่าบดเป็นผงมาทาบริเวณที่เป็น วันละ 2 เวลา เช้า เย็น ประมาณ 5-6 วัน หรือจนอาการดีขึ้น

4.5) ข้อห้ามผู้ป่วย ห้ามกินอาหารคาวโดยเฉพาะเนื้อวัว ควาย และปลา เพราะ เชื่อว่าจะทำให้คันมากขึ้น และควรรักษาความสะอาดบริเวณที่เป็น

5) แบ่ว (แผลอักเสบมีหนอง)

5.1) สาเหตุการเกิด เกิดจาก อุบัติเหตุ หรือแมลงกัดต่อย

5.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะปวด บวม แดง ร้อนบริเวณแผล และมีหนอง บางราย อาจมีอาการตัวร้อนหรือมีไข้ร่วมด้วย

5.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการ เช่น ปวด บวม แดง ร้อน บริเวณแผล
- (2) จากการซักประวัติ เช่น ระยะเวลาเป็นแผล เป็นต้น

5.4) วิธีการรักษา ถ้ามีหนองให้ใช้ไม้จิ้มหนองออก จากนั้นจึงเอาน้ำร้อนเช็ด ใช้ หนุ่ยสาบเสียดผสมกับเกลือดำพอก กรณี แผลฉกรรจ์ ให้เอาใบออกกะชาท้อยี่ ชุบน้ำแล้วบีบเอาน้ำ ใส่แผล ป้องกันแผลเกิดหนอง

5.5) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย ห้ามกินยอดฟักทอง มะเขือเทศและอาหารคาว
เนื่องจาก จะทำให้มีอาการคันได้

6) กือเซเว (อาการผื่นคัน)

6.1) สาเหตุการเกิด เกิดจากการสัมผัสต้นกือเซะ ซึ่งเป็นพืชมีพิษ

6.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีผื่นหรือตุ่มคันขึ้นตามร่างกายมีลักษณะเป็นตุ่มน้ำใสๆ

6.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น มีผื่นที่มีลักษณะตุ่มใส คัน

(2) จากการซักประวัติ เช่น การเข้าป่าหรือสัมผัสหรืออยู่ใต้ต้นกือเซะ

6.4) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย ห้ามกินถั่วเน่า จิง หอมแป้น (หอมชู) เพราะเชื่อว่าจะทำให้แผลของตุ่มเน่า

7) อาหมีชีเว อีกะฮือฮือชีเว (แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก)

7.1) สาเหตุการเกิด เกิดจากผิวหนังถูกความร้อนสูง เช่น ถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

7.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยมีอาการเป็นตุ่มพุพองใสๆ แสบร้อนหลังจากผิวหนังถูกความร้อนสูง

7.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น ผิวหนังพุพอง จากการถูกความร้อนที่สูง

(2) จากการซักประวัติ เช่น การถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวก หรือไฟฟ้าช็อต

7.4) วิธีการรักษา เป็นการใช้สมุนไพรในการรักษาอาการอักเสบ ปวดแสบปวดร้อนของแผล ดังนี้

(1) นำ แลกอเต 1 กำมือ ทูบบีบเอาน้ำทาแผล วันละ 2 ครั้งเช้า เย็น

(2) เอา ไข่ดิบ 1 ฟองทั้งไข่ขาวและแดง ทาขณะที่เป็นแผลใหม่ๆ เพื่อป้องกันการเป็นแผลเป็น

(3) ใช้ใบมะเขือสับตำใส่เกลือ ทาบริเวณแผลวันละ 2 ครั้งเช้า เย็น จะทำให้แผลหายเร็วขึ้น (หมอลู่เหม)

7.5) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย หากแผลมีน้ำหนองหรือ อักเสบ ควรดกินถั่วเน่า จิง หอมชู เพราะจะทำให้แผลหายช้าและอักเสบบากขึ้น

2.2.5.4 กลุ่มโรคกล้ามเนื้อ กระดูและข้อ

1) กระดูกหัก

1.1) สาเหตุการเกิด เกิดจากอุบัติเหตุ รถชน หกล้ม หรือตกต้นไม้

1.2) ลักษณะอาการ อวัยวะผิดปกติ ปวดบริเวณกระดูกหัก

1.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการ เช่น อวัยวะที่เป็นผิดปกติ หรือมีอาการปวด บวม
- (2) จากการซักประวัติ เช่น การเกิดอุบัติเหตุ การกระทบต่ออวัยวะที่เป็น

1.4) วิธีการรักษา มีการรักษาด้วยกันหลายวิธี ทั้ง การดามกระดูก การใช้สมุนไพรรักษา และการใช้คาถา ซึ่งการรักษาจะแบ่งตามระยะเวลาการเจ็บป่วย ถ้ากระดูกหักใหม่ๆ รักษาได้ประมาณ 7 วัน จะหายเป็นปกติ และกรณีที่เกิดอุบัติเหตุมานานและไม่รีบไปรักษาอาการจะหายช้าประมาณ 1-2 เดือน

(1) วัสดุ-อุปกรณ์ ผู้ที่จะรักษาต้องเตรียมอุปกรณ์ ได้แก่ ข้าวสาร 1 แก้ว ด้ายสายสิญจน์สีขาว แดง ดำ (เชื่อว่าเชือกแต่ละสีแทนเลือด ดำและเลือดแดง ส่วนสีขาวก็เพื่อให้เกิดการรักษาที่ดีขึ้นเชื่อว่าเป็นสิบริสุทธิ์) มีดหมอ เพื่อตัดทำไม้ดามแขนของผู้ป่วย และ ไม้สน (ไม้เกียะ) หรือไม้ไผ่ (เพื่อทำไม้ดามบริเวณที่หัก)

(2) วิธีการดาม จะเริ่มด้วยหมอเป่าคาถาและให้น้ำมนต์คนไข้ดื่มและนำไปทาบริเวณที่กระดูกหัก ถ้าคนไข้ดื่มแล้วมีก้อนเลือดออกจากปากหรือออกทางปัสสาวะ เชื่อว่าเป็นเลือดเสียออกจากร่างกาย หลังจากเป่าคาถาเสร็จจะใช้ไม้เกียะผ่าเป็นซี่ๆ ถ้ากระดูกหักไม่มากจะใช้ต้นสนผ่าเป็น 2 ส่วน ทาบมัดบริเวณที่กระดูกหัก ใช้ผ้ารองหน้ากระดูกที่หัก มัดด้วยผ้า การมัดต้องมัดให้แน่นถ้ามัดไม่แน่นกระดูกจะเคลื่อนได้ กรณีกระดูกหักจนละเอียด (หักมาก) จะใช้ไม้สนผ่าเป็น 4 ส่วนและใช้ผ้าบางๆ รองก่อน แล้วหุ้มห่อด้วยไม้สนและใช้ผ้ามัดให้แน่น สมุนไพรรักษากระดูกหัก โดยนำไปจิบะ ใบนากือ ใบกะนงเป่ อย่างละ 1 กำมือผสมกันตำให้ละเอียด นำไปนึ่งให้ร้อน รอให้อุ่นนำมาประคบ ทำทุกวันๆละ 2 ครั้ง เช้า เย็น จนอาการดีขึ้น ละมีการเป่าคาถาประกอบการรักษาซึ่งจะเป่าประมาณ 3 วันกว่าๆ คนป่วยจะมีอาการคันแสดงว่ากระดูกกำลังจะต่อกัน การดามไม้จะดามไว้ประมาณ 7 วัน ก็จะมีอาการดีขึ้น เมื่อดามกระดูกแล้วหมอจะนัดมาดูอาการโดยจะแกะดูกระดูกที่ดามไว้วันละ 1 ครั้ง และถามคนไข้ว่าแน่นหรือหลวมเมื่อมัดเชือกดามไว้ เพราะอาการของแผลขนาดของการบวมจะลดหรือเพิ่มแล้วแต่อาการของคนไข้ให้การมัดเชือกแน่นหรือหลวมมากจนเกินไป

1.5) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย

- (1) ห้ามแกะไม้ หมอจะทำการแกะให้เอง หรือเปลี่ยนไม้ดามใหม่ให้เอง
- (2) ห้ามยกของหนัก
- (3) คนที่ป่วยนานๆ จะเป่าให้และประคบให้วันละ 2 ครั้ง ห้ามแกะไม้ดามออกเอง แต่ถ้าอาการดีขึ้นต้องให้หมอเป็นคนเอาออกให้

(4) ห้ามดื่มเหล้าทั้งหม้อและคนป่วย เพราะเชื่อว่าเมื่อเหล้าเข้าผลกระดูกจะไม่ต่อกัน และแผลจะหายช้าและกระดูกจะต่อช้าและมีอาการเจ็บป่วย แม้กระทั่งคางยังไม่สามารถที่จะสู้เหล้าได้

(5) ทานอาหารให้ครบ 5 หมู่

2) คี้อแซแเมะ (อาการข้อเคล็ด-เท้าแพลง)

2.1) สาเหตุการเกิด เกิดจากอุบัติเหตุทำให้ข้อเท้าพลิก แผลง

2.2) ลักษณะอาการ เจ็บปวดตามข้อ ข้อบวม

2.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น บริเวณเส้นเอ็นจะพองหรือบวมขึ้นบริเวณ

(2) จากการซักประวัติ เช่น เกิดอุบัติเหตุทำให้ข้อเท้าแพลง เป็นต้น

2.4) วิธีการรักษา

(1) บีบนวคบริเวณที่เจ็บให้ข้อเคล็ดเข้าที่เก่า

(2) ดึงบริเวณที่เจ็บ

(3) เป่าคาถา

- กรณีที่ไม่หายจะใช้ทั้งห้าของต้นหน้าเกาะ อแซเจ้า ต้นแซเจ้าใช้ใบ ขี้ตัวยาสดหรือทุบเอามาพอกแผล และใช้มีดกรีดแผลให้มีเลือดออกมาแล้วนำยาพอกบริเวณแผล ๆ

- กรณีกรีดผิวหนังจะใช้ใบหญ้าคาหรือผิวไม้ไผ่กรีดให้มีแผล เพื่อเป็นการขับพิษหรือเลือดที่ไม่ดีออกมาและให้ฤทธิ์ยาเข้าไปในแผลเพื่อการรักษาแผลให้ข้อไม่แพลง

2.5) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วยสาเหตุ

(1) ห้ามเดินบ่อย กรณีข้อเท้าแพลง

(2) ห้ามยกของหนัก กรณีมือเคล็ด

3) ออโตอมาหน้าเว (อาการปวดเมื่อย)

3.1) สาเหตุการเกิด เกิดจากการทำงานหนักนานๆ หรือเดินในระยะทางไกลๆ

3.2) ลักษณะอาการ ปวดเมื่อยตามร่างกาย

3.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น ปวดเมื่อย

(2) จากการซักประวัติ เช่น การทำงานที่หนักเพื่อหาสาเหตุ หรือเดินระยะไกล

3.4) วิธีการรักษา

(1) นวด

(2) ดมน้ำอุ่นล้าง เพื่อให้เส้นคลาย

(3) เอาไม้หอมมาดองเหล้า

(4) ดมยาต้ม (เอาเปลือกไม้หอม เช่น ทอเกือสอ ใช้เปลือก)

3.5) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วยสาเหตุ

2.2.5.5 กลุ่มโรคไข้

1) สอหน้าซีหน้าเว หรือ ซาเกเว (ไข้ตัวร้อน)

1.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากสภาพอากาศเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะช่วงการเปลี่ยนฤดูกาลจากฤดูหนาวไปฤดูร้อนทำให้ร่างกายอ่อนแอ และเชื่อว่าการสูบบุหรี่ หรือการตากแดดเป็นเวลานาน ๆ ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอาการไข้

1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยมีอาการปวดศีรษะ ร้อนๆ หนาวๆ

1.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น อาการปวดศีรษะ ตัวร้อน อาการร้อนๆ หนาวๆ

(2) จากการซักประวัติ เช่น การตากแดดเป็นเวลานาน หรือ การสูบบุหรี่หรือ
ฝิ่น เป็นต้น

(3) สัมผัสด้วยหลังมือตามผิวหนังว่าคนไข้มีอาการไข้ตัวร้อนหรือไม่

(4) ตรวจโดยการดึงผิวหนังบริเวณที่รวมของเส้นประสาท เช่น คอ หน้าผาก กลางคิ้ว หรือหลัง โดยจะสังเกตดูเลื้อยว่าบริเวณที่ดึงว่ามีสีดำคล้ำหรือไม่ ถ้าดำคล้ำ หรือเป็นจุดๆ สีดำ หรือเป็นก้อน แสดงว่าเป็นไข้ตัวร้อน

1.4) วิธีการรักษา มี 2 วิธี คือการดึงผิวหนัง และการใช้สมุนไพร

(1) วิธีที่ 1 การดึงผิวหนัง เพื่อผ่อนคลายการเกร็งของกล้ามเนื้อ การกระตุ้นให้เลือดไหลเวียนดี บริเวณที่ดึงมักเป็นที่รวมของเส้นประสาท เช่น บริเวณคอ หน้าผาก และหลัง วิธีนี้จะใช้เฉพาะผู้ใหญ่เด็กห้ามใช้ เนื่องจากร่างกายบอบบาง แต่ทว่าแค่การเจ็บป่วยขณะดึงไม่ได้

(2) วิธีที่ 2 รักษาอาการไข้ด้วยยาสมุนไพร มีด้วยกัน 2 รูปแบบ ได้แก่

- ยาพอก เพื่อลดอาการไข้ หรือขับพิษให้ออกจากร่างกาย โดยใช้ใบนอ ฝะ ใบมะขาม ใบออกาเนาะป่า อย่างละ 1 กำมือ ตำผสมกันให้ละเอียด นำมาพอกบริเวณฝ่ามือ ฝ่าเท้า หัว และหน้าผาก วันละ 2 ครั้ง เช้า เย็น จนอาการตัวร้อนลดลง

- ยาต้ม ใช้ลดอาการตัวร้อน โดยใช้ รากพะโล้ รากนิ้วหนู (ชีอบู่) รากฮ่อมบ้าน (นอเกี) ใช้อัตราส่วนเสมอกากอย่างละ 1 กำมือ ต้มดื่มวันละ 2 ครั้ง เช้า เย็น หรือดื่มแทนน้ำ จนกว่าอาการตัวร้อนจะลดลง ถ้าอาการไม่ดีขึ้นใช้สมุนไพรต้มอาบ

- ยาต้มอาบ ใช้ใบยี่งอ (เปล้าหลวง) เกะหนูมา (นางแย้ม) ใช้ใบและต้นกะเซยี อย่างละ 1 กำมือผสมกันนำมาต้มอาบ วันละ 2 ครั้ง เช้า เย็น

2) หนาพะเว (โรคไข้มลาเลีย)

2.1) สาเหตุ เชื่อว่าเกิดจากยุงลายกัด และดื่มน้ำสกปรกหรือน้ำที่เน่าที่มีลักษณะเป็นน้ำสีเหลืองที่อยู่ตามป่า (น้ำฮาก)

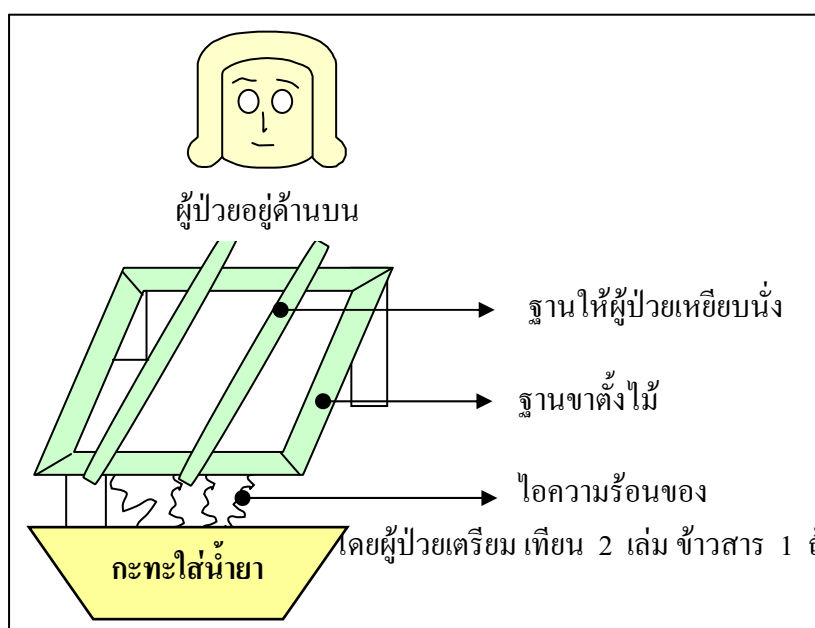
2.2) ลักษณะอาการ มีอาการหนาวสั่น (รู้สึกร้อน-รู้สึกหนาว) อาการดังกล่าวเป็นอยู่ประมาณ 10 วัน หลังจากนั้นจะเริ่มมีอาการตัวเหลืองและชีด ในระหว่างนี้เมื่อกินอาหารแสดงเข้าไป เช่น หน่อไม้คอง เนื้อไก่ จะทำให้รู้สึกร้อนหนาวขึ้นทันทีภายใน 2-3 วัน

2.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการ เช่น อาการหนาวสั่นและลักษณะผิวพรรณของคนไข้
- (2) จากการซักประวัติผู้ป่วย เช่น ลักษณะไข้ ตัวเหลือง ตามถึงการถูกยุงกัด หรือมีประวัติการกินน้ำฮาก ระยะเวลาที่เกิดอาการ เป็นต้น
- (3) คูสีของเลือดจากการเจาะบริเวณปลายนิ้ว ซึ่งคนเป็นไข้มลาเลียมักจะมีเลือดสีแดงชีดออกเหลืองเล็กน้อย

2.4) วิธีการรักษา การรักษามีการใช้สมุนไพร และการใช้พิธีกรรม ได้แก่

- (1) ยาต้ม ใช้รากนาเพื่อแซ รากยาแก้ด้อย ใบและรากของต้นนุเต้คือ รากและเถาต้นยาแก้ขม ใช้อัตราส่วนเสมอภาค อย่างละ 1 กำมือต้มดื่มครั้งละ 1 แก้ว วันละ 3 เวลา ก่อนอาหาร เข้า กลางวัน เย็น
- (2) ยาอบ ใช้ใบของต้นนาเพื่อแซ ใบและเถาต้นยาแก้ด้อย เถาต้นยาแก้ขม อย่างละ 1 กำมือ นำไปต้มในกระทะให้เป็นไอน้ำและให้ผู้ป่วยนั่งบนฐานไม้ไผ่สี่เหลี่ยมที่ตรงกลางมีช่องว่าง พร้อมห่มผ้าห่ม (การห่มผ้าห่มจะต้องไม่ใส่เสื้อผ้าให้ใช้ผ้าห่มคลุมตัวทั้งหมด) นั่งอบประมาณ 30 นาที - 1 ชั่วโมงหรือขึ้นอยู่กับความทนของผู้ป่วย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 2.1 การอบยา

2.5) ข้อห้ามและข้อปฏิบัติของผู้ป่วย ขณะรักษาห้ามผู้ป่วยมีเพศสัมพันธ์กับสามี หรือภรรยา ประมาณ 2-3 วัน และไม่ควรทำงานหนัก หลังจากการรักษาห้ามคนไข้กินอาหารแสลง เช่น หน่อไม้ดอง เนื้อไก่ ปลา ผักดอง แตงกวา ผักกาด มะขามป้อม (กินได้ไม่เกิน 3 เม็ด)

2.2.5.6 กลุ่มโรคหู คอ

1) ต้อโพะเว (โรคคางทูม)

1.1) สาเหตุการเกิด ไม่รู้ทราบสาเหตุของโรคคางทูม

1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอาการ ไข้ ตัวร้อนและบริเวณคางจะมีลักษณะบวม แดงและร้อน

1.3) วิธีการตรวจวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการที่พบ
- (2) จากการซักประวัติผู้ป่วย เช่น ลักษณะอาการ และระยะเวลาที่เกิด
- (3) ตรวจโดยการใช้นิ้วหลังมือสัมผัสบริเวณคางถ้าเป็นจะมีความรู้สึกร้อน และแดง

1.4) วิธีการรักษา

- (1) ยาฝน คั้นแก้อาการไอและเจ็บคอ โดยใช้ไข่ไก่เหลืองที่ต้มผ่านเป็นช้อนนำไป หนึ่งให้สุกแล้วตากให้แห้งทำเป็นยาฝนคั้นวันละ 1 ถ้วย 3 เวลาเช้า กลางวัน เย็นก่อนอาหาร
- (2) ยาพอก มี 2 วิธี ได้แก่
 - ใช้ปูนขาวละลายน้ำสะอาด ทาพอกบริเวณที่เป็นวันละ 1 ครั้ง ตอนเย็น จนกว่าอาการปวด บวมจะหายไป หรือใช้
 - นำไข่ไก่เหลืองที่ต้มผ่านเป็นช้อนนำไปหนึ่งให้สุกแล้วตากให้แห้งทำเป็นยา ฝนทาบริเวณที่เป็น

1.5) ข้อห้ามของคนไข้ ในระหว่างการรักษาห้ามผู้ป่วยกินอาหารคาว เพราะเชื่อว่าจะ ทำให้เป็นหนอง

2) หนองโปแปว (หนองหัว)

2.1) สาเหตุการเกิด น้ำเข้าหูและมีการอักเสบภายในหู

2.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอาการเจ็บหู ดังเหมือนโดนดิ่ง จากนั้นจะมีน้ำ หนองไหลออกมา มีกลิ่นเหม็น

2.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการ เช่น อาการหูตึง มีน้ำหนองไหลออกมาจากหู
- (2) จากการซักประวัติ เช่น การเล่นน้ำ น้ำเข้าหู

2.4) วิธีการรักษา รักษาโดยใช้สมุนไพร มี 4 วิธี ได้แก่

- (1) วิธีที่ 1 นำต้น ยี่อบอจี 1 กำมือ ทบบิบนาน้ำ หยอดใส่หู วันละ 2 ครั้ง
เช้า เย็น ทำจนกว่าจะหาย
- (2) วิธีที่ 2 ยอดมะกอก 1 กำมือ ตำเอาน้ำหยอดใส่หู วันละ 2 ครั้งเช้า-เย็นทำ
จนกว่าจะหาย
- (3) วิธีที่ 3 เอาต้นมะขามป้อม ลักษณะต้นจะมีตุ่มที่เปลือก ผ่าออกจะมีตัว
หนอน ให้ใช้ไม้ขี้ผึ้งนำจากตัวหนอนนำมาหยอดใส่หู
- (4) วิธีที่ 4 นำมะระขี้นก เผาไฟบีบให้ละเอียดผสมน้ำหยอดใส่หู

2.2.5.7 กลุ่มโรคฟัน

1) จี๋นอนเว (อาการปวดฟัน)

- 1.1) สาเหตุการเกิด ไม่แปรงฟันหรือไม่รักษาความสะอาดของช่องปาก
- 1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยมีอาการปวดฟัน คางบวม บางรายอาจมีไข้หรือตัว
ร้อน

1.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการ เช่น ตัวร้อน ปวดฟัน คางบวม
- (2) จากการซักประวัติ เช่น การทำความสะอาดช่องปาก

1.4) วิธีการรักษา

- (1) ใช้ยาสมุนไพรรักษา ได้แก่ อาผ่านะ ใช้หัว-เหง้า นำมาเผาให้ร้อนและกัด
หรืออมไว้
- (2) ใช้ผ้าอุดฟัน ละหู่เรียกว่าเป็นการระบิดฟัน หรือการถอนฟัน
- (3) ใช้สมุนไพรใช้ใบกุ่มน้ำ อมหรือเคี้ยวไว้เพื่อระงับอาการปวดฟัน
- (4) เอาเกลือใส่บริเวณฟันที่เป็นรู แล้วจะทำให้ฟันแตกเป็นชิ้นเล็กๆ เวลา
ปวดก็เอาเกลือใส่เป็นก้อนๆ เพื่อให้ฟันที่มีอาการปวดแตกสลาย

- 1.5) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วย ห้ามกินน้ำเย็น ห้ามทานอาหารที่เป็นของแข็งๆ ห้ามกิน
ขนมหวาน เพราะจะทำให้ปวดฟันมากขึ้น

2.2.5.8 กลุ่มโรคที่เกิดจากอุบัติเหตุหรือการถูกรังทำ

1) เมอแซะเว (ปวดท้อง)

- 1.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าอาการปวดท้องมีสาเหตุจากอำนาจเหนือธรรมชาติ
ได้แก่ ภูคคุณไสย “เมอแซะเว” โดยเฉพาะการไปตกคนที่ทำงานหนักแล้วดมน้ำลายใส่ หรือปวด
ท้องจากผีทำ “ผีเปื้อนแซะเว” ที่ผู้ป่วยไปลบหลู่หรือไม่เคารพ

1.2) ลักษณะอาการ อาการแยกตามสาเหตุของการเจ็บป่วย คือ ถ้าถูกคุณไสย ผู้ป่วยจะมีการปวดท้องทันทีทันใด และถ้าเกิดจากผีทำ จะมีอาการปวดท้องคืนทึนทึนทึน พุดจา เรือยเปื้อย เพื่อหรือมีไข้ขึ้น

1.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น ลักษณะการไอมีเลือดปน ถี แห้งๆ และดูรูปร่าง ลักษณะของผิวพรรณคนไข้ เช่น ผิวดำคล้ำ ชูบผอม เป็นต้น

(2) จากการซักประวัติ เช่น การสูบบุหรี่หรือฝิ่น หรือระยะเวลาการไอ เป็นต้น

1.4) วิธีการรักษา ใช้วิธีการรักษาตามความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุการเกิด ถ้าเกิดจาก คุณไสย จะรักษาโดยการเอาน้ำลายของคนที่เราหักมาถูทั่วตัว หรือใช้เขาเรียงผา แต่ละคนป่วยตาม จุดต่างๆ การรักษาอาการ ใช้ขนหางกระรอกหรือใช้เส้นผมเผาไฟดมกลิ่นหรือทาบริเวณท้อง แก้อาการผายลม

2) บาดแผลจากถูกของมีคมฟันหรือถูกยิง

2.1) สาเหตุการเกิด เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น ถูกฟันด้วยมีด หรือถูกยิงด้วยปืน

2.2) ลักษณะอาการ มีบาดแผล ปวด และมีเลือดไหล

2.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการปวด ลักษณะแผล

(2) จากการซักประวัติ เช่น การเกิดอุบัติเหตุ ถูกของมีคมต่างๆ

2.4) วิธีการรักษา มักรักษาโดยใช้สมุนไพรร่วมกับคาถา การรักษาจะใช้ใบของ ต้นนาฏ มาตำพอกแผล ประคบด้านตรงข้ามกับแผลที่ถูกยิง เพราะเชื่อว่าเป็นการไล่พิษให้ออกมา ทางด้านหนึ่ง จากนั้นก็จะเป่าคาถาให้ (หมอนาคา) กรณีเลือดไหลไม่หยุด จะใช้วิธีการเป่าโดยใช้ ใบต้นนาฏพอกที่แผลโดยพอกเพียงครั้งเดียวเพราะดันดังกล่าวมีพิษมากโดยเฉพาะบริเวณราก

2.5) ข้อปฏิบัติของผู้ป่วยสาเหตุ ห้ามกินอาหารที่มีกลิ่นคาว เช่น ไก่ หอม จิง ปลา ถ้ากินอาหารจำพวกนี้จะทำให้แผลเน่า แต่ถ้าหากถูกยิงใหม่ๆ สามารถรับประทานอาหาร จำพวกนี้ได้

2.2.5.9 กลุ่มโรคพยาธิ

1) พุติ จื่อเว (พยาธิ)

1.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากการกินอาหารสุกๆ ดิบๆ หรือจับของสกปรก แล้วไม่ล้างมือให้สะอาดทำให้พยาธิเข้าไปในร่างกาย

1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีการชูบผอม กินจุ รักแร้มีสีดำ ผมจะตั้ง

1.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ รูปร่างลักษณะ ผอมหรือไม่ รักแร้ดำหรือไม่ ผมหงอกหรือไม่ กินมากแต่ชုပ်ผอม ผมหงอก

(2) จากการซักประวัติ เช่น การกินอาหารสุกๆ ดิบๆ หรือการดูแลความสะอาดก่อนกินอาหาร เป็นต้น

1.4) วิธีการรักษา ใช้สมุนไพรในการทำยาตัวพยาธิ ได้แก่ ใช้เถาและรากพุทินะ ชื่อ 1 กำมือ ต้มดื่มแทนน้ำ หรือนำเถาและรากพุทินะชื่อ ไปอบแล้วใช้ประคบบริเวณหน้าท้อง จะทำให้พยาธิตายในท้อง

2.2.5.10 กลุ่มโรคเฉพาะสตรี หรือลมผัดเดือน

1) นาปะกูเว (ลมผัดเดือน)

1.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากสตรีขณะคลอดบุตรอยู่ไฟไม่ครบ 3 เดือน มีเพศสัมพันธ์กับสามี มีน้ำคาวปลาตกค้างหรือขับออกมาไม่หมดและจะจับตัวเป็นก้อนแข็ง กินอาหารแสลง เช่น ของหมักดอง หรือได้กลิ่นสาปเหม็น รวมทั้งเกิดจากการไม่ดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงเมื่อถูกความเย็น เช่น ไม่ห่มผ้าหรือใส่เสื้อผ้าหนาๆ อาบน้ำเย็น สระผมและดื่มน้ำเย็น จะทำให้เกิดอาการ

1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอาการอ่อนเพลีย หนาว ปวดศีรษะ ทานอาหารไม่ได้ ผอมแห้งแรงน้อย ผิวซีด กินอาหารเผ็ดร้อนจะทำให้เกิดท้องร่วงทนกลิ่นเหม็นสาปแรงๆ ไม่ได้

1.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการที่พบ รูปร่างหน้าตา ลักษณะภายนอก เช่น ใบหูซีดบาง

(2) จากการซักประวัติ เช่น การคลอดบุตร การมีเพศสัมพันธ์ การแพ้อาหาร หรือการเหม็นกลิ่นสาปต่างๆ

(3) การสัมผัสโดยการคลำหน้าท้องผู้ป่วยเพื่อประเมินก้อนเลือดที่แข็งตัวอยู่ ออกมาไม่หมด หรือสังเกตบริเวณใบหูเพื่อดูอาการซีดของผู้ป่วย

(4) การจับชีพจร หากชีพจรเต้นอ่อนๆ แสดงว่าเป็นโรคลมผัดเดือน

1.4) วิธีการรักษา

เป็นการใช้ยาสมุนไพรรักษาในรูปแบบต่างๆ เช่น

(1) ยาต้มดื่ม มีการรักษา 2 วิธี ได้แก่

- **วิธีที่ 1** ใช้รากและยาแก่น้อย รากชื้อชื้อกะ(ยะ) ต้นชื้อชะ ต้นนาพุท้อย เปลือกต้นปีป้าอ้อย ใบและรากหย่อแซ้ ใบและเหง้านาตูแด้ ใบและเถายาก้อย รากแคะน้อ รากแคะน้อไป รากหมื้อฮอส้าชี รากยาแก้พุ รากยาแก้ณะ รากยาแก้น้อ รากยาแก้พื่อ รากยาหน่านู รากกือม้านะ รากคะด้วย รากชื้อชะ รากกือต้าวู และรากอ้าฝัก้วยยะ อัตราส่วนเสมอภาค ใช้อย่าง

ละ 1 กำมือ ต้มดื่มครั้งละ 1 แก้ว วันละ 3 เวลา เช้า กลางวัน เย็น ก่อนอาหาร ยาตำรับนี้ถ้าได้ผล ผู้ป่วยจะมีอาการดีขึ้นภายในระยะเวลา 1-2 วัน

- **วิธีที่ 2** ใช้เปลือกต้นมาเคาะ (มะเคื่อ) และใบหรือเถาของต้นยาเกาะกอย อย่างละ 1 กำมือ ต้มดื่มครั้งละ 1 แก้ว วันละ 3 เวลา เช้า กลางวัน เย็น ก่อนอาหาร

(2) ยาอาบ โดยใช้ต้น ใบ กิ่งหรือรากของต้นอีกะกือมาเนื่อะ เปลือกมาซา โตะ อี้ก้ากือชู ชิมูลู (ฝอยลม) ใช้อัตราส่วนอย่างละ 1 กำมือ ต้มอาบ วันละ 2 เวลา เช้าเย็นประมาณ 4-5 วันหรือจนกว่าอาการดีขึ้น

(3) ยาประคบ ใช้ทั้งต้นของเบาะหอย ใบมะไฟพะ (มะไฟ) และใบอาภูพะ (อาภู) ใช้อัตราส่วนอย่างละ 1 กำมือ สับให้เป็นชิ้นห่อใบตองหมกไฟให้อุ่นๆ นำไปห่อผ้าประคบหน้าท้องผู้ป่วย ประคบวันละ 1 ครั้งตอนเย็น

1.5) ข้อห้ามของผู้ป่วย ในระหว่างการรักษาห้ามผู้ป่วยกินของคองหรืออาหาร แผลงและห้ามมีเพศสัมพันธ์

2.2.5.11 กลุ่มโรคนี้่ว

1) ยื้อเย็นแว (โรคนี้่ว)

1.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากการดื่มน้ำที่ไม่สะอาด น้ำจากลำห้วย ลำธารที่ขุนมีทรายกรวดปนอยู่ด้วย

1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยมีอาการปวดหลังบริเวณบั้นเอว ปวดท้องบริเวณ กระเพาะปัสสาวะ บางรายอาจมีไข้ ปัสสาวะขัด หรือมีเลือดปนออกมากับปัสสาวะ

1.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการที่พบ
(2) จากการซักประวัติ เช่น การดื่มน้ำ ประวัติการปัสสาวะ ระยะเวลาของอาการ เป็นต้น

1.4) วิธีการรักษา รักษาด้วยการดื่มน้ำ โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ เมล็ดชา รายัง(ฝ้าย) 1 กำมือ ลูกเดือย 1 เม็ด ก่อนกินจากลำห้วยหรือประปาภูเขาที่ถูกน้ำหยดลงตลอด 1 ก่อน ตอกล้วย 1 กำมือ นำสมุนไพรที่ได้มาคั่วแล้วนำมาต้มรวมกัน ใช้ดื่มแทนน้ำดื่ม ช่วยขับปัสสาวะ (ตำรับนายจะสี ชมภูพิทักษ์)

1.5) ข้อห้ามของผู้ป่วย ขณะทำการรักษาห้ามผู้ป่วยเดินเพราะเชื่อว่าจะทำให้มีอาการปวดท้องเพิ่มขึ้น และควรดื่มน้ำมากๆ

2.2.5.12 กลุ่มโรคทางเดินหายใจ

1) ซ้ำซื่อแว (อาการหายใจไม่คล่อง/หอบหืด)

1.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากผู้ป่วยถูกคนทำร้ายด้วยकुณไสย หรือถูกความเย็นเป็นเวลานานๆ

1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีการหายใจไม่คล่อง เหนื่อยง่าย ในกรณีที่ถูกकुณไสยจะมีการระคายเคืองหรือขัดบริเวณคอ

1.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการที่พบ เช่น อาการหายใจไม่คล่อง ผิวดำคล้ำ
(2) จากการซักประวัติ เช่น การรับประทานอาหาร การไปทำร้ายหรือการมีเรื่องกับคนอื่น เป็นต้น

(3) การสัมผัส โดยใช้มือสัมผัสบริเวณลูกกระเดือกของคนไข้ หากเป็นจะมีอาการร้อน

(4) การเสียน้ำ โดยสังเกตจากลักษณะของผ้าขาวใช้เพื่อยืนยันการวินิจฉัย สังเกตและการทำงานวิธีการรักษา เช่น ความชื้นของผ้าจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือเท่าเดิม ถ้าลดลงแสดงว่า สิ่งที่ทำนายไว้ไม่ใช่ ถ้ายาวออก แสดงถึงการเจ็บป่วยจากถูกผีทำ ถ้าเท่าเดิมหมายถึงไม่ต้องทำการรักษาต่อเพราะรักษาไม่ได้

1.4) วิธีการรักษา เป็นการให้ธาตุวัตุนำมาเป็นยาด้วยวิธีการประคบ โดยมีวิธีการคือ นำดินบริเวณที่ไปปีศาจจะรบกวนๆ หรือดินบริเวณใต้บันไดบ้าน ประมาณ 1 กำมือ จี้ไก่ 1 กำมือ นำทั้งสองผสมกันนำไปต้่วไฟให้แห้งแล้วนำไปห่อผ้านำมาประคบบริเวณหน้าอกวันละ 1 ครั้ง ตอนเย็น จนกว่าอาการดีขึ้น

1.5) ข้อห้ามของผู้ป่วย ขณะและหลังการรักษาห้ามกินของคาว เช่น ไก่ ไข่ และปลา เพราะเชื่อว่าจะทำให้มีอาการมากขึ้น

2) เหมะโธะคิว (วัณโรค)

2.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากการสูบบุหรี่หรือฝิ่นเป็นเวลานานๆ

2.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีการไอแห้งๆ ถี่ๆ มีเลือดปน ผิวดำคล้ำ ซุปพอม ไม่มีแรง ไอเสียงอยู่ในลำคอ หายใจไม่ทั่วท้อง

2.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น ลักษณะการไอมีเลือดปน ถี่ แห้งๆ และดูรูปร่างลักษณะของผิวพรรณคนไข้ เช่น ผิวดำคล้ำ ซุปพอม เป็นต้น

(2) จากการซักประวัติ เช่น การสูบบุหรี่หรือฝิ่น หรือระยะเวลาการไอ เป็นต้น

2.4) วิธีการรักษา รักษาด้วยสมุนไพรต้มดื่ม โดยใช้ รากออทือ รากนวะมา รากเซจิปอย รากซีแคร์ อย่างละ 1 กำมือ ต้มดื่มวันละ 3 เวลา เช้า กลางวัน เย็น หรือดื่มแทนน้ำ

หมายเหตุ ถ้าอาการเริ่มเป็นรักษาเพียง 3-4 วัน อาการจะดีขึ้น แต่ถ้าเป็นนานหลายเดือนจะใช้เวลาในการรักษานาน (สัมพัทธ์หมอนาคา)

2.5) ข้อห้ามผู้ป่วย ผู้เป็นโรคดังกล่าวจะต้องแยกอุปกรณ์เครื่องใช้ออกเป็นส่วนตัว และห้ามดื่มน้ำชา อาหารคาว เช่น ปลา ไก่ รวมทั้งห้ามสูบบุหรี่ เพราะจะทำให้มีอาการไอมากขึ้น

3) จี้อเว (ไอ)

3.1) สาเหตุการเกิด สภาพอากาศเปลี่ยนแปลง หรือ แพ้ฝุ่น แพ้อากาศ

3.2) ลักษณะอาการ ไอ เจ็บคอ หรือบางครั้งเจ็บหน้าอก

3.3) วิธีการวินิจฉัย

- (1) สังเกตจากอาการ ไอ เจ็บคอ เช่น ผิวหนังพุพอง จากการถูกความร้อนที่สูง
- (2) จากการซักประวัติ เช่น ประวัติการแพ้สาร หรือมีการตากฝน
- (3) ดูในช่องคอของผู้ป่วย จะมีลักษณะบริเวณลำคอ

3.4) วิธีการรักษา

- (1) นำขี้หนูเผาหรือคว่ำไฟ ผสมกับ จะเปะกั่ว(คอกข้าว) และเกลือ นำมาชุปน้ำแล้วทาบริเวณคอ เพื่อแก้อาการไอหรือระคายเคืองคอ
- (2) นำขนสัตว์ปีก มารนไฟให้ร้อนแล้วนำมาทาบริเวณคอ
- (3) นำขนม่นมาเผาไฟเอามาทูปแล้วใส่เงินแถบ นำมาห่อผ้าขาวและเอามาห่อคอไว้ เวลาเอาออกมาให้สังเกตดูเครื่องเงิน กรณีที่เครื่องเงินดำ แสดงว่าดูดพิษของอาการไอ และบรรเทาอาการไอดีขึ้น
- (4) นำไข่ไก่ ให้เอาเฉพาะไข่ขาวมาใส่เครื่องเงิน ห่อผ้าแล้วเอามาชุปกับน้ำอุ่นและเอาเช็ดคอ (เอาน้ำขี้เถ้าล้างเงินแถบ เมื่อทำการรักษาเสร็จให้ทำการรักษาด้วยวิธีการนี้หลายๆ ครั้งได้)

2.2.5.13 กลุ่มโรคลม

1) เปาะเพ้อะเว (ลมบ้าหมู-ลมชัก)

1.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากขณะที่แผ่นดินไหวคนเป็นลมและล้มลงในขณะนั้นก็จะกลายเป็น โรคลมบ้าหมู หรือเกิดจากกรรมพันธุ์ที่พ่อ-แม่ ป่วย ตายาย เป็นแล้วสืบต่อมา ยังลูกหลาน

1.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอาการชักเกร็ง กัดลิ้น กัดฟันตนเอง น้ำลายฟูมปาก บางครั้งร้องเหมือนหมู

1.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการที่พบ เช่น มีอาการชักเกร็ง น้ำลายฟูมปาก หรือมีเสียงร้อง คล้ายหนู เป็นต้น

(2) จากการซักประวัติ เช่น พ่อแม่หรือพี่น้องเคยเป็น เป็นต้น

(3) เสียหาย

1.4) วิธีการรักษา การรักษาจะใช้การประกอบพิธีกรรม เพื่อเสี่ยงทายและประเมิ นการรักษาโดยจะสังเกตจากอวัยวะของสัตว์ที่นำมาเช่น ไหว้ ดังนี้ ผู้รักษาจะต้องเตรียม หมูตัวผู้ 1 ตัว ไก่ตัวผู้ 1 ตัว หนู และสังเกตด้ บหม โดยสังเกตเส้นสีขา วๆ บนด้ บหม ถ้ามีแสดงว่าคนไข้มี อาการหนัก ต้องมีการฆ่าหมเพิ่ม จนกว่าจะไม่ปรากฏ หลังจากนั้นจะสังเกตกระดูกไก่ดำ ปกติ กระดูกไก่ จะมี 2 รู ถ้ามีรูปรากฏเพิ่ม หมอจะต้องรับทำพิธีขอขมา และคนไข้จะต้องทำการถวาย หมูและไก่เพิ่ม

1.5) ข้อห้ามผู้ป่วย ห้ามเข้าใกล้ไฟ หรือบ่อน้ำ (สัมภาษณ์หมออาแปะ จูแปะ)

2) ออจะชู่หน้าเว (โรคเหน็บชา)

2.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากถูกผีกระทำ โดยเฉพาะผีฟ้าผ่า ผีจอมปลวก ผี ดินดำ ที่ไปลบหลู่หรือไม่ให้ความเคารพ

2.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอาการชาตามปลายมือปลายเท้า ถ้าเป็นมากจะชาทั่ว ร่างกายลุกนั่งไม่ได้

2.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการที่พบ เช่น มีอาการชาตามปลายมือปลายเท้า เป็นต้น

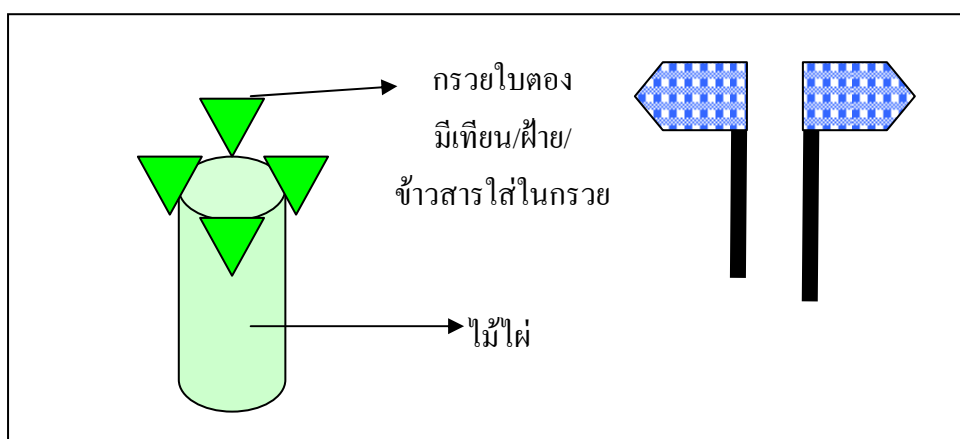
(2) จากการซักประวัติ เช่น ไปลบหลู่ หรือทำในสิ่งไม่ดีทำ เป็นต้น

2.4) วิธีการรักษา การรักษาจะมีวิธีการรักษาตามความเชื่อที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิด เจ็บป่วย โดยมีวิธีการรักษา 2 วิธี ได้แก่ การใช้พิธีกรรมและกายบำบัด

(1) วิธีที่ 1 การรักษาด้วยพิธีกรรม

(1.1) ถ้าการเจ็บป่วยเกิดจากผีฟ้าผ่า ผีจอมปลวก จะทำพิธีกรรมเพื่อขอ โดยให้ผู้ป่วยที่จะเข้าประกอบพิธีต้องเตรียมอุปกรณ์ ได้แก่ เทียน 5 คู่ ข้าวสาร 1 ถ้วย เศษผ้า หรือด้ายที่มีสีต่างๆ เช่น สีแดง สีขาว สีเขียว ฯ ที่เชื่อว่าเป็นตัวแทนของฟ้าผ่า ไช้ไก่ 1 ฟอง ไก่ ตัวผู้ 1 ตัว แกนฐานรากของดินกล้วยทำเป็นแถบเงิน จำนวน 1,000 เหรียญ ธง ที่ทำขึ้นด้วย ผ้าดิบมีสีต่างๆ จำนวน 2 ผืน และ ชุดอุปกรณ์ตีมีด “โยโก” เช่น ค้อน คมตีเหล็ก เครื่องเป่าไฟใน การตีมีด นำอุปกรณ์ทั้งหมดใส่ในกรวยที่ทำด้วยใบตองที่วางไว้บนกระบอกไม้ไผ่จำนวนสี่ทิศ ดัง ภาพที่ 3 แสดงลักษณะกรวยและธงที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม

การทำพิธี จะกระทำในป่าซึ่งเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของผีที่ทำให้เกิดเจ็บป่วย การทำพิธีเริ่มด้วยการนำวัสดุ-อุปกรณ์ไปวางในพื้นที่จัดเตรียมไว้ จากนั้นจะทำการตัดหัวไก่เพื่อให้เลือดกระเด็นถูกวัสดุ-อุปกรณ์ ที่เตรียมไว้ พร้อมกันนั้นจะมีการสวดคาถาซึ่งคำกล่าวมีใจความในการขอขมาโดยขานชื่อผีที่ทำให้เจ็บป่วย เมื่อเสร็จพิธีจะนำไก่ที่ทำในพิธีเช่น ไหว่กเว้นบริเวณส่วนหัว มาเป็นอาหารให้ผู้ป่วยหรือครอบครัวรับประทาน

ภาพที่ 2.2 กรวยและธงที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม

(1.2) กรณีการเจ็บป่วยเกิดจากดินดำ จะให้ผู้ป่วยที่จะเข้าประกอบพิธีต้องเตรียมอุปกรณ์ ได้แก่ จี้แมลงตัวเล็กที่อยู่ตามโพงไม้ นั้นมามัดก่อนให้เหมือนเทียนไข จำนวน 1 เล่ม (เรียกว่าเทียนดำ) เทียนขี้ผึ้งเหลือง 1 เล่ม ด้านด้วยสีดำแดง เขียว ขาว อย่างละ 1 เส้น สานไม้ไผ่ให้เป็นรูปดาบแหลว (ละหู่ เรียกดาบแหลว ว่า เร่ว) ไก่ดำ 1 ตัว (ต้องเป็นไก่ตัวเล็กๆ) น้ำเปล่า 1 แก้ว และ ข้าวสาร 1 กำมือ

การทำพิธี เริ่มด้วยหมอจะขุดหลุมหน้าบ้านให้กว้างพอประมาณที่จะเอาไก่ฝังไว้ได้ เอาด้ายสีพันรอบดาบแหลว 3 รอบ ผ่าหลังไก่ดำ แล้วเอาไก่ดำมาเช็ดบริเวณที่เป็นเหน็บชา ฝังไว้บริเวณหน้าบ้าน นำดาบแหลววางไว้บนปากหลุม นำข้าวสาร 1 กำมือมาวางไว้ในดาบแหลว พร้อมเอาเทียนขี้ผึ้งวางแล้วจุดเทียน หมอทำพิธีกรรมให้คนไข้นั่งข้างๆ แล้วให้คนไข้อยู่และเท้ารถลงบนหลุมฝังไก่ เมื่อประกอบพิธีเสร็จ ให้คนไข้หันหลังกลับ ห้ามหันมามองทางหมอที่ประกอบพิธีกรรม หมอทำพิธีท่องคาถา แล้วเอาดินกลบหลุมไม่ให้ไก่โผล่ออกมา ให้เทียนที่จุดเหลือประมาณ 1-2 เซนติเมตร ห้ามเป่าเทียนให้ดับปล่อยให้ดับเองตามธรรมชาติหรือให้เอาดินกลบเทียนให้ดับ หมอจะทำการท่องคาถาตั้งแต่ผ่าไก่ดำ และหลังคนไข้อยู่ก็จะบอกผีว่า “ไม่ต้องออกมาบนดินให้อยู่ใต้ดิน”

(2) วิธีที่ 2 การรักษาด้วยวิธีการนวด เพื่อคลายกล้ามเนื้อและเส้นเอ็นทำให้อาการชา โดยวิธีการรักษาเริ่มด้วยให้ผู้ป่วยนอนคว่ำ แล้วเริ่มนวดบริเวณเหนือสะบักทั้งสองข้าง และตามด้วยนวดบริเวณหลังจนถึงโคนขาโดยเน้นแนวต้นขา ลักษณะการนวดจะวางมือสลับกัน ทั้ง 2 ข้างโดยใช้หัวแม่มือวางขนาดกัน การนวดจะเป็นลักษณะคลึงเบาๆ ลงน้ำหนักไม่มาก จะนวดซ้ำประมาณ 10 รอบ

วิธีการรักษาด้วยการนวด

- จัดท่าผู้ป่วยให้นอนหงาย
- กดบริเวณต้นขาพร้อมกันทั้งสองข้างประมาณ 40 วินาที เพื่อเปิดประตูลมให้เส้นคลาย จุดนี้จะช่วยแก้การนำลายสอ กินอาหารไม่ร่อย ปวดท้อง จุกเสียดท้อง
- ยกขาผู้ป่วยขึ้นวางมือนวดแนวตอตะม (แนวที่ 3) การวางมือให้เอานิ้วหัวแม่มือวางสลับกัน
- นวดบริเวณแนวขาด้านในด้านบน โดยให้น้ำหนักการกดลงสู่ขาทั้งสองข้าง และกดปลายเท้าผู้ถูกนวดลง
- ยกขาของผู้ถูกนวดขึ้น มือซ้ายจับล่างของเข่า มือขวาจับสันเท้าแล้วโยกสลับ 1-2 ครั้ง
- นอนคว่ำทำเหยียบหลังเส้นแนวหลัง 1 ดึงมือผู้ถูกนวดขึ้น
- ให้ผู้ถูกนวดเอามือประสานท้ายทอย ยกเท้าและกดคอของผู้ถูกนวด
- ผู้ถูกนวดใช้มือประสานท้ายทอย และให้หมอนเอามือสอด เท้าของผู้ถูกนวดวางอยู่หว่างขาของหมอ
- หมอนวดคลึงขมับเป็นท่ารักษาอาการปวดหัว
- นวดแนวป่า-คอ-ศีรษะ
- จากนวดป่าเสร็จให้วางมือสับเฉียงแนวบนสะบัก (ใช้สันมือสับโดยไม่ต้องเว้นกระดูก)
- นวดแขน แก้อาการปวดแขน ท่อนแขนล่างจนถึงท่อนแขนบนและป่า แล้วกลับแขนพลิกคว่ำนวดแขนต่อท่อนบนต่อ
- นวดแก้อาการท้องแข็ง (กรณีมีอาการปวดท้อง) กดหน้าท้อง ใช้มือทั้งสองข้างกด กดนิ่งแล้วยกขึ้นให้กดประมาณ 10 ครั้ง
- นวดฝ่าเท้า มือกดฝ่าเท้าให้หัวแม่มือกดกลางฝ่าเท้า นวดบนลงล่างของฝ่าเท้า
- หายฝ่ามือขึ้น และนวดฝ่ามือ กดร่องเนินฝ่ามือใหญ่
- คว่ำฝ่ามือลง ให้ครองนิ้วหัวแม่มือโป่ง

3) ละหู่ดำเรียกว่า อุ้กุ่มื่อเว,ละหู่แดงเรียกว่า อุ้กู่ว้ออ้อเว (เวียนศีรษะ)

3.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดจากการเมารถ สุขภาพไม่สมบูรณ์ หรืออากาศแปรปรวน และยังเชื่อว่าอาการเวียนศีรษะยังเกิดจากผีกระทำ ซึ่งสามารถแบ่งออกตามลักษณะอาการปวด ดังนี้

(1) ถ้าเวียนหัวช่วงเช้า ตอนพระอาทิตย์ขึ้นเวลา 08.00-09.00 เชื่อว่าเกิดจากผีพระ

(2) ปวดศีรษะช่วงเวลาประมาณ 18.00 น. เชื่อว่าเป็นโรคของคนขี้เกียจ เกิดจากผีพระอาทิตย์ตก

(3) กรณีปวดหัวแบบมีอาการอาเจียนและหน้ามืดตาลาย เกิดจากเลือดลมไหลไม่ดี

3.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยมีอาการปวดศีรษะบริเวณขมับ มองไม่เห็นชัดเจน ตาลาย อาเจียน หรือมีผอมแห้งแรงน้อยไม่มีเรี่ยวแรง

3.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น อาการปวดศีรษะบริเวณขมับ ตาลาย เป็นต้น

(2) จากการซักประวัติ เช่น การเมารถ หรือแพ้อากาศ มีโรคประจำตัว

(3) จับขมับดูชีพจรเต้น ถ้ามีอาการเต้นเร็วก็ไม่ปกติ

3.4) วิธีการรักษา การใช้วิธีการรักษาตามสาเหตุที่ทำให้เกิดเจ็บป่วย ได้แก่

(1) ถ้าเวียนหัวช่วงเช้า เวลา 08.00-09.00 จะทำการรักษาโดยวิธีการไล่ผี โดยเอาใบไม้มาทำกรวย แล้วนำข้าวเปลือกที่คั่วเสร็จ จำนวน 1 กรวยหรือ 1 หยิบมือใช้วนเหนือหัวคนไข้ (เชื่อว่าการวนรอบหัวคนไข้ ก็เพื่อเกี่ยวเอาเขาของผีทิ้ง) ไม่มีคาถาประกอบ วนประมาณ 1 รอบก็ได้ มีการพูดไม่ให้สิ่งไม่ดีมารบกวนคนไข้ (ไม่ใช้คาถาประกอบการรักษา) หลังจากนั้นเอากรวยทิ้งจะทิ้งที่ไหนก็ได้

(2) ปวดศีรษะช่วงเวลาประมาณ 18.00 น. จะรักษาโดยใช้ ต้นจ้อแดโก่ ซอยใบจ้อแดโก่ ผสมกับเกลือประมาณ 1 กำมือแล้วเอาไปหมกไฟแล้วประคบที่ขมับหรือมดตีสีรษะประมาณ 1 ชั่วโมง

(3) กรณีปวดหัวแบบมีอาการอาเจียนและหน้ามืดตาลาย จะต้องใช้วิธีดึงผมเพื่อให้เลือดลมไหลดี เป็นการกระตุ้นหนังศีรษะทำให้ตาสว่าง (เวลาดึงต้องกระชากแรงๆ ให้มีเสียงดังในการดึง เพราะคนป่วยเวลาดึงจะไม่มีอาการเจ็บหนังศีรษะ ถ้ากรณีดึงผมไม่หายเจ็บศีรษะให้เอายามาประคบ กรณีเวียนหัวซึ่งเกิดมาจากสาเหตุถูกฝนหรืออากาศผิดปกติ)

4) หน้าค้อซ้อเกาะเว (เลือดกำเดาออก)

4.1) สาเหตุการเกิด เกิดจากการอยู่กลางแจ้งเป็นเวลานานๆ ทำให้มีอาการปวดศีรษะ หรือจากภาวะเครียด คิดมาก หรือ เกิดจากถูกของแข็งกระทบที่ศีรษะ

4.2) ลักษณะอาการ มีเลือดออกจากจมูกข้างใดข้างหนึ่ง หรือสองข้าง

(1) สังเกตจากอาการ เช่น มีเลือดออกจากจมูก

(2) จากการซักประวัติ เช่น การอยู่กลางแจ้งเป็นเวลานานๆ หรือมีเรื่องให้คิดมาก หรือมีประวัติการถูกของแข็งกระทบที่ศีรษะ เป็นต้น

4.3) วิธีการรักษา การรักษาใช้ก๊าบกล้วยบีบเอาน้ำเทราดศีรษะ หรือนำเปลือกและยอดต้นปอชู มาตำประคบบริเวณต้นคอด้านหลัง หรือนำใบและยอดของต้น อะค่า มาขยี้อุดรูจมูก เพื่อป้องกันไม่ให้เลือดกำเดาออก

5) เกาะล่ากอห่อนาว(ละหู่แดง),กือแซละแซ (ละหู่ดำ) (ร้อนมือ-ร้อนเท้า)

5.1) สาเหตุการเกิด เชื่อว่าเกิดได้ทั้งชายและหญิง ผู้หญิงมักเกิดจากขณะกำลังเป็นประจำเดือนถูกความเย็น หรือแพ้อากาศ

5.2) ลักษณะอาการ ผู้ป่วยจะมีอาการแสบตามมือ ตามเท้า โดยเฉพาะเวลานอนกลางคืนจะมีอาการร้อนมือ-เท้า

5.3) วิธีการวินิจฉัย

(1) สังเกตจากอาการ เช่น ผิวน้ำพุพอง จากการถูกความร้อนที่สูง

(2) จากการซักประวัติ เช่น การถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวก หรือไฟฟ้าช็อต

5.4) วิธีการรักษา

นำเปลือกของต้นมัสสะโตะ มะเดื่อน้ำ อย่างละ 1 กำมือ มาต้มอาบ และล้างมือ-เท้า หรือนำดีหมูดกแห้ง นำมารมควันหรือละลายน้ำดื่มพอประมาณ มีรสขม ใช้น้ำดื่มและทาบริเวณที่มีอาการร้อนมือ-เท้า

6) อาการที่ถูกคุณไสย

(1) เหน็บชา	เกิดจาก ผีดิน ผีจอมปลวก ผีฟ้าผ่า
(2) ใจ เจ็บคอ ทำให้คอแข็ง	เกิดจาก ผีคน
(3) ปากเบี้ยว ตาค้าง	เกิดจาก ผีป่า ผีเรือน ผีบ้าน
(4) คนที่ขวัญอ่อน	เกิดจาก ผีของคนรู้ค่าที่ทำการปล่อยทุกปี
(5) คนป้ำๆ เป๋ๆ บ้าๆ บอๆ	เกิดจาก ผีป่า ผีห้วย
(6) ไม่สบายล้มป่วยได้ง่าย กินข้าวไม่ได้	เกิดจาก ผีคนตาย
(7) พูดจาภาษาคนวิญญาน (คนที่ถูกเข้าทรง)	เกิดจาก ผีคนเข้า
(8) การหายสาบสูญ (ผีเอาไปซ่อน)	เกิดจาก ผีเอาคนไปซ่อน (ผีป่า ผีห้วย)

2.2.6 การตรวจและการวินิจฉัยโรคของหมอชนเผ่าละหู่

การได้มาซึ่งโรค/อาการที่นำไปสู่การรักษาด้วยวิธีต่างๆ นั้น ชาวละหู่มีวิธีการตรวจและวินิจฉัยซึ่งสามารถสรุปได้ 5 วิธี ดังนี้

2.2.6.1 การสอบถามประวัติและอาการจากผู้ป่วยโดยตรง เป็นการสอบถามอาการที่ผู้ป่วยเป็นและถามประวัติเพื่อหาสาเหตุของการเกิดโรค เช่น โรคนี้ผู้ป่วยจะมีประวัติการดื่มน้ำไม่สะอาด โรคไข้มาลาเลียผู้ป่วยจะมีประวัติการถูกยุงกัดหรือกินน้ำจากในป่า เป็นต้น

2.2.6.2 การสังเกตดูสภาพร่างกายและอาการของผู้ป่วย เป็นวิธีการช่วยยืนยันการวินิจฉัยหลังจากทราบอาการและประวัติ เช่น ผู้ป่วยโรคลมพิษเคืองนอกจากจะมีประวัติการมีเพศสัมพันธ์ที่ห้ามหลังจากคลอดบุตร ผู้ป่วยดังกล่าวจะมีอาการอ่อนเพลียหรือช็อคโดยสังเกตจากบริเวณหูผู้ป่วย เป็นต้น

2.2.6.3 การสัมผัสผู้ป่วย ได้แก่ การเคาะ การคลำ การฟัง การแตะ

2.2.6.4 การสังเกตจากสารคัดหลั่ง หรือเลือดผู้ป่วย เป็นวิธีการเพื่อยืนยันถึงสิ่งที่พบเป็นโรค/อาการเจ็บป่วยที่ตั้งสมมติฐานไว้ การวินิจฉัยวิธีนี้เป็นการดูจากสารคัดหลั่งที่ผิดปกติจากเดิม เช่น คูสีเลือดในโรคไข้มาลาเลีย คูสีของระดูที่ออกมา เป็นต้น

2.2.6.5 การเสี่ยงทาย

1) การเสียบกระดูกไก่ เป็นวิธีการเสี่ยงทายเพื่อหาสาเหตุการเจ็บป่วย และการทำนายวิธีการรักษาของหมอว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องสามารถรักษาผู้ป่วยให้หายได้

ซึ่งวิธีการเสี่ยงทายหรือทำนายด้วยการเสียบกระดูกไก่ จะกระทำเมื่อเกิดการเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ ที่มีการสันนิษฐานว่าเป็นโรคต่างๆ โดยเฉพาะถูก ผีบ้าน (เหย่น) เจ้าเขา เจ้าที่หุบเขา (คอเน่หล่อน) หรือ เจ้าธาร เจ้าถ้ำ หรือผีปู่ ยา ตา ยาย วิญญาณ พ่อ แม่ที่ตายมาทำร้ายเพราะทำไม่ถูกใจหรือพอใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ชาวละหู่จะใช้วิธีการเสี่ยงทายหรือทำนายสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตัดสินใจในการรักษา

ขั้นตอนที่ 1 ถือเป็นขั้นของการวินิจฉัย โดยจะเชิญหมอและผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นที่เคารพประจำหมู่บ้านประมาณ 5-6 คนมาร่วมพิธี การทำพิธีเริ่มด้วยนำถ้วย 1 ใบ ใส่ไข่แดงสดไว้ในถ้วย นำดินคาที่หักเป็นท่อนๆ ประมาณ 1 คืบ โดยทำเครื่องหมายไว้ว่าคาอันนี้แทนผีอะไร เช่น ผีป่า ผีบ้าน ผีพ่อแม่ที่ตาย ใส่ในถ้วยวางไว้รอบๆ ไข่แดง จากนั้นหมอผีก็ทำพิธีโดยจะเรียกผู้เฒ่าผู้แก่ประมาณ 5-6 คน มาปรึกษาหารือกัน เพื่อสรุปผลว่าผีอะไร ผีเข้าที่ไหน และกรณีใด และหาวิธีการรักษา เช่น ถูกเจ้าที่ทำอะไรจะใช้วิธีสะเดาะเคราะห์ หากเกิดจากผีวิญญาณพ่อแม่ที่ตายแล้วไม่ถูกใจก็ต้องฆ่า

หมู 1 ตัว และไปทำกระท่อม 1 หลัง นอกหมู่บ้านทางทิศตะวันตก เมื่อวิธีการดังกล่าวเสร็จแล้ว จะมีการเลี้ยงผีในสถานที่ดังกล่าวโดยทำซุ้มเล็กๆ ในสถานที่ ที่มีเครื่องสังเวดดังนี้

ขั้นตอนที่ 2 การสะเดาะเคราะห์ โดยนำไก่มาเชือดแล้วเอาเลือดไก่มาวางบนซุ้มเล็กๆ นำตัวไก่มาเผาครึ่งหนึ่ง ที่เหลือเป็นไก่ดิบ ให้สังเกตดูไก่อ่าเวลาผิวกินให้ผ่าดู กระดูกไก่อ่าจะชนะผีหรือไม่ ถ้ากระดูกไก่อ่ามีลักษณะมีรูหรือมีรอยแตกหัก แสดงว่าการทำวิธีการดังกล่าวประสบความสำเร็จ การเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวบ้านก็จะหาย ส่วนเครื่องใช้ในการทำพิธี มีเทียน 1 กำมือ ดอกไม้ ไก่ มีวิธีการดังนี้

(1) ทำบ้านหลังเล็กไว้ที่ลำห้วยในป่า ภายในบ้านจำลองประกอบด้วย พันธุ์พืชทุกชนิด, เสื้อผ้าของใช้ของผู้ตาย, เทียน, ดอกไม้, เครื่องบูชา

(2) นำสิ่งของเหล่านี้ไปไว้บ้านหลังดังกล่าว แล้วทำพิธีเชิญวิญญาณมารับสิ่งของ ถือเป็นการแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้ผู้ตายจะไม่มารบกวนครอบครัวอีก

2) การ “เกียกไก่” เป็นวิธีการที่ใช้ในการตรวจวินิจฉัยอาการเจ็บป่วย โดยใช้ลูกไก่ดูไปตามส่วนต่างๆ ของร่างกายผู้ป่วย และผ่าดูเครื่องใน ซึ่งจะใช้ลักษณะของไก่ที่ปรากฏช่วยในวินิจฉัยและบอกถึงสาเหตุการเกิดโรค

3) การสังเกตผ้า เป็นวิธีการเสี่ยงทายเพื่อหาสาเหตุการเจ็บป่วยว่าเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติหรือจากธรรมชาติ และช่วยตรวจสอบข้อสันนิษฐานของหมอในการวินิจฉัยว่าถูกต้องโดยใช้ผ้าขาวบูชาพระแล้วสังเกตลักษณะของผ้า เป็นวิธีการรักษาโดยการเสี่ยงทาย ในกรณีนี้เป็นวิธีการรักษาต่อจากการประคบที่ทำการประคบแล้วไม่หาย

(1) วัสดุ-อุปกรณ์

- 1) ข้าวสาร 1 แก้ว
- 2) เทียนไข จำนวน 2 เล่ม
- 3) ผ้าดิบ จำนวน 1 ผืน ความยาวขนาด 1 สอก
- 4) ศาลาประกอบ

(2) วิธีการเสี่ยงทาย

1) นำเทียน 2 เล่มไปจุด ณ หิ้งพระประจำหมู่บ้าน (ละหู่ เรียกว่า แยมูป่า แล้วนำข้าวสาร และผ้าดิบวางที่หิ้งพระดังกล่าว

2) นำผ้าดิบขาวไปวางไว้ใต้ แยมูป่า

3) หมอทำพิธีการสวดคาถา

4) เสร็จพิธีสวดแล้ว หมอจะสังเกตที่ผ้าขาวว่าผ้าขาวเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ โดยสังเกตจากการยืดหรือหดของผ้าขาว ซึ่งมีคำทำนายดังนี้

- กรณีที่ผ้าขาวสั้นหรือหุด หมายถึง หอมสันนิฐานอาการเจ็บป่วยดังกล่าวผิด
- ส่วนผ้าขาวยืดยาวออก หมายถึง หอมทนายถูกต้องเกี่ยวกับอาการเจ็บป่วยตามที่สันนิฐานไว้
- กรณีที่ผ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงหอมจะไม่ทำการรักษา เนื่องจากมีความเชื่อว่าเมื่อทำการรักษาแล้วคนไข้ก็จะไม่หายเป็นปกติ
- หอมจะไปหายมารักษาต่อไป เมื่อเสี่ยงทายพบว่าคนไข้ถูกคุณไสย

2.2.7 รูปแบบการปรุยาที่หมอชนเผ่าละหู่ใช้รักษา มี 13 รูปแบบ ได้แก่

- 1) ยาอบ 2) ยาอาบ 3) ยาประคบ 4) ยาต้ม 5) ยาทา 6) ยาพอก 7) ยาอม 8) ยากัด
- 9) ยาสูบ 10) ยาน้ำ (หยอดหู-หยอดตา) 11) ยาดอง 12) ยาแช่ 13) ยาฉม

2.2.8 วิธีการรักษาด้วยกายบำบัดของชนเผ่าละหู่ มี 8 วิธีการ ได้แก่

- 1) การสัก วิธีการ เอาไม้เกี๋ยะทำเป็นฟอยๆ ตรงปลายแล้วจุดไฟใส่แก้ว เจาะรูแผล จุดไม้เกี๋ยะใส่ขวดแล้วคว่ำลงบนแผล รอให้ไฟดับแล้วค่อยดึงออก รักษาอาการฟกช้ำ เลือดตกใน (เป็นวิธีการรักษาที่เรียกว่า ปูโกเซเว)
- 2) นวด
- 3) บีบ
- 4) ดัด
- 5) ดึง (เรียกว่า อูฟูก่อเว) วิธีการ ดึงผม บรรเทาอาการปวดหัว
- 6) ชูด (เรียกว่า ซาแซเว) วิธีการ ใช้เหรียญหรือเชือกชูดตามร่างกาย บรรเทาอาการคลื่นเนื้อคลื่นตัว
- 7) ตบ (เรียกว่า ทาเว) วิธีการ ใช้มือ ใช้ไม้ หรือทัพพีตบ เพื่อบรรเทาอาการให้คนไข้รู้สึกตัวจากอาการที่เป็นลม หรือคนที่ไม่ได้สติ
- 8) เขี่ยบจอบ วิธีการ เผ่าจอบให้ร้อนแล้วใช้เท้าเหยียบที่จอบ แล้วนำเท้ามาเหยียบบริเวณที่มีอาการปวดของผู้ป่วย

2.2.9 อาหารการกินที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของชาวละหู่

2.2.9.1 ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกินที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของชาวละหู่

ชาวละหู่ถือหลักพลานามัย คือ ดูแลสุขภาพโดยยึดการบริโภคอาหารให้ครบ 5 หมู่ และครบ 3 มื้อ/วัน โดยเน้นการกินข้าวเป็นหลัก เห็นได้จากคำสอนของชาวละหู่ที่มักสอนลูกว่า “ไม่มีเงินอยู่ได้

แต่ไม่มีข้าวกินอยู่ไม่ได้” ข้าวถือเป็นอาหารหลักสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดในชีวิต การบริโภคข้าวจะห้ามให้ลูกหลานเอาเศษข้าวที่เหลือจากการกิน ไปทิ้งลงในแม่น้ำ ลำคลอง เพราะกว่าจะได้ข้าวมาลำบากมาก มีขั้นตอนการเพาะปลูกที่ยุ่งยาก ในแต่ละปีชาวละหู่จะมีข้าวเหลือกินเหลือใช้และยังเก็บไว้เลี้ยงสัตว์ เช่น หมู หมา เป็ด ไก่และม้า ส่วน หมู ไก่ เลี้ยงไว้เป็นอาหารและเป็นเครื่องบูชาในพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นงานมงคลสมรส งานฉลองปีใหม่ งานศพหรือขจัดปัดเป่าโรคภัย ส่วนม้า วัวและควายที่เลี้ยงไว้นั้นเลี้ยงจะใช้เป็นแรงงาน จากวิถีชีวิตเหล่านี้ จึงก่อเกิดวัฒนธรรมและพิธีกรรมต่างๆ ของชนเผ่าละหู่ ที่มีอยู่มากมายและแฝงไปด้วยคุณค่า ทั้งทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม เช่น การก่อทราย และการสร้างศาลา ซึ่งพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกแทบทั้งสิ้น

2.2.9.2 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการกินของชาวละหู่

การกินของชาวละหู่ถือเป็นสิ่งสำคัญมีการสืบทอดเป็นประเพณีอย่างต่อเนื่องและยาวนาน มีประเพณีที่สำคัญ 4 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีการหักข้าวโพด ประเพณีการบูชารวงข้าว ประเพณีการกินข้าวใหม่หรือการถวายข้าวใหม่ และประเพณีการกินวอ หรือปีใหม่ (เขาะจ้าว)

1) ประเพณีการหักข้าวโพด

ประเพณีการหักข้าวโพด เป็นประเพณีที่ชาวละหู่ถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี เป็นการทำบุญหรือให้ทานเพื่อขอพรจากพระเจ้า ผีบรรพบุรุษ ผู้เฒ่าผู้แก่และเพื่อนบ้าน เพื่อให้ผลผลิตทางการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ ครอบครัวยุ่งเย็นเป็นสุขมีอาหารกินตลอดทั้งปี ทั้งนี้ชาวละหู่เชื่อว่าการแบ่งปันอาหารให้ทุกคนได้กินถือเป็นการทำบุญที่ประเสริฐ และจะได้รับพรหลังจากที่พระเจ้าได้รับและประทานกลับคืนสู่ผู้ทำบุญ การทำพิธีมักทำก่อนวันพระ 1 วัน ชาวละหู่เรียกว่า ซิญโล่ ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 (กรกฎาคม) การทำพิธีมักเริ่มด้วยการนำข้าวโพดใหม่จากไร่ที่ยังไม่มีการนำไปเป็นอาหารมาถวายผีบรรพบุรุษ และผู้เฒ่าผู้แก่ และแจกจ่ายผู้อาวุโสตามลำดับ (แม้ว่าข้าวโพดจะยังไม่มีเมล็ดเมื่อถึงวันทำพิธีจะต้องหักมาทำพิธีก่อน) ข้าวโพดที่ใช้ในพิธีจะต้องไม่แกะเปลือกออกเพราะเชื่อว่าจะต้องทานในสิ่งที่บริสุทธิ์พอถึงเวลาตกเย็นประมาณ 5-6 โมงเย็น ชาวบ้านจะนำข้าวโพดใหม่ไปแจกจ่ายให้ทุกบ้าน โดยเจ้าของบ้านจะเอากระดิ่งหรือกระบุงมาวางไว้หน้าบ้านเพื่อใส่ข้าวโพด จากนั้นจึงนำไปวางไว้บนหิ้ง (แห่โอบป่า) ในกรณีที่เจ้าของไม่ได้เอะอะไรมารองรับไว้ ผู้ให้ก็จะนำไปไว้บนหิ้งเองหรือบางทีก็ไม่ให้เลย เพราะถือว่าครอบครัวนั้นไม่ยอมทำบุญร่วมด้วย โดยข้าวโพดที่วางบนหิ้งจะวางไว้เป็นเวลา 1 วัน 2 คืน หลังจากนั้นจะนำมากินได้ หากกินไม่หมดหรือเหลือก็นำไปให้ไก่และหมู ประเพณีการหักข้าวโพดใหม่ชาวบ้านมองว่านอกจากจะเป็นประเพณีที่ทำให้ผู้กระทำได้นุญกุศลจากการให้ทานแล้ว การแจกจ่ายหรือการแบ่งปัน

ถือเป็นการต่อยอดความรัก ความสัมพันธ์สามัคคีของครอบครัวและชุมชนให้มีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

2) ประเพณีการบูชารวงข้าว

การบูชารวงข้าว เป็นพิธีของชาวละหู่แดงที่ถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ประเพณีนี้จัดทำขึ้นเพื่อขอพรจากผู้สูงอายุหรือผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อให้หมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตทางการเกษตรได้ตามต้องการ วันในการทำพิธีเช่นเดียวกับการหักข้าวโศด คือจะกระทำก่อนวันศีลหรือวันพระ(ชาวละหู่เรียกว่า ชิญโล่) ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำหรือวันพระจันทร์เต็มดวง การทำพิธีนั้นจะเริ่มด้วยการนำรวงข้าวใหม่และพืชพันธุ์ธัญญาหาร เช่น เผือกมัน พักทอง แตงกวา พริก ผักกาด ฯลฯ ไปให้ผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้อาวุโสและบิดามารดาได้รับประทานก่อนที่จะมีการเก็บเกี่ยว ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ผู้เฒ่าผู้แก่อายุพระจะได้มีผลผลิตมากมีเหลือกินเหลือใช้ตลอดทั้งปี

3) ประเพณีการกินข้าวใหม่หรือการถวายข้าวใหม่

ประเพณีกินข้าวใหม่ (จ่าเชื้อจ่าเว หรือ หมื่อเชื้อว่าเชื้อจ่าเว) ชาวละหู่จะทำขึ้นเป็นประจำทุกปีเพื่อเป็นการขอบคุณพระเจ้า(กุยซา) ที่ประทานทุกสิ่งทุกอย่างมาให้ เช่น พละกำลัง ดินฟ้าอากาศ ฝนรวมทั้งพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ ที่ทำให้เขาได้กินและมีชีวิตอยู่ได้ การกินข้าวใหม่จะเริ่มในประมาณปลายเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นฤดูกาลเก็บเกี่ยว ก่อนการทำพิธีชาวบ้านจะมีการประชุมเพื่อหารือกำหนดวันทำพิธี ในระหว่างนั้นชาวบ้านจะเตรียมอาหารให้พร้อมทั้งส่วนที่ใช้ประกอบพิธีและส่วนที่ใช้เลี้ยงแขก การทำพิธีจะเริ่มด้วยการจัดเตรียมของกินต่างๆ สำหรับเซ่นไหว้และไว้เลี้ยงเพื่อนบ้าน อาหารส่วนใหญ่ที่นำมาเลี้ยงจะเป็นประเภทเนื้อสัตว์ เช่น ไก่, หมู เพื่อถือเป็นอาหารที่พิเศษของชาวละหู่ เมื่อถึงวันจริงจะเข้าโบสถ์ ไปร้องเพลงเพื่อขอบคุณพระเจ้า จากนั้นจะขอพรจากผู้เฒ่าผู้แก่และร่วมกันรับประทานอาหารโดยเวียนกันไปตามบ้านต่างๆ ตลอดทั้งวัน

4) ประเพณีการกินวอ (เขาะจ่าเว) หรือปีใหม่ของละหู่

การกินวอ เป็นพิธีเฉลิมฉลองปีใหม่ของชาวละหู่ การจัดพิธีมักเริ่มในช่วงหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวในวันขึ้นปีใหม่หรือเทศกาลตรุษจีน ทั้งนี้วันจัดพิธีนั้นไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับแต่ละเผ่าหรือแต่ละหมู่บ้าน โดยส่วนใหญ่จะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 30 ธันวาคม - 2 มกราคม ของทุกปี ในการกินวอถือเป็นเทศกาลที่ชาวบ้านที่เดินทางไปทำงานต่างถิ่นกลับมาเยือนถิ่นฐานบ้านเกิดของตนและถือเป็นวันหยุดประจำปี ในระหว่างนี้หนุ่มสาว ก็จะถือโอกาสออกไปเที่ยวต่างหมู่บ้าน เพื่อหาคู่ครอง ซึ่งทุกบ้านจะถือปฏิบัติให้การต้อนรับเลี้ยงดูเป็นอย่างดี และแต่ละบ้านจะมีอาหารที่นิยมทำกันเพื่อแจกจ่าย คือ ข้าวปุ้น และถ้าบ้านไหนที่มีฐานะดีก็จะเลี้ยงแขกด้วยเนื้อวัว

ก่อนถึงวันงานปีใหม่ ประมาณ 2 - 3 เดือน ชาวบ้านโดยเฉพาะผู้หญิงจะจัดแจงจัดเสื้อผ้าใหม่ให้แก่สมาชิกในครอบครัว หญิงสาวที่อยู่ในวัยรุ่นก็จะเตรียมเสื้อผ้าใหม่ และเครื่องประดับตกแต่งบ้านไหนมีอยู่แล้วที่เก็บไว้หลังจากปีที่แล้วก็จะนำออกมาขัดล้างให้สะอาด ถ้าไม่มีก็จะจัดทำขึ้นหรือหาซื้อ เพราะวันงานจะต้องใช้สวมใส่ชุดประจำเผ่าที่ประดับประดาอย่างสวยงามภายในงานและถือเป็นหน้าตาของหญิงสาวชาว ละหู่

ก่อนจะถึงปีใหม่ 1 วัน ทุกบ้านจะตื่นแต่เช้าตรู่ผู้หญิงจะซักเสื้อผ้า ล้างถ้วยชาม ทำความสะอาดบ้านให้สะอาด เพราะเชื่อว่า เทียงคินของวันสิ้นปีเก่าเทพเจ้าแห่งปีใหม่จะมาเยี่ยมเยียน หากบ้านไหนไม่ซักเสื้อผ้าก็จะถูกสาปให้เป็นโรคหิด และบ้านไหนไม่เรียบร้อยสกปรกจะถูกสาปให้โชคร้ายตลอดปี ผลผลิตทางการเกษตรไม่ได้ผลตามที่ปรารถนา เงินทองผิ่เคือง มีการเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดขึ้น จากนั้นก็จะออกจากบ้านเข้าไปในเมืองเพื่อเลือกซื้ออาหารจำพวกของกินของใช้ เช่น แป้ง สบู่ น้ำปลา หรือเครื่องใช้อื่นๆ ไว้สำหรับใช้ในเทศกาลปีใหม่ พอตกบ่ายทุกบ้านจะฆ่าหมูและดำข้าวปุ้น เพื่อใช้เป็นของเซ่นไหว้ในพิธีและแจกจ่ายให้ผู้มาเยี่ยมบ้าน หลังจากนั้นจัดโต๊ะสำหรับเซ่นไหว้ พระเจ้าจะประดับตกแต่งให้สวยงามด้วยสายรุ้งสีขาว ตัดกระดาษเป็นรูปชายและหญิง บนโต๊ะปูด้วยใบสนที่เป็นสัญลักษณ์ของชีวิตใหม่หรือการเริ่มต้นใหม่ ไว้สำหรับวางข้าวปุ้น 2 ก่อน คือ ตัวผู้ เป็นสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์และตัวเป็นสัญลักษณ์ของพระจันทร์ เพราะถึงเวลาพระเจ้าจะลงมาประทานสัญญาณโดยเขียนไว้บนแผ่นข้าวปุ้นที่รองด้วยใบสน

กิจกรรมแรกของเทศกาลปีใหม่ (เขาะต่าญี) จะมีพิธีดักน้ำใหม่ โดยหนุ่มสาวที่เป็นตัวแทนในแต่ละบ้านจะวิ่งไปยังแหล่งน้ำเพื่อนำน้ำใหม่ไปใช้ประกอบพิธีเพราะเชื่อว่าน้ำเก่าจะหยุดไหลเวลาหลังเที่ยงคืนของวันสิ้นปีและน้ำใหม่จะออกมาหลังจากนั้น ในเช้าวันที่สอง ชาวบ้านทุกคนจะแต่งชุดประจำเผ่า ผู้หญิงจะประดับประดาด้วยเครื่องประดับสวยงาม จากนั้นจะมีพิธีรดน้ำดำหัวพ่อแม่ ญาติพี่น้องในหมู่บ้านโดยสมาชิกในแต่ละครอบครัว จากนั้นแต่ละครอบครัวจะพากันไปรดน้ำดำหัวผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน โดยผู้หญิงที่เป็นตัวแทนในแต่ละครอบครัวจะทำหน้าที่นำน้ำใหม่ไปรดน้ำและขอพรจากผู้ใหญ่ตามบ้านเรือนต่างๆ ในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่ที่ถูกรดน้ำที่มีจะนำน้ำมาล้างหน้าแล้วใช้ผ้าขนหนูเช็ดหน้า จากนั้นให้พรตอบแก่บ้านที่มารดน้ำ

ปัจจุบันพิธีการดำหัวได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย คือ คนในหมู่บ้านจะนัดมา รวมกันทั้งหมู่บ้านแล้วเดินไปดำหัวที่ละบ้านพร้อมๆ กัน โดยเริ่มจากบ้านผู้มีอายุมากที่สุดแล้ว สิ้นสุดลงที่บ้านคนอายุน้อย ระหว่างเดินเข้าบ้านแต่ละหลัง ขบวนก็จะมีการตีกลอง ฆ้อง ฉิ่ง และ เป่าแคนมีบรรยากาศคึกคักอย่างสนุกสนาน ผู้ชายจะแบกปืน หน้าไม้หรือปืนเก่าๆ เพื่อยิงเป็นเกียรติหรือต้อนรับแขก เด็กวัยรุ่นจะเล่นปะทัด ผู้หญิงนั้นนอกจากจะเป็นตัวแทนดักน้ำใหม่แล้วยัง

สะพานขึงข้ามใส่ข้าวปุ้นกับเนื้อหมู ส่วนข้าวดำจะห่อใบตอง ห่อละ 1 คู่ และห่อเนื้อหมูดิบ 1 ตัง ยาวประมาณ 5-6 เซนติเมตร เมื่อเข้าไปบ้านไหนก็จะเอาข้าวดำกับเนื้อหมูออกมาวางบนขันโตกหรือที่ๆ เขาจัดเตรียมไว้ให้อย่างละ 1 ห่อ ถือเป็นการแลกเปลี่ยนกัน หลังจากนั้นจะมีกิจกรรมการเล่นของหมู่บ้าน คือ การเล่นลูกข่างและการเต้นจะคึก ผู้ชายทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะเล่นลูกข่าง ส่วนหนุ่มสาวโสดจะเล่นสละลาโดยเลือกจับคู่กับเพศตรงข้ามที่สนใจ เริ่มด้วยฝ่ายหญิงจะโยนมาลัยสื่อรักให้ฝ่ายชายด้านตรงข้ามที่เย็บด้วยผ้า มีลักษณะคล้ายหมอนสี่เหลี่ยม ข้างในจะใส่เกลบหรือทรายมีหาง 4 มุมเย็บด้วยเศษผ้าที่ตัดเป็นเส้นหลายสีสวยงาม ตรงกลางจะมีสายผ้าสำหรับจับโยน อาจจะเล่นคู่เดียวหรือหมู่ ข้างละ 2 หรือ 3 ก็ได้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโยนมา อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรับให้ได้ ห้ามตกพื้น หากฝ่ายใดทำตกหรือพลาด จะต้องมีการขี้ดของ เช่น กำไล ผ้าโพกหัว เงินหรืออะไรก็ได้แล้วแต่จะเรียก พอตกลงกลางคืนฝ่ายที่ได้ของที่ยัดไว้ก็จะนัดเจอกันเพื่อเอาของคืนหรือแลกของคืนกัน ตราบใดที่ทั้งคู่ยังรักกันก็เก็บของกันไว้ แต่ถ้าไม่ถูกใจก็คืนของไปก็จบ ไม่มีอะไรติดค้างแต่บางคู่ก็กลายเป็นคู่รักกันและได้แต่งงานกัน

5) การเต้นจะคึก (กำเข้เว)

การเต้นรำปีใหม่จะต้องเต้นกันรอบต้นไม้ปี สำหรับละหู่และพวกอื่นๆ ต้นไม้ปีคือต้นสน แต่สำหรับละหู่แล้วจะให้เป็นจอมปลวกสี่เหลี่ยมนำไม้ไผ่สานเป็นสี่เหลี่ยมมาวางบนจอมปลวกมีกระบุงสานด้วยไม้ไผ่ จำนวน 2 ใบ มาวางไว้ตรงปลายข้างละ 1 ใบ ส่วนข้างในตะกร้าใส่เครื่องเช่น ไห้ว จะนำพินมาทับบนสี่เหลี่ยมวางไว้ ข้างละ 2 เล่ม ส่วนละหู่ญี “ต้นไม้ปี” คือ ต้นไม้สมบุรณ์ด้วยกิ่งก้านสาขาสีดำ นำมาปักเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตอกกระดานเป็นหิ้งเข้าตรงกลางใช้เป็นแท่นบูชา มีหัวหมูเช่นแขวนไว้ได้หิ้ง ต้นไม้ปี นี้คือแบบจำลองของ ต้นไม้แห่งชีวิต ซึ่งพวกเขาเห็นทอดเงายูบงดวงจันทร์ เชื่อกันว่าหากใครได้แค่เศษเล็ก ๆ ของต้นนี้มาเป็นของตนก็จะไม่มีวันตาย

ละหู่จะตั้งแถวเต้นรำที่ตีนเนินของหมู่บ้าน แล้วเดินระบำขึ้นไปต้นต้นไม้ โดยมีผู้ถือโตะบูชาตามผู้นำ พอถึงจึงวางขันโตกไว้ใต้ต้นไม้ แล้วเดินรำกันรอบๆ ต้นไม้ปีเป็นเวลาหลายชั่วโมง ส่วนละหู่ญีนั้นผู้ตั้งของบูชาดังแล้วก็จะรินน้ำใส่กระบอกไผ่ที่ปักดินไว้ได้หิ้งด้วย

เทศกาลนี้เป็นเวลาที่คนต่างหมู่บ้านอยู่ในกลุ่มเดียวกันจะแสดงความสามัคคี โดยการไปเยือนร่วมงานปีใหม่ของกันและกัน แต่ละหมู่บ้านจะจัดกลุ่มผู้แทนเดินระบำนำ ส่วนของไหว้อันมีข้าวปุ้นและหมูไปอวยพรผู้ใหญ่บ้านอื่นๆ (ละหู่ญีมีเทียนด้วย)

การเซ่นไหว้กุษาและอ่ายม สวดมนต์ภาวนาขอพรแห่งพละทานมัยและความอุดมแห่งสัตว์เลี้ยงและพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่วนพวกละหู่คริสต์มีพิธีในโบสถ์ขอบคุณพระเจ้า (กุษา) สำหรับพรที่ได้รับในปีที่ผ่านมาและขอประทานพรใหม่สำหรับปีหน้า หลังจากฉลองกันมาสี่ห้าวัน

ละหู่ทั้งหลายก็เหนื่อยอ่อนความยากเข็ญของปีที่แล้วได้ผ่านพ้นไป ความหวังใหม่ของปีใหม่ เช่นเดียวกับใบสน เริ่มผลิยอดใหม่อยู่ในหัวใจของเขา

ภาพที่ 2.3 การเต้นจะคี

2.2.9.3 วัฒนธรรมการบริโภคเพื่อสุขภาพของชาวละหู่

ชาวละหู่มีวัฒนธรรมการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ โดยแบ่งออกตามวัยต่างๆ และให้ความสำคัญเกี่ยวกับการกินในช่วงวิกฤตของชีวิต เช่น ขณะป่วย ขณะอยู่เดือน ดังนี้

1) **วัยเด็ก** จะเน้นอาหารประเภทอาหารอ่อนและย่อยง่าย เช่น ข้าวต้ม หมูต้ม ไก่ต้ม ผักต้ม ฯลฯ และประกอบอาหารต้องสุก เพราะช่วงเด็กยังไม่มีฟัน สำหรับเด็กโตกินได้ทุกอย่าง

2) **วัยผู้ใหญ่** เป็นวัยที่ต้องใช้แรงงาน ใช้พลังกำลังมากการกินส่วนใหญ่ใช้ในการเพิ่มกำลัง มีแรงทำงาน การรับประทานอาหารสามารถทานได้ทุกประเภทตามฤดูกาล เช่น ผัก ผลไม้ ดกแด่ ฯลฯ

3) **วัยชรา** เป็นวัยที่มีความเสื่อมของร่างกายสูงการกินส่วนใหญ่เน้นการเสริมสร้างส่วนที่สึกหรอและเป็นอาหารที่อ่อนและย่อยง่าย

4) **ผู้ป่วยหรือผู้พักฟื้น** ชาวละหู่ให้ความสำคัญกับการดูแลขณะเจ็บป่วย เชื่อว่าร่างกายจะหายจากอาหารป่วยได้เร็วหรือช้าส่วนหนึ่งเป็นผลจากความแข็งแรงของร่างกายในการต่อสู้กับการป่วยขณะนั้น ซึ่งประเภทของอาหารที่กินเข้าไปต้องช่วยให้ร่างกายแข็งแรงและไม่มีผลต่อการบันทึกสุขภาพ ในอดีตชาวละหู่จะให้กินข้าวต้มใส่เกลือ ดื่มน้ำต้มสุก โดยเฉพาะขณะรักษาด้วยยาสมุนไพรให้ดื่มน้ำผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว เพราะเชื่อว่า ยาที่ใช้รักษาโรคอยู่นั้นจะทำให้ฤทธิ์เสื่อม ไข้ก็จะหายช้า

ปัจจุบันผู้ป่วยหรือผู้พักฟื้นชาวละหู่ หันมากินผลไม้ เพื่อเสริมสร้างให้ร่างกายแข็งแรง สร้างภูมิคุ้มกันโรค และทำให้ระบบอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายทำงานเป็นปกติ

5) คนอยู่เดือน (หลังคลอดบุตร)

ชาวละหู่เชื่อว่า หลังจากคลอดบุตรร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงระบบเซลล์ต่างๆ เพื่อพักฟื้นร่างกายให้กลับคืนสู่สภาพปกติ ช่วงดังกล่าวต้องระมัดระวังเป็นพิเศษถ้าดูแลสุขภาพไม่ดีหรือ

ได้รับสิ่งที่มีผลสุขภาพจะทำให้เกิดเจ็บป่วยขึ้นได้ โดยเฉพาะอาหารการกินจะระมัดระวังเป็นพิเศษ และถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่แม่เมื่อใหม่ก่อนจะกินอะไรมักจะถามผู้ใหญ่เสมอ ว่าอาหารชนิดไหนกินได้หรือไม่ได้ เพราะกลัวกินอาหารผิดแล้วจะทำให้เป็นโรคผิเคื่อน คือ มีอาการผอมแห้งแรงน้อย ไม่มีเรี่ยวแรง อ่อนเพลีย สุขภาพไม่ดีออกๆแอดๆ น้ำนมจะแห้ง ลูกจะร้องไห้บ่อยเพราะคิมนมไม่อิ่ม อาการของลมผิเคื่อนสามารถเป็นได้กับทุกคนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของร่างกายเมื่อนะคลอด

(1) ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับอาหารการกิน

ชาวละหู่เชื่อว่าในขณะที่อยู่เดือนร่างกายกำลังฟื้นตัวให้หาย การกินอาหารที่ดีมีประโยชน์จะช่วยบำรุงร่างกายให้ฟื้นตัวได้เร็วขึ้น ชาวละหู่นิยมกินเนื้อไก่เป็นอาหารพิเศษสำหรับคนอยู่เดือน โดยมีส่วนผสมของสมุนไพรต่างๆ ได้แก่ พริกไทยดำ ลูกจันทร์และเกลืออนามัย และไก่ที่ใช้ในการทำต้องผิวไม่เหลือง เพราะเชื่อว่าจะทำให้ไม่สบาย นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามอื่นๆ เช่น ห้ามกินมะละกอ ห้ามเข้าไปใกล้ต้นหรือเดินผ่านใต้ต้น เพราะเชื่อว่าจะทำให้เป็นโรคเรื้อนทำให้เป็นโรคเรื้อน และห้ามกินของหมักดอง น้ำอืดลม ผงชูรส เป็นต้น

(2) ข้อห้ามและข้อปฏิบัติสำหรับคนอยู่เดือน ขณะอยู่เดือนผู้เป็นแม่จะต้องระมัดระวังในการทำกิจกรรมประจำวัน เช่น

- ห้ามนอนกับสามีหรือมีเพศสัมพันธ์
- ห้ามอ่านหนังสือ
- ห้ามกวาดบ้าน
- ห้ามร้องไห้หรือเสียใจ
- ห้ามอาบน้ำหรือสัมผัสความเย็น
- ห้ามเป่าไฟ
- ห้ามดูทีวี
- ห้ามดมกลิ่นฉุนหรือกลิ่นเหม็น
- ห้ามอ่านหนังสือ
- ห้ามทำงานหนักหรือยกของหนัก
- ห้ามใช้ไม้ไผ่คั้นไฟทำอาหาร
- ห้ามซักผ้าเอง กรณีอยู่ไฟไม่ครบ

2.2.9.4 ชนิดของอาหารที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาสุขภาพของละหู่

1) nga sha la ca ve (ง่าล่าจ้าว) / (ปลาไหลกระบอกไม้ไผ่) เพื่อบำรุงสุขภาพ

(1) เครื่องปรุงและอุปกรณ์

- ปลาในห้วย 5 – 10 จีด (500 – 1,000 กรัม)
- กระเทียม 20 – 30 กลีบ
- พริกขี้หนูแห้ง 15 – 20 เม็ด
- เกลือประมาณ 1 – 2 ช้อนโต๊ะ
- ผักกูด 1 กำมือ หรือ 2 จีด
- น้ำ 1 ถ้วยเล็ก

- ผักชีฝรั่ง 5 ต้น
- ใบตอง 1 พับ
- กระบอกไม้ไผ่ 1-2 อันตามต้องการ
- ถ้วยใบใหญ่ 2 ใบ
- ครก 1 ใบ
- มีด และเชียง

(2) วิธีทำ

- ล้างปลาให้สะอาดด้วยน้ำ จำนวน 1 – 2 ครั้ง ควักไส้ออก และตัดครีบอกให้หมด (กรณีมีก้างหรือปู ให้เอาเปลือกออก) หั่นเป็นชิ้นๆเตรียมใส่ภาชนะรองปรุง
- ล้างผักชีฝรั่ง ผักกูดแล้วหั่นเป็นท่อน ๆ
- เตรียมเครื่องแกงโดยการตำพริกขี้หนูแห้ง กระเทียม และเกลือผสมกันให้ละเอียด ตักใส่ภาชนะ
- นำเครื่องแกงที่ได้เทใส่ในอ่างหรือถาด แล้วคลุกเคล้ากับปลาที่เตรียมไว้ หมักไว้ประมาณ 3 – 5 นาที
- นำกระบอกไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ตัดปลาที่หมักใส่ แล้วเติมน้ำประมาณครึ่งถ้วย
- ใช้ใบตองอุดรูกระบอกไม้ไผ่ แล้วนำไปตั้งบนเตาไฟ อย่าให้ล้น
- หมั่นดูไฟให้ติดสม่ำเสมอ
- เมื่อสุกแล้ว เทออกใส่จานตั้งโต๊ะรับประทาน

2) **Sha peu ve (ลำเปือเว) / (ลาบ)** เป็นอาหารพิเศษ ส่วนใหญ่ทำในงานบุญ งานเลี้ยง เช่น การแต่งงาน ประเพณีกินข้าวใหม่ ๆ

(1) เครื่องปรุง

- เนื้อหมู 1 กิโลกรัม (5 ซีด)
- เปลือกคั้นมะขามป้อม 1 ถ้วย
- พริกหนุ่ม (พริกชี้ฟ้า พริกขี้หนู) 10 เม็ด
- กระเทียม 10 – 15 กลีบ
- ต้นหอม 2 ต้น
- ผักชี 3 ต้น
- ผักชีฝรั่ง 3 ต้น
- ใบมะกรูด 3 ใบ
- เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ

(2) วิธีทำ

- ล้างผักที่เตรียมไว้ให้สะอาด
- ล้างเนื้อให้สะอาดแล้วหั่นตามขวางเป็นชิ้นเล็ก ๆ
- นำผักและเปลือกมะขามป้อมที่เตรียมไว้มาหั่นให้เข้ากัน
- นำเนื้อหมูที่สับเป็นชิ้นเล็กๆ มาผสมกับเกลือและคลุกเคล้าจนเข้ากันดี และ

ปรุงรสตามต้องการ

- นำเนื้อหมูที่คลุกเคล้ากับเครื่องปรุงไปคั่วให้สุกหรือหมกแล้วแต่ชอบ
- สุกแล้วตักใส่จานตั้งโต๊ะอาหารรับประทานได้

3) Sha la te ve (ส่าหล่าเตเว) / (แกงกระด้าง) นิยมทำช่วงเทศกาลกินวอ (ปีใหม่)

(1) เครื่องปรุง

- หัวหมู 1 หัว
- ขาหมู 4 ขา
- เกลือ 3 ช้อนโต๊ะ (ประมาณเอา ไม่พอใส่เพิ่มได้)
- พริกแห้ง 1 กำมือ
- กระเทียม 1 กำมือ
- ผักคองตากแห้ง 1 กำมือ

(2) วิธีทำ

- เอาหัวหมูหรือขาหมู ขูดเอาขนเล็บ ฟันออกแล้วล้างทำความสะอาดด้วยน้ำ
- นำเนื้อที่ได้มาสับเป็นชิ้นๆ ใหญ่ใส่หม้อ
- ตำพริกแห้งใส่กระเทียมใส่เกลือ
- ยกหม้อที่สับเนื้อหมูมาใส่น้ำให้ท่วม ใส่พริกที่ตำไว้
- ยกขึ้นตั้งไฟ ต้มให้เดือดหลาย ๆ น้ำ
- เมื่อต้มจนเปื่อยแล้วดักชิมปรุงรสตามต้องการ
- ใส่ผักคองตากแห้งที่ตัดเป็นฝอย ๆ ต้มจนเปื่อยหรือได้ที่แล้วยกลง

4) A Chu hka gui te ve (อาชูค่ากือเตเว) / (น้ำซุปมะแว้ง) สำหรับบำรุงสุขภาพ เจริญ

อาหาร

(1) เครื่องปรุง

- เม็ดมะแว้ง 1 กำ
- ตะไคร้ 1 ต้น

- พริกขี้หนูดิบ 5 – 6 เม็ด
- เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ
- กระเทียม 5 – 6 กลีบ

(2) วิธีทำ

- นำเม็ดมะม่วงมาคั่วไฟอ่อนๆ ให้เหลืองหรือสุก แล้วนำมาตำให้ละเอียด
- ล้างตะไคร้สะอาดและตัดเป็นชิ้นๆ
- ตำพริกขี้หนูกระเทียม
- นำน้ำใส่หม้อยกขึ้นตั้งไฟ
- เมื่อน้ำเดือดพล่านแล้ว นำตะไคร้ทุบ ใส่พริก เกลือ เม็ดมะม่วงใส่ลงไป
- รอให้เดือด ประมาณ 5 นาที แล้วกลง ตักใส่ชามใหญ่แล้วไปตั้งโต๊ะ

5) Na hpe (หน้าพะยะ) / (น้ำพริกถั่วเน่า) อาหารประจำวัน ทำรับประทานทั่วไป

(1) เครื่องปรุง

- พริกดิบ 1 กำ
- ถั่วเน่าแผ่น 1 แผ่น
- มะเขือส้ม 2 ลูก
- หอมแดง 4 หัว
- กระเทียม 10 กลีบ
- เกลือ ครึ่งช้อนโต๊ะ
- ต้นหอม 1 ต้น
- ผักชี 1 ต้น

(2) วิธีทำ

- ล้างผักให้สะอาด ซอยและเปลือกออกหมด (กระเทียม หอม)
- นำถั่วเน่าแผ่นย่างไฟให้เหลืองหอม นำมาตำให้ละเอียด
- นำพริก กระเทียมหัวหอมขึ้นย่างไฟให้สุกพอประมาณ
- นำพริก กระเทียมและหัวหอมที่เตรียมไว้ใส่ผสมมะเขือส้ม เกลือ ต้นหอม
- นำถั่วเน่าและพริกที่ผสมกันในชามแล้วคนให้เข้ากัน ปรุงรสตามต้องการ
- ตักใส่ชามแล้วคนให้เข้ากัน นำไปจัดตั้งโต๊ะรับประทาน

6) ha meu ca ve (สำหม้อจ้าว) / (แกงฮังเล) อาหารพิเศษเพื่อบำรุงร่างกาย

(1) เครื่องปรุง

- เนื้อหมู, ไก่, วัว, ควาย, อย่างใดอย่างหนึ่ง

- เนื้อไก่ 1 ตัว
- ตะไคร้ 1 ต้น
- พริกแห้ง 10 – 15 เม็ด
- กระเทียม 10 กลีบ
- ผักชีฝรั่ง 4 ต้น

(2) วิธีทำ

- ล้างไก่ให้สะอาดแล้วนำไปสับเป็นชิ้นใหญ่
- ล้างผักชีฝรั่ง ตะไคร้ให้สะอาดหั่นเป็นท่อนๆ
- นำพริกแห้งและกระเทียมตำรวมกัน
- นำเนื้อไก่ที่เตรียมไว้ผสมกับเครื่องปรุง รสเปรี้ยวและเกลือปรุงรสใส่

พอประมาณ

- ยกขึ้นตั้งไฟ ต้มให้เดือด และปรุงรสตามต้องการ
- เมื่อต้มจนได้ที่โดยสังเกตจากเนื้อเปื่อยหรือน้ำเหลือน้อยก็ยกลงและตักใส่

ซามทานได้

7) **Va sha ca ve** (หะล่าจ้าวเว) / (ต้มเนื้อหมู) สำหรับงานเลี้ยงต่าง ๆ เช่น พิธีแต่งงาน
ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ กินข้าวใหม่

(1) อุปกรณ์

- หม้อ 1 ใบ
- กระละมัง 1 ใบ
- ครก 1 อัน
- เขียง 1 อัน
- มีด 1 ค้อน

(2) เครื่องปรุง

- กระดูกหมู (ประมาณจำนวนคนในงาน)
- ซี่โครงหมู (ประมาณจำนวนคนในงาน)
- หมูสามชั้น (ประมาณจำนวนคนในงาน)
- พริก กับเกลือ (กะประมาณเอา)
- ผักหรือผักต่าง ๆ แล้วแต่ต้องการ

(3) วิธีทำ

- ล้างหมูให้สะอาดแล้วก่ใส่หม้อ

- ผักหรือผักที่เราเตรียมไว้ล้างให้สะอาด
- ตำพริกใส่เกลือ
- นำเนื้อหมูที่สับไว้มาใส่หม้อใหญ่ใส่พริกใส่เกลือแล้วยกตั้งไฟ
- คั่วให้น้ำที่มีอยู่ในเนื้อหมูออกมาให้หมด น้ำเริ่มแห้งและได้กลิ่นหอมแล้ว

ค่อยเทน้ำใส่ตามความต้องการ

- รอให้น้ำเดือดพล่านและหมูใกล้จะสุก เราก็ใส่ผักหรือผัก ตามที่เราอยากใส่
- ชิมดูรสแล้วเพิ่มเครื่องปรุงตามต้องการ
- ยกลงใส่ต้นหอมผักชี และตักใส่ถ้วยกินได้ทันที

8) **Va neh (หะเนะ) หรือ ga neh (งะเนะ) / ข้าวต้มหมูหรือไก่** สำหรับพิธีทำบุญเรียกขวัญของละหู่ญ และพิธีแต่งงานของละหู่ที่ไม่เป็นทางการ เช่น พ่อหม้าย แม่หม้าย หรือ คู่รักที่ได้กันก่อนเข้าพิธีแต่งงานหรือท้องก่อนแต่ง ทำแบบเรียบง่ายและเจียบ ๆ

(1) อุปกรณ์

- ครกกระเดื่อง 1 อัน
- หม้อ 1 ใบ
- กระด้ง 1 ค้าง
- ทัพพีสำหรับคน 1 อัน

(2) เครื่องปรุง

- เนื้อหมูบดหรือเนื้อไก่
- ข้าวคั่ว
- พริก
- เกลือ
- ต้นหอมผักชี
- ตะไคร้
- กระเทียม

(3) วิธีทำ

- คั่วข้าวสารให้เหลืองและหอม แล้วนำไปตำให้ละเอียดตักใส่ภาชนะ
- คั่วพริกให้หอม ๆ แล้วตำให้ละเอียดตักใส่ภาชนะ
- หั่นเนื้อไก่
- ล้างต้นหอมผักชี
- ตำกระเทียมแล้วนำไปเจียวกับน้ำมันพืชให้หอม

- นำหม้อที่เตรียมไว้ใส่เนื้อหมูหรือไก่อย่างใดอย่างหนึ่ง นำใส่พริก เกลือ ใส่
แล้วยกขึ้นตั้งไฟ เทน้ำใส่เล็กน้อยแล้วคั่วให้หอม

- รอให้น้ำเดือดพล่านแล้วเทข้าวคั่วใส่แล้วคนก้นหม้อบ่อย ๆ
- เมื่อสุกแล้วยกลงมาแล้วใส่ดินหอมผักชีโรยหน้า
- ตักใส่ชามแล้วยกไปเสิร์ฟพร้อมกับเครื่องปรุงรสตามความชอบ

9) Fu (อู่ฝู) / (ข้าวปุ้น) ดำในเทศกาลกินวอหรือปีใหม่

(1) อุปกรณ์

- หม้อหรืออ่างแช่ข้าวสาร	1	ใบ
- ครกกระเดื่อง	1	อัน
- ไหหนึ่งข้าว	1	อัน
- กระด้ง	1	ด้ง
- ใบสนหรือใบตอง		พอประมาณ

(2) เครื่องปรุง

- ข้าวเหนียว	2	ลิตร
- งา	1	ถ้วย

(3) วิธีทำ

- แช่ข้าวสารอย่างน้อย 6 – 8 ชั่วโมง
- ล้างครกกระเดื่องและกระด้งให้สะอาด
- เตรียมใบสนหรือใบตอง
- คั่วงาให้เหลืองหอมแล้วตำให้ละเอียด และนึ่งข้าวไว้
- ใส่งาตำที่ก้นครกและสากครกก่อน เพื่อไม่ให้ข้าวติดก้นครกแล้วนำข้าวที่นึ่ง
สุกแล้วลงตำให้ละเอียด

- ตำเสร็จแล้วเอาออกมาใส่กระด้งที่ทางไว้ แล้วคลึงไปมาและนวดให้เข้า
ปิดออกมาเป็นก้อน ๆ แล้วปั้นเป็นแผ่นบาง ๆ

- นำไปวางเรียงกันไว้เป็นแถว ๆ โดยเอาใบตองคั่นกลาง
- เมื่อมีแขกมาบ้านก็นำมารับแขก เป็นของว่างได้หรือหั่นเป็นชิ้น ๆ แล้วทอด
กินก็ได้ โดยโรยเกลือป่นหรือน้ำตาลตามความชอบ

10) Gu tcuh (กูจือ) / (ผักกาดดอง) อาหารที่ถนอมไว้กินทั่วไป กินแก้เลี่ยนมันหมู

(1) อุปกรณ์

- ไผหรือโอ่ง	1	ใบ

- หม้อ 1 ใบ

(2) เครื่องปรุง

- ผักกาด
- พริก
- เกลือ
- ต้นหอมผักชี

(3) วิธีปรุง

- นำผักมาล้างให้สะอาด ส่วนใหญ่เป็นยอดผัก
- ตากแดดให้เหี่ยวพอประมาณ
- ล้างโองหรือหม้อให้สะอาด อย่าให้เปื้อนน้ำมันเพราะจะทำให้ผักเน่าเสียได้
- ใส่ผัก ใส่น้ำ แล้วปิดฝาไปตั้งไว้ข้างๆ เตาไฟในครัว
- นำผักกาดคองมาหั่นใส่ชาม
- ใส่พริกใส่เกลือ ที่คั่วและตำละเอียดแล้ว
- ใส่ต้นหอมผักชี
- ใส่ชามแล้วไปตั้งโต๊ะ

11) Va hkaw hkaw – eh hu ve (หะคอก้อยฮูเว) / ผัดเครื่องในหมู ถือเป็นอาหารพิเศษอีกอย่างหนึ่ง (นิยมทำกินกันในช่วงเทศกาลปีใหม่ กินวอ กินข้าวใหม่ และงานเลี้ยงฆ่าหมูกันเอง)

(1) อุปกรณ์

- เขียง 1 อัน
- กระทะ 1 ใบ
- หม้อ 1 ใบ
- ครก 1 อัน

(2) เครื่องปรุง

- เครื่องในหมู เช่น ตับ ไต ไข่ กระเพาะ ปอด หัวใจ
- เครื่องเทศ เช่น พริก เกลือ ขิง กระเทียม ต้นหอมผักชี

(3) วิธีทำ

- ล้างเครื่องในหมูให้สะอาด
- หาเครื่องปรุงและล้างเตรียมไว้

- หั่นเครื่องในเป็นชิ้น ๆ
- หั่นจึงเป็นเส้นบาง ๆ และดัดหอมผักชี
- ตำพริกกระเทียม
- ตั้งกระทะแล้วเทน้ำมันใส่พอน้ำมันเดือดได้ที่แล้ว ใส่เครื่องในลงไป
- หมั่นคนเพื่อก้นก้นกระทะไหม้
- เมื่อสุกแล้วใส่เครื่องปรุงที่เตรียมไว้ผัดให้หอมเข้ากัน
- ยกลงและตักใส่ชามเสิร์ฟหรือตั้งโต๊ะรับประทานได้

12) ต้มไก่เป็นอาหารเพื่อบำรุงร่างกายสำหรับคนอยู่เดือน

(1) อุปกรณ์

- กาดัมน้ำ 1 ใบ
- มีด 1 ค้อน
- เขียง 1 อัน
- ครก 1 อัน
- เสกผ้า 1 ผืน
- หม้อสำหรับต้มไก่ 1 ใบ

(2) เครื่องปรุง - เนื้อ อก น่อง ตับ ไต หัวใจ และกระเพาะไก่

- เกลือป่น 1 ช้อนชา
- พริกไทยเม็ดดำ 1 ช้อนชา
- ลูกจันทร์ 3 - 4 เม็ด
- น้ำประมาณ 4 ถ้วย

(3) วิธีทำ

- คัดเลือกไก่ ไม่เอาไก่แก่ และผิวเหลือง หากเป็นไก่กระดูกดำยิ่งดี
- จับไก่มาล้างไว้แล้วดมน้ำให้เดือด
- จับไก่มาเช็ดคอ นำไปลวกน้ำร้อนและถอนขนไก่ให้เกลี้ยง ผ่าอกเอาไส้ออกล้างน้ำให้สะอาดส่วนเครื่องในล้างน้ำร้อนซ้ำอีกที
- ล้างเนื้อไก่ เป็นชิ้นใหญ่ๆ เช่น น่องจะตัดเป็นสี่ท่อน ออกเอาส่วนที่เป็นเนื้อทั้งหมดเป็นชิ้นเดียวส่วนหัว คอ ปีก ขา และซี่โครงไม่กิน (ให้คนในบ้านกิน)
- นำหม้อมาใส่เนื้อไก่ที่เตรียมไว้ ใส่น้ำให้ท่วมไก่ ใส่เกลือ แล้วยกไปตั้งบนเตาไฟและต้มจนเปื่อย

- ก่อนจะยกหม้อลง ทูบเมล็ดพริกไทยดำใส่ ทูบพริกไทย โดยใช้เศษผ้าห่อ เม็ดพริกไทยแล้วใช้ตอกมัดให้แน่น ใช้สากรกรหรือก้อนทูบให้ละเอียด แล้วเทใส่หม้อรอสักครู่ แล้วยกลง

- ตักใส่ชาม ใส่ซอขึ้น แล้ววางบนกระด้งหรือถาดพร้อมกับข้าวสวยร้อนๆ และ น้ำร้อน 1 แก้วแล้วยกไปไว้ใกล้ๆ ที่นอน

2.2.10 ประเพณี/พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

ชาวละหู่ที่นับถือผีหรือพระเจ้า จะทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพด้านสุขภาพอยู่เสมอ และมักจะทำบุญเป็นประจำอยู่ 3 อย่าง คือ 1) การทำบุญบ้าน เมื่อไม่สบายกายหรือใจ เช่น เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีลางร้ายเกิดขึ้น 2) การทำบุญเรียกขวัญและสร้างสะพาน เมื่อไม่สบาย กาย ใจ ฝันร้ายและเป็นผีบ้าจิตฟั่นเฟือน 3) การทำบุญให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว คือ พ่อ แม่ และญาติพี่น้องที่ตายจากไปแล้ว

2.2.10.1 การทำบุญ ชาวละหู่มีความเชื่อเรื่องโชคลางและมักทำบุญ เมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ขัดต่อหลักความเชื่อของเขา เช่น หนูเกิดลูกออกมาเป็นตัวเมียทั้งหมด หรือ 1 ตัว 5 ตัว 10 ตัว หรือบางทีหนูเกิดลูกออกมาแล้วตายหมดทั้งคลอก เขาก็จะไม่เลี้ยงหนูตัวนั้นไว้ เพราะเขาเชื่อว่าเป็นลางร้ายกำลังมีเคราะห์กรรม ที่พระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาบอกให้รับรู้ว่าเขาจะนั้นจะต้องฆ่าหนูตัวนั้นเพื่อขอพรกับเพื่อนบ้านและยังถือเป็นการทำบุญหรือให้ทาน เพื่อเสริมดวง หรือเป็นการสะเดาะเคราะห์ ทั้งนี้เขามีความเชื่อว่าสิ่งเลวร้ายหรือสิ่งไม่ดีทั้งหลายแทนที่จะเกิดกับคนในครอบครัว แต่กลับไปเกิดกับหนูและให้คนได้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ซึ่งเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดความไม่สบายใจขึ้น เพราะเขากลัวจะมีอันเป็นไปกับสมาชิกภายในครอบครัวของเขา ดังนั้นเขาจะทำพิธีกรรมตามประเพณีโดยการทำบุญเลี้ยงชาวบ้านแล้วไปขอมัดข้อมือด้วยสายสิญจน์ เพื่อเป็นการล้างความเฮงชวยภายในบ้านเพราะไม่อยากให้คนในครอบครัวเกิดความหายนะหรือได้รับภัยพิบัติ ที่ทำเช่นนี้ก็เชื่อว่า ทุกอย่างจะดีขึ้น ทุกคนจะโชคดีจะไม่ตกคอย จะไม่ตกน้ำและจะเลี้ยงสัตว์ได้ดีไม่ว่าจะเป็นหมู หมา เป็ด ไก่ และวัวควาย ส่วนกรณีที่แม่หนูออกลูกเป็นตัวผู้ ถึงแม้จะมีเพียงแค่ตัวเดียวก็ต้องเลี้ยงไว้ และจะต้องฆ่ากินในวันปีใหม่ของละหู่ ส่วนหัวต้องเอาไปทำพิธี โดยไปมัดห้อยต้นปีใหม่ และมีอีกกรณีหนึ่ง คือ เลี้ยงไว้จัดพิธีแต่งงาน สำหรับชายหญิงหรือคู่รักที่อยู่ด้วยกันแล้ว แต่ยังไม่ได้จัดทำพิธีเลี้ยงแขก เขาก็จะฆ่าหนูตัวนั้นเลี้ยงเพื่อนบ้านและขอพรกับชาวบ้าน

ขั้นตอนในการทำบุญ ดังนี้

- 1) ไปเชิญหมอผีหรือหมอพิธีกรรม

2) เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการประกอบพิธี

3) ลงมือทำพิธี

2.2.10.2 พิธีเรียกขวัญ (ฮาโคเว) ชาวละหู่เชื่อว่าวิญญาณหรือขวัญเป็นภาคจิตของร่างกาย หากออกจากร่างหรือถูกผีร้ายกระทำ เจ้าของร่างก็จะป่วย บางครั้งวิญญาณล่องลอยจากร่างไปเที่ยว ขณะเจ้าของหลับเจ้าของก็จะได้รับภาพที่วิญญาณรู้เห็นในรูปของความฝัน บางทีวิญญาณก็เที่ยว เพลิดเพลินไปหลงระเริงตามป่าตามเขาหรือลำห้วย จึงจำเป็นต้องเรียกขวัญกลับมาเข้าร่าง

ขั้นตอนและวิธีการประกอบพิธีเรียกขวัญมีดังนี้

1) ไปเชิญหมอผีหรือหมอพิธีกรรม

2) เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการประกอบพิธี ซึ่งมีดังนี้ ต้นไม้เล็กหรือกิ่งไม้ 1 ต้น กิ่งไม้ดิบนำมาแกะสลักเป็นขันทันใด 1 อัน เทียนไขหรือขี้ผึ้ง 1 กิ่ง กำไล 1 คู่ ข้าวสาร 1 ถ้วย น้ำ 1 แก้ว ไก่ 1 ตัว (คนไข้ผู้หญิงใช้ไก่ตัวผู้ ส่วนผู้ชายใช้ตัวเมีย) ด้ายสีแดง ขาว และน้ำเงิน อย่างละ 2-3 เส้น ใช้มัดขาไก่ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งไว้ผูกคอคนไข้ ส่วนเงินไม่จำกัดจำนวนแล้วแต่ผู้ให้อาจจะ 20 บาท หรือมากกว่านั้นก็ได้

3) นำผ้าห่มของคนป่วยที่ใช้อยู่มาพับเป็นสี่เหลี่ยมพอประมาณ จากนั้นเทน้ำโช้แก้ว แล้ววางบนผ้าห่มข้าง ๆ ที่นอนคนไข้ ส่วนหมอผีจุดเทียนไปไว้บน(แห่บูบ่า) คือที่จุดวาง เทียนไขของชาวละหู่

4) หมอผีนำอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ ไปวางหน้าบ้านหรือตรงบันได จากนั้นก็เริ่มทำพิธีเรียกขวัญ จะกล่าวคำพูดให้วิญญาณที่ล่องลอยออกจากร่างไปเที่ยวหรือไปหลงระเริงตามป่าตามดอย หุบเขา เชิงเขากลับมา ให้เข้าร่างโดยให้มาตามขันทันใดที่แกะไว้ พร้อมกับกำไก่เดินนำหน้าแล้วปากก็เรียกขวัญมาเรื่อย ๆ พอถึงที่หน้าประตูหมอผีจะเรียกชื่อคนไข้ แล้วถามญาติพี่น้อง ที่อยู่ข้างในบ้านว่า ขวัญมาแล้วหรือยัง เขาก็จะตอบว่า วิญญาณมาแล้ว นั่งอยู่นี่ อยู่ข้างกองไฟนี่ไง แล้วหมอผีก็จะเข้านั่งในบ้าน จะเป่าน้ำที่ต้กวางไว้บนผ้าห่ม พร้อมกับใส่ข้าวสารนิดหนึ่ง แล้วให้คนป่วยดื่ม ต่อจากนั้นก็นำสายสิญจน์หรือด้ายสีต่าง ๆ ที่เตรียมไว้มาผูกคอคนไข้แล้วปากก็กล่าวคำอวยพรให้มีสุขภาพแข็งแรงและสมบูรณ์พูลสุข

5) เจ้าของบ้านก็จะเอากิ่งไม้กับไม้แกะสลักขันทันใดไปเสียบไว้ได้คา

6) นำไก่มาแล้วมัดให้ผูก ไปเรียกหมอผีมากินข้าวร่วมกัน

7) เมื่อกินข้าวเสร็จแล้ว ให้หมอผีดูกระดูกไกว่าดวงชะตาดีแล้วหรือยัง หากยังไม่ดีต้องทำพิธีใหม่ เมื่อทำพิธีเรียกหลายครั้งแล้วขวัญไม่มาหรือเรียกบ่อย ๆ ให้ปล่อยไก่โดยไม่ต้องฆ่า หากนำไก่ไปเลี้ยงต่อไปก็จะแพร่พันธุ์ดีมาก

8) ข้าวสารที่เหลือจากการทำพิธี ตั้งวางไว้ 1 คืบ แล้วนำไปเทใส่ที่เดิม แล้วหุงต้มกินได้ ส่วนเงินที่ใส่ในตะกร้าจักษานั้น มอบให้หมอผีผู้ประกอบพิธีใช้ ช่วงเวลาที่จะทำพิธีเรียกขวัญ คือ ช่วงเช้าและเย็น เช้าประมาณ 7 – 8 โมง เย็น 5 – 6 โมง พิธีเรียกขวัญทำเมื่อมีการฝันร้าย ไม่สบาย และเป็นไข้ยึดเยื้อไม่มีวิแว่วว่าจะหาย ภายในระยะเวลาที่กำหนดได้

2.2.10.3 พิธีขับผี (เน่กะเว) มีอยู่มากมายทั้งผีดี ผีร้ายตายโหง ผีป่าและผีบ้าน (แห่เน่)

1) ผีตายโหง ชาวละหู่กลัวผีตายโหงมาก เชื่อกันว่าหากผู้ตายกรีดร้องก่อนตาย ผีก็จะกลับมาร้องอยู่ตลอดเวลา จึงต้องเรียกหมอผี มาทำพิธีขับผีก่อนจะนำศพไปฝัง ความเชื่อเรื่องการส่งผีที่ตายไม่ดีสาเหตุเพราะชาวบ้านเชื่อว่า ผีดังกล่าวจะชวนคนที่มีชีวิตไปอยู่ด้วย พิธีการนี้จะทำต่อเมื่อมีคนตายด้วยสาเหตุ รถมชน ถูกยิง ถูกฆ่าตาย ตกน้ำตาย แขนงคอตาย ตายท้องกลม เป็นผีบ้าบ้า ๆ เป๋ม ๆ เป็นโรคประสาทจิตหลอน จิตใจว้าวุ่น และไม่สบายจนเพ้อเจ้อ เมื่อมีการตายดังกล่าวขึ้น ก็จะทำพิธีไม่เกิน 12 วัน ชาวละหู่เรียกพิธีนี้ว่า แหม่เจาะเว แหม่ก็ คือ เน่(ผี) และพิธีนี้ต้องไปทำในน้ำหรือริมลำห้วย

ขั้นตอนและวิธีการทำพิธีไล่ผีน้ำ มีดังนี้

1) เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการทำพิธี โดยทำเครื่องจักษานหรืองานฝีมือจากไม้ไผ่ เช่น สานแล้วโตะ 9 อัน แล้วจอบมา 18 อัน แล้วเยะแ้ว 18 อัน แล้วชู่ใหญ่ 1 อัน จ่าจ่า 18 อัน เงินแถบ 2 ห่อ ห่อละ 9 เหรียญ รวมเป็น 18 เหรียญ เตะ 1 อัน กระดิ่งผัดข้าว 1 อัน กระดิ่งเป็นรู 1 อัน ใช้สำหรับร่อนข้าว กระบุงใส่ของที่จะใช้ในการทำพิธีและครกกระเดื่อง

2) เตรียมสิ่งของที่จะใช้ในการทำพิธี ซึ่งได้แก่ ไก่ตัวผู้ 1 ตัว (ไก่แก่) ข้าวสาร 1 ถ้วย รวงข้าว ข้าวเปลือกคั่ว ขี้เถ้า ทราบ เทียนไขประมาณ 3 ชอง กำไลเงินหรือเครื่องประดับที่ทำจากเงินแท้ เงินแถบ เงินธนบัตรและสายสิญจน์

3) เตรียมของใช้ส่วนตัว ซึ่งก็มี เสื้อผ้า มีด จอบ ถ้วย ช้อน ชาม ทัพพี และเตาสามขา (เตาละหู่) เมื่อได้ครบแล้วก็นำวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ทั้งหมดไปยังริมลำห้วย และเริ่มปลุกบ้านเล็ก ๆ ซึ่งมีทั้งหมด 9 ล็อก ข้างล่าง 9 ข้างบน 9 ล็อก

4) ต่อน้ำเข้าบ้านโดยให้น้ำไหลข้ามบนหลังคาบ้านตรงห้องกลาง วิธีการตั้งน้ำ โดยผ้าไม้ไผ่ออกเป็นครึ่งหนึ่ง ขูดเอาข้อต่อระหว่างปล้องข้างในออก แล้วนำมาเรียงต่อกัน และหาไม้งามมาค้ำไว้จากนั้นก็ปล่อยน้ำ ให้น้ำไหลผ่านเข้าไปยังซุ้ม

5) หมอผีเริ่มทำพิธี โดยการสวดมนต์ตามประเพณี ในช่วงทำพิธี ผู้ที่อยู่รอบข้าง จะต้องเตรียมทราบไว้ สำหรับใช้ปาส์หมอผี ในกรณีที่ผีแรงหมอผีสู้ไม่ไหว อาจทำให้หมอผีคลั่งและล้มลงกับพื้นได้ถ้าเป็นเช่นนั้น ผู้คนที่อยู่รอบข้างก็ต้องช่วยกันนำทรายปาส์หมอผี ดังนั้นจึงไม่ค่อยมีคนอยากทำ ถ้าไม่เก่งจริงเพราะกลัวผีเข้าทำร้าย แล้วจะกลายเป็นคนบ้า ๆ เป๋ม ๆ เมื่อกล่าว

จบหมอผีก็จะเชือดคอไก่ให้ผี(เน่)กินเลือด วิธีการก็คือให้เลือดไก่ไหลลงไปตามสายน้ำ และปากก็พูดว่าสิ่งไม่ดีทั้งหลายเหล่าอย่าอยู่กับเราเลย เราได้เลี้ยงส่งให้ไหลไปพร้อมกับสายน้ำ ไปให้สุด ๆ ขออย่าย้อนกลับมาบรบกวนเราอีก ที่ทำเช่นนี้ก็เชื่อว่า คนตายไม่ดีก่อนตายเขาต้องเสียเลือด ฉะนั้นก็ต้องใช้เลือดเลี้ยงผี

ถ้าหากเลือดไก่ไหลลงไปได้อย่างสะดวกก็แสดงว่าทำสำเร็จแล้ว ไม่ต้องทำซ้ำ แต่ถ้ายังไม่สำเร็จเลือดไก่ก็จะไม่ไหลไปพร้อมกับน้ำ เลือดจะแข็งตัวเป็นก้อน และน้ำก็จะไม่สามารถไหลผ่านไปได้

6) ให้เจ้าบ้านและสมาชิกทุกคนที่ทำพิธีขึ้นเหยียบแล้ว แล้วกลับบ้าน จากนั้นหมอผีก็จะเอาไก่ไปต้มกินที่บ้านของตนเองหรือบ้านเพื่อนฝูงก็ได้ แต่ไม่ใช่บ้านผู้ทำพิธี เมื่อกินกันอิ่มแล้วก็ไปดูกระดูกไก่ว่าดีแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ดีหรือทำไม่ครบขั้นตอนก็ต้องได้ทำใหม่

ส่วนค่าทำถ้าหม้อใหม่หรือผีใหม่ก็จะแพง ราคาประมาณ 400-500 บาท ส่วนหม้อเก่าก็จะถูกอาจจะ 300-400 บาท

2) **ผีป่า** ซึ่งสิงอยู่นอกหมู่บ้านอาจไม่ดีไม่ร้าย แต่หากถูกลบหลู่ก็อาจลุกขึ้นโจมตีผู้กระทำการเจ็บไปข้างปางตาย ส่วนผีที่เข้าสิงในร่างคนได้เป็นที่น่ากลัวที่สุดและเมื่อถูกผีสิงก็ต้องทำพิธีขับผีลำบากมาก

3) **ผีป่า** เมื่อเข้าป่าหาอาหารหรือหาของป่า แล้วกลับมาไม่สบายหรือล้มป่วย ชาวละหู่ญก็สันนิษฐานว่า **ผีป่าขบ** ดังนั้นเขาจะต้องไปทำพิธีให้ทานกับเจ้าที่เจ้าสาร(ผีเจ้าของป่า) โดยนำวัสดุเหล่านี้ไปให้ คือ

- ข้าวสาร 1 กำ
- เทียนไข 1 คู่
- ยาขึ้น(ทำชุด้า ภาษาละหู่) จากนั้นเขาก็จะหายป่วย

4) **ผีน้ำ** เมื่อเข้าป่า แล้วดื่มน้ำ อาบน้ำ และหาปลาในน้ำ พอกลับมาถึงบ้านแล้วไม่สบายเป็นไข้ เขาก็สันนิษฐานอีกว่า **ผีผีน้ำล้าธาร** และจะต้องไปทำพิธีผีน้ำ โดยใช้ไข่ 1 ฟอง

วิธีทำ

- ไข่ไก่ 1 ฟอง
- เทียนไข 4 เล่ม
- ยาขึ้น(ทำชุด้า)

โดยนำสิ่งของเหล่านี้ไปที่ลำห้วยและไปทำพิธีผีน้ำ แล้วเขาก็จะหายป่วยและสบายขึ้น จากนั้นเขาก็ไปหาน้ำและดื่มน้ำเข้า-เย็น

5) ฝึบ้าน คุ่มครองคนในบ้านหากได้รับการเช่นไหว ไม่ละเลย ฝึบ้านอาจเล็ก
คุ่มครองคนที่ทำให้ฝึโกรธหรือละเลยไม่ทำฝึที่ควร

2.2.10.4 ฝึขับฝึบ้านหรือไล่ฝึบ้าน (จอเตเว)

ชาวละหู่ที่นับถือฝึ มักจะทำฝึขับฝึหรือไล่ฝึบ้าน เมื่อมีการฝึนร้ายหรือฝึนไม่ดินอนไม่
หลับ อ่อนเพลีย ไม่ค่อยมีริ้วแรง ไม่สบายใจ จิตใจว้าวุ่น หรือไก่ออกไขฝึคปกติ เช่น ไขใบเล็ก(ไข
จิ๋ว) และไก่ออกไขเปลือกอ่อน ไขไม่ค่อยสมบูรณ์ ฝึนี้นิยมทำกันในวันเสื่อ(ชาล) เพราะถือว่าเป็น
วันแรง

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำฝึไล่ฝึบ้าน มีดังนี้

- ลูกไก่	1	ตัว	- ดันกล้วย	2	ตัน
- ไข่	1	ฟอง	- ดันไม้เล็กหรือกิ่งไม้(อายุอแจ)	1	ตันหรือ 1 กิ่ง
- เทียน	2	เล่ม	- เตาสามขาของลำหู่	1	วง
- มีด	2	เล่ม	- เครื่องจักสาน (แล้วโตะ)	18	อัน
- กระทะ	1	ใบ	- จักสาน (แล้วจอมา)	1	อัน
- กระบุง	1	ใบ	- แล้วเยะแอ	4	อัน
- น้ำ	1	ถ้วย	- เครื่องเงินไม่จำกัดจำนวนยิ่งใส่มากยิ่งขึ้นดี		
- ปาล์	2	ตัน	- ด้ายสีขาวหรือดอที่ใช้สำหรับมัดลูกไก่ความยาว		
- หญ้าคา	1	มัด	พอประมาณ		
- ผ้าดิบขาว	1	ผืน	(ปาล์ คือ ดันหญ้าที่มีใบคล้ายดันอ้อย ดอกสีขาวยาว		
- ฟืน	1	อัน	เมื่อดอกแก่คล้ายนุ่นจะเก็บมาทำหมอนหรือที่นอน)		

ขั้นตอนและวิธีการทำฝึ มีดังนี้

- 1) ผู้ป่วยไปหาหมอฝึ และนัดหมอฝึ
- 2) หาวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการประกอบฝึ โดยทั่วไปแล้วหมอฝึจะเป็นคน
ทำ แต่ถ้าทำเป็นหรือมีฝึมือก็ทำด้วยตนเองก็ได้ และทำตามคำบอกของหมอฝึ
- 3) เมื่อหาได้ครบทุกอย่างแล้ว หมอฝึก็จะเริ่มปลุกดันจอตตรงหน้าบ้าน โดยใช้
ดันไม้หรือกิ่งไม้ 1 กิ่งดันปาล์ 2 ตัน มีมีดเสียบข้าง ๆ สองข้าง ข้างละ 1 เล่ม และเทียนไข 2 เล่ม
แล้วมัดลูกไก่ห้อยไว้ที่ดันจอ จากนั้นก็เอาเตาละหู่วางใส่ฟืนที่มีไฟติดอยู่แล้วตั้งกะทะเทน้ำใส่ลงไป
- 4) สานดันหญ้าคาเป็นรูปจ่ามูจ่าแป๊ะจี่มา และถ้อมมัดพร้อมใส่ปลอก ทั้งนี้เพื่อให้ฝึ
(เน่) ใช้มีดผ่าทางทกลับบ้าน เสร็จแล้วนำไปมัดติดไว้ที่ดันจอพร้อมกับเสื่อผ้า ที่นอน ผ้าห่ม
หมอน ใส่กุยแล้วไปวางไว้ใกล้ๆ ดันจอ

5) ช่วงทำพิธี หมอผีให้สมาชิกทุกคนไปอยู่ใต้ถุนบ้านหรือชายคาบ้านข้างล่าง จากนั้นหมอผีเข้าไปในบ้าน แล้วมัดแล้วโตะบนประตูบ้าน 1 จุด และไม้ขึ้นห้องสุดท้ายอีก 1 จุด จากนั้นก็เอาแล้วเยะแอ้ไปเสียบหรือมัดไว้ตามมุมบ้าน 4 มุม

6) หมอผีสวดมนต์ตามพิธีกรรม บอกให้ผีไปตามสายน้ำ คูดังสายน้ำที่ไหลไปเรื่อย ๆ ไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและไม่มีวันไหลกลับ ไปแล้วไปให้สุด ๆ ไม่ต้องย้อนกลับมาที่เดิมอีก เมื่อกล่าวจบหมอผีก็กว้างทรายไปให้ทั่วทุกซอกทุกมุมของบ้าน

7) หมอผีพาไข่มุขหลังคาบ้าน หากไข่มุขไม่แตก ต้องใส่เงินเพิ่มอีก และทำต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะสำเร็จ แต่หากไข่มุขแตกแสดงว่าทำสำเร็จแล้ว (ถ้าทำพิธีไม่ครบหรือไม่ดีไข่มุขจะไม่แตก ถึงแม้ว่าจะตกลงบนก้อนหินใหญ่หรือโคนของแจ่งเข้าก็ตาม แล้วไข่มุขจะยาวขึ้น ๆ แต่เมื่อทุกอย่างดีแล้ว ไข่มุขก็จะแตก บางทีไข่มุขยังไม่ทันตกลงบนพื้นและยังอยู่กลางอากาศก็สามารถตกลงมาได้หรือระเบิดลงมาได้)

8) เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วหมอผีก็จะเรียกสมาชิกเข้าบ้านไปในบ้าน ก่อนเข้าบ้าน สมาชิกทุกคนจะต้องถอดแล้วจอบมา โดยหมอผีจะเป็นคนสวมให้ สวมทางหัวแล้วเอาออกทางเท้า

9) ระหว่างที่เดินผ่านเข้าประตูบ้านนั้น หมอผีก็จะพรมน้ำให้กับทุกคน

2.2.10.5 พิธีการก่อทราย

ในช่วงต้นฤดูแล้ง ชาวละหู่จะแผ้วถางป่าตามไหล่เขาเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก พอถึงเดือนเมษายนก็จะจุดไฟเผาทั้ง ต้นไม้ ใบหญ้า ที่โคนตาคแดดไว้เป็นเวลา 2-3 เดือนให้เกลี้ยงเกลา โดยปราศจากป่าหรือหญ้าคลุมดิน

หลังจากเผาไร่เสร็จ ชาวละหู่จะทำพิธีการก่อทราย (แซ่ก่อเว) ซึ่งถือเป็นการล้างบาปที่เขาได้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตจากการแผ้วถางป่า ซึ่งรวมทั้ง ไส้เดือน ตัวหนอน แมงป่อง ตั๊กแตน และแมลงชนิดต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณนั้น ซึ่งก็ถือเป็นการทำลายระบบนิเวศ ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่ของกลุ่มสิ่งมีชีวิตอีกด้วยประเพณีนี้นิยมทำขึ้นในเดือนเมษายนวันขึ้น 15 ค่ำ วันพระจันทร์เต็มดวง

ขั้นตอนและวิธีการประกอบประเพณีมีดังนี้

1) ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำไปทำพิธีซึ่งได้แก่ ข้าวโพด 1 ฟัก ข้าวเปลือก 1 ถ้วย (เชื้อพันธุ์) ทราย 1 ถ้วย เทียน 1 คู่ น้ำ 1 แกรอน เสียม 1 อัน ไม้ไผ่ 1 กระบอกดอกไม้และกระดาษยันสีต่าง ๆ อย่างละ 1 เส้น ความยาวพอประมาณนำมาเสียบปลายไม้ไผ่ เหล่า 4-5 เส้น (5 อัน) ใช้เสียบพันธุ์ข้าวเปลือกในถ้วย 1 อันและที่เหลือไว้เสียบกระบอกไม้ไผ่

2) เมื่อได้ฤกษ์ยามดี ช่วงเย็นประมาณ 4-5 โมงเย็น ชาวบ้านก็เริ่มทยอยกันไปถึงที่สถานที่ประกอบพิธี

3) เมื่อมาถึงสถานที่ประกอบพิธีแล้ว จะบูชาหลุมฝังกระดูกไม้ไผ่ที่ตัดเป็นรู กว้างระหว่างปล้องแล้วเอาดอกไม้และกระดาษสีเสียบตรงรูกระดูกไม้ไผ่ พร้อมกับเททรายลงไป บริเวณรอบ ๆ เสร็จแล้วมือลูบรอบกระดูกเบา ๆ แล้วล้างมือจากนั้นก็รดน้ำรอบ ๆ บริเวณก่อทราย ทั้งหมด ส่วนคนที่ไม่ได้เตรียมกระดูกไม้ไผ่มาให้เอาวางพื้นบนกองทราย

4) เมื่อสมาชิกหรือ ชาวบ้านทุกคนเสียบดอกไม้ และกระดาษสีครบหมดแล้วก็ นั่งลง ห้ามไปนั่งข้างบนกองทราย ให้นั่งลงมาข้างล่าง จากนั้นหมอผีก็จะกล่าวบทสวด แล้วทุกคนก็จะร้องว่า ซ่า ๆ ซึ่งแปลว่า สาธุ พร้อมกับโยนข้าวสารขึ้นฟ้าหรือใช้ลูกเดี๋ยวก้าวหรือทราย

5) เมื่อมาถึงบ้าน ใช้สายสิญจน์มัดมุมบ้าน 4 มุม พร้อมกับดอกไม้ ที่เหลือไว้ จากทำพิธีไปเสียบ 4 มุม และทรายที่เอาออกไว้ก่อนยังสถานที่ทำพิธีไปวางไว้ทั้ง 4 มุม ของบ้าน เช่นกัน ซึ่งเป็นการป้องกันสิ่งไม่ดีทั้งหลาย

2.2.10.6 พิธีการสร้างศาลา

การทำศาลาถือเป็นพิธีกรรมประจำปี ของชาวละหู่ดั้งเดิมที่นับถือผี ซึ่งนิยมทำกันในช่วง เดือนพฤษภาคมของทุกปี และมักจะเลือกทำพิธีในวันมะเมีย (วันม้า) เพราะถือว่าฤกษ์ดี พิธีกรรมนี้ ทำก่อนที่ชาวบ้านจะทำการเพาะปลูก เพื่อเป็นการขอพรต่อพระเจ้า (กฤษดา) และญาติผู้คุ้มครอง เช่น ผี บ้าน ผีเรือน(แห่ยน) หรือเจ้าธาร เจ้าถ้ำ (กินฮาน) เพราะเชื่อกันว่าเป็นเจ้าข้าวเจ้าของคุ้มครองดูแล ป่าเขาลำเนาไพร

เนื่องจากชาวละหู่มีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติมาก เพราะเป็นชนเผ่าที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ และใช้ชีวิตอยู่ตามป่าตามเขา คนไทยจึงเรียกพวกเขาว่าชาวไทยภูเขาหรือคนดอย นอกจากนั้นแล้ว เขายังใช้พื้นที่ตามไหล่เขาเป็นที่เพาะปลูกพืชต่าง ๆ และป่ายังเป็นแหล่งอาหารและวัสดุยังชีพ สำหรับเขา ดังนั้นชาวละหู่จึงมีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาสัตว์ศักดิ์สิทธิ์หรือเทพยดาอารักษ์และเทพทั้งหลายทั้งปวง เช่น แม่พระธรณีผู้รักษาผืนป่า แม่พระคงคารักษาน้ำในแม่น้ำลำคลอง และแม่โพสพ ซึ่งเป็นเทพยดารักษาดันข้าว ให้คุ้มครองดูแลผลผลิตต่าง ๆ ที่ปลูกไว้ในไร่นา ดังนั้นเขาจึงทำ พิธีบูชาแด่พระเจ้าและเทพทั้งหลายโดยการทำศาลาและสังเวทอาหาร เพื่อให้คุ้มครองชีวิตของเขา ให้ปลอดภัยพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ

ตัวอย่างการขอพร และขอให้สิ่งที่ไม่อยากให้เกิดขึ้น

1) การขอพรให้พบแต่สิ่งที่ดี เช่น

- ขอให้จิตและใจเข้าเป็นสุข
- ขอข้าวงามน้ำดีแก่ข้าน้อย
- ขอร่างแข็งแรงเปี่ยมพลัง
- ขอที่รักและหวังได้ตั้งใจ

- ขอกายดีที่พิสุทธ์ปราศจากใจ
- ขอเราร่วมประสงค์ดำรงธรรม
- ขอให้พ้นความบาปและหยาบช้า
- ขอคุ้มครองรักษาหมู่เรา
- ขอพืชผลเหลือเฟือจากหยาดเหงื่อและแรงงาน

2) ขอย่าให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีกับตัวเองและครอบครัว เช่น

- ขอย่ามีเรื่องทุกข์และเศร้าสร้อย
- อย่าละห้อยหิวหาพากันตาย
- อย่าป่วยไข้มรณังลงไปได้
- อย่าให้พาลหรือผีร้ายมาบีฑา
- ทั้ง 33 โรคภัยอย่างกรายกล้า
- อย่าต่อคำรื้อนแรงหรือเข่นฆ่า
- อย่าให้ขามัวหมองต้องคดี
- อย่าให้มีคตอไม้ทำร้ายร่าง
- อย่าต้องชานเที่ยววังขอเขากิน

3) ในกรณีที่หมอผีผู้ประกอบพิธีมักจะขอพรให้กับคนในชุมชน เช่น

- โปรดประทานพรให้ไร่นาที่เราทำปีนี้
- ผลิตดอกออกผลพอกินไปสิบปี
- ให้เหย้าเรือนเต็มไปด้วยผู้คน
- วัวควายล้นได้ขุนบ้าน
- ให้หัวใจของเราเบิกบาน

สาระส่วนใหญ่ คือ ขอให้ตนและครอบครัวอยู่ดีกินดี มีสัตว์เลี้ยงและพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมเหลือกินเหลือใช้และให้มวลหมู่บ้านทั้งในสี่ทิศ รวมตัวกันด้วยความสามัคคี มั่งคั่งสมบูรณ์ ซึ่งเป็นคำพูดขอที่คิดขึ้นเองตามเหตุการณ์ ชาวละหู่มีชีวิตผูกพันกับพรและความปรารถนาในสิ่งดีงาม เช่น อายุวรรณะ สุขะพละ ความสบายใจไร้กังวล แวดล้อมด้วยลูกเต็มบ้านเต็มเมือง บ้านและเมืองมั่นคงและมั่งคั่งอุดมด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ความฝึกฝนในลาภและความร่มเย็น ทำให้ชาวละหู่ฝึกฝนในพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง

วิธีการทำศาลา

การทำศาลาในปีแรก จะเริ่มจากเสา 3 ต้น และปีต่อมาก็เพิ่มขึ้นปีละ 1 ต้น จนกระทั่งถึง 9 ต้นแล้วก็หยุดได้ 3 ปี หลังจากนั้นก็เปลี่ยนสถานที่ทำศาลาแห่งใหม่ โดยย้ายไปทำทิศที่มี

ชาวบ้านไปทำไร่มาที่สุด และเริ่มจากเสา 3 ต้นเหมือนเดิมอีก

เครื่องบูชาที่ได้ในกรวยสี่ทิศ/สี่มุม สิ่งของที่นำมาวางบนเครื่องบูชาดังนี้

- เทียนไข (ขี้ผึ้ง) มุมละ 2 เล่ม ต่อคน
- ข้าวสาร มุมละ 1 กำมือต่อคน
- ข้าวโพดคั่ว จะต้องเป็นข้าวโพดสีเหลืองเม็ดเล็ก ๆ เม็ดใหญ่สีแดงไม่ได้ วาง

มุมละ 1 กำมือ/คน

- เม็ดเดียวคั่ว มุมละ 1 กำมือต่อคน หากไม่มีใช้ข้าวโพดแทนได้
- มีชา ยาสูบ ฯลฯ
- เนื้อไก่และหมูที่ปรุงสุกแล้ว
- ข้าว ข้าวคั่ว และกับข้าวอื่น ๆ

ส่วนที่บูชาของเทพเจ้าแห่งขุนเขา ราชาทะพยดาอารักษ์ใหญ่ นั้น ห้ามวางเนื้อสัตว์ทุกชนิดและห้ามป้ายเลือดเสา เพราะชาวบ้านเชื่อว่าหากได้กินเลือดแล้วผีจะแรง เลี้ยงไม่ไหว และเราสู้ไม่ไหวหมายถึง เปลืองคน ผีจะทำร้ายคน เพราะคนเป็นสัตว์มีเลือด แต่เครื่องบูชาอื่น ๆ วางได้ยกเว้นเนื้อ

ขั้นตอนการทำศาลาและวิธีการประกอบพิธีมีดังต่อไปนี้

1) พอถึงเช้าวันมะเส็ง ผู้เฒ่าผู้แก่จะเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ ที่จะใช้ในการทำศาลา เช่น เสียมมีด และจอบ แล้วก็พากันเข้าไปในป่า เมื่อไปถึงที่แล้ว ชาวบ้านก็สวดมนต์ขออนุญาตบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าสารก่อนที่จะตัดไม้มาทำศาลา

2) เมื่อนำไม้มาถึงสถานที่ทำศาลาแล้ว ทุกคนก็ช่วยกันทำสิ่งที่ตนเองถนัดและทำเป็น เช่น ทำจักสาน ค่อน้ำ ถังหญ้า ตัดไม้ ผ่าไม้ ขุดหลุม ฯลฯ

3) พวกผู้หญิงจะเตรียมข้าวของ ที่จะเอาไปทำพิธีในตอนบ่าย ทุกครอบครัวจะต้องเตรียมอุปกรณ์และสิ่งของดังนี้ ข้าวสาร ชา ยาสูบ ข้าวโพดคั่วหรือเม็ดเดียวคั่ว ส่วนอุปกรณ์ที่เตรียมไปใช้ มีหม้อเตาสามขาของโลหะ ถ้วย ช้อน ชาม ทัพพี เสื่อ และแกรอนใส่ไม้ แล้วอีกอย่างคือเครื่องปรุงอาหารต่าง ๆ เช่น พริกเกลือ ฯลฯ ทุกครอบครัวจะต้องนำไก่ไปครอบครัวละ 1 ตัว ตัวผู้หรือตัวเมียก็ได้ ของส่วนรวมก็มีหมู 1 ตัว (ซื้อจากเงินบริจาค)

4) เมื่อทุกคนมาพร้อมแล้วให้เอาไก่ หมู ไปมัดรวมกันไว้ที่เสาศาลา หมูผู้หญิงจะนำด้ายสีขาวจิ้งรอบ ๆ ศาลา แล้วช่วยกันตกแต่งศาลา โดยใช้กระดาษย่นสีต่าง ๆ เช่น สีเขียว แดง ขาว เหลือง ลำลื้อร้อยและรูปวิญญาณที่ตัดจากกระดาษสีขาว 2 รูป นำมาร้อยด้ายแล้วห้อยประดับศาลาอย่างสวยงาม

5) จากนั้นให้ชาวบ้านทุกคนมานั่งพร้อมกัน แล้วหมอผีจะสวดและเริ่มพิธี

6) หมอผีเชือดคอไก่ หมู ที่ละตัว แล้วให้เจ้าของเอาเลือดไปป้ายเสาทุกต้น รวมเสาทั้ง 4 ทิศและป้ายให้ครบทุกต้น จากนั้นตักน้ำมารดเสาทุกต้น ทั้งนี้เปรียบดังความบริสุทธิ์สะอาด อุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ เพราะสายน้ำเป็นแหล่งชีวิตของเกษตรกร

7) ชาวบ้านทุกคน มานั่งยอง ๆ ตรงหน้าศาลา หมอผีกล่าวบทสวดมนต์ (ดังนี้ กล่าวมาแล้วข้างต้น) เมื่อกล่าวจบ ทุกคนโยนข้าวสารหรือข้าวโพดคั่วขึ้นบนฟ้า แล้วร้องพร้อมกันว่า ซ่า ๆ แปลว่า สาธุ

8) รออาหารให้พร้อมกันทุกบ้าน เมื่ออาหารสุกทุกครอบครัวก็จะตักมาส่งเวรอาหารทั้งสี่ทิศและราชาเทพและเสาทุกต้น แล้วตักไปไว้ในศาลา จากนั้น โศบนหรือหมอผีจะกล่าวต่อเทพทั้งปวง แล้วช่วยกัน ซ่า ๆ แล้วกินได้

2.2.10.7 พิธีกรรมในวันพระ

ละหู่ญถือวันขึ้น 1 ค่ำ และขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันพระ (ชัญญ) เมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบายหรือฝันร้าย โศบนหรือพระประจำหมู่บ้านก็จะนำคนไข้ไปนั่งในวิหาร (หอแห่) แล้วจะทำการล้างบาปตั้งแต่ค้ำวัน โจน โดยแต่ละบ้านจะนำน้ำมาเทรวมกันในอ่างใหญ่ในวิหาร เพื่อแสดงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน แล้วหมอผู้หุงในกำกับของภรรยาสาละ (ผู้ช่วยในพิธีรักษาไข้) จะช่วยล้างมือให้สมาชิกของหมู่บ้าน เป็นการชำระบาปมลทินทั้งหลาย ซึ่งแต่ละคนได้ทำไปในช่วงเวลาตั้งแต่วันพระที่แล้ว ค้ำวันเดียวกันนั้นแต่ละบ้านก็จะส่งข้าวสารไปเทรวมกันในกระบุงที่บ้าน โศบนพอรุ่งเช้าภรรยาของโศบนก็จะเติมข้าวของตนลงรวมกับของชาวบ้าน แล้วหุงแบ่งให้สามีนำไปจุดเทียนกุยซาไหว้กุยซาที่วิหาร พร้อมกับน้ำหนึ่งถ้วย ตลอดพิธีบูชาคนของวิหารจะลั่นฆ้องทும் เป็นระยะและเขาจะทำพิธีบูชาอีกครั้งในตอนค่ำ ซึ่งจะตามมาด้วยการเดินรำในวิหาร

พิธีรักษาไข้บางพิธีที่ทำกันในวิหารโดยพระประจำหมู่บ้าน (โศบน) นำคนไข้ไปนั่ง แล้วจุดเทียนรณทั้งภายนอก ภายในปากคน เป็นการล้างมลทินจากวาจาเท็จและไม่สุภาพทั้งหลายที่อาจเคยเอ่ย แล้วจึงจะขอพรจากพระเจ้ามาให้คนไข้ได้

2.2.11 ความเชื่อในการเก็บยาสมุนไพรของหมอชนเผ่าละหู่

หมอชนเผ่าละหู่มีความเชื่อว่าหมอต้องเก็บยาให้คนป่วยในเวลาช่วงเช้า ไม่เกินเวลาประมาณ 09.00 น. เพราะเชื่อว่ายาในตอนเย็นเป็นยาที่มีเจ้าของเมื่อนำยามารักษาฤทธิ์ยาจะไม่ดี ส่งผลให้การรักษามือป่วยให้หายนั้นเป็นไปได้ยาก โดยการเก็บยาช่วงเช้าหมอเชื่อว่า

- เมื่อตอนยาออกง่าย เชื่อว่า คนไข้จะมีอาการหายเร็วเป็นปกติ
- เมื่อตอนยาออกยาก เชื่อว่า คนไข้ที่มารับการรักษาจะไม่หาย ด้วยยาสมุนไพรไม่ดี

- กรณีที่หมอเข้าไปเก็บยา แล้วมีอีกตำราร้องทัก แสดงว่าคนไข้คนนั้นป่วยด้วยการถูกคุณไสย หมอจะรู้ว่าจะต้องไม่ทำการรักษาคนไข้คนนั้น วิธีแก้เคล็ดกรณีที่อีกตำราทัก ได้แก่ การเป่าคาถาให้สิ่งไม่ดีมาถอนหายไป

ส่วนที่ใช้ในการปรุงยา

- 1) ส่วนใบ ออพะ
- 2) ส่วนราก ออกี
- 3) ส่วนต้น ออแจะ
- 4) ส่วนดอก ออเว
- 5) ส่วนผล ออชี
- 6) ส่วนกิ่ง ก้าน ออก๊ะ

2.2.12 สมุนไพรที่ใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพของหมอชนเผ่าละหู่ (โปรดดูที่ภาคผนวก)

2.2.13 การสืบทอดองค์ความรู้ของหมอชนเผ่าละหู่

ดั้งเดิมชาวละหู่ได้สืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษที่มีความรู้ บางกรณีเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านรู้จักและใช้กันมานานตามวิถีชีวิตของชุมชนองค์ความรู้จึงได้สืบทอดมา แต่หากจะมีผู้สนใจเรียนจริง จะใช้เวลาเรียนรู้ตัวต่อตัวกับครูที่สอน ซึ่งใช้ระยะเวลาเรียนตั้งแต่ 5 – 6 วัน ต้องจ่ายค่าเล่าเรียนประมาณ 3,000 บาท ในสมัยก่อนจะใช้เงินแถบหรือถ้าไม่มีเงินก็สามารถนำเอาพืชผักมาตอบแทนครูผู้สอนได้ ส่วนการสอนคาถาจะเป็นภาษาจีน และจะสอนเฉพาะเวลากลางคืนเท่านั้น เพราะกลางวันสอนไม่ได้เนื่องจากเกรงว่าจะมีสัตว์ประเภท ไก่ นก มาได้ยินและคาถาจะเสื่อม

1.2.14 ทำเนียบหมอชนเผ่าละหู่

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ความชำนาญ
1	จะกะ จะอื้อ	ห้วยป่าไร่ บ้านเลขที่ 305 หมู่ที่ 9 ต.แม่คะอำเภอ.ฝาง จ.เชียงใหม่ 50110	พิธีกรรม ทำพิธีกรรมดูแลสุขภาพ
2	นายจะกำยี่ แสนคำหอม	จะแตะ บ้านเลขที่ 212 หมู่ที่ 10 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย	การบำบัดรักษาทางกาย
3	นายจะแปะ เล่าซ่า	249 บ.จะแล หมู่ที่ 11 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย	พิธีกรรมดูแลสุขภาพ / ยาสมุนไพร

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ความชำนาญ
4	นายจะวะ แสนใหม่	จะแตะ บ้านเลขที่ 163 หมู่ที่ 10 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย	ทำพิธีกรรมดูแลสุขภาพ , ทำคลอด
5	นายจะสี ชมภูพิทักษ์	70 บ.ห้วยชมภู หมู่ที่ 10 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย	ยาสมุนไพร
6	นางนะที จะบุญ	ห้วยป่าไร่ 521 หมู่ที่ 9 ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ 50110	ยาสมุนไพร
7	นางนาคา จะนอ	ห้วยชมภู บ้านเลขที่ 254 หมู่ที่ 10 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย	ยาสมุนไพร
8	นางนาสอ แอป้า	ห้วยป่าไร่ บ้านเลขที่ - หมู่ที่ 9 ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่	ยาสมุนไพร
9	นางนาหา จะอื้อ	ห้วยป่าไร่ บ้านเลขที่ 350 หมู่ที่ 9 ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่	การบำบัดรักษาทางกาย
10	นางนาอื้อ ลิฟู	221 บ.จะแล หมู่ที่ 11 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย	ยาสมุนไพร
11	นายยาป่า จะแก	ห้วยป่าไร่ บ้านเลขที่ 353 หมู่ที่ 9 ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่	ทำพิธีกรรมดูแลสุขภาพ
12	นางลูหมี ชมภูพิทักษ์	70 บ.ห้วยชมภู หมู่ที่ 10 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย	ยาสมุนไพร
13	แสงวรรณ จะแล	บ้านเลขที่ 310 หมู่ที่ 9 ต.แม่คะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ 50110	ยาสมุนไพร
14	นายหลีจา หลีจาง	ห้วยชมภู บ้านเลขที่ 263 หมู่ที่ 10 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย	การบำบัดรักษาทางกาย
15	นายอาผ้อ เณอช่อ	บ.ห้วยชมภู หมู่ที่ 10 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย	ยาสมุนไพร

สรุปการดำเนินงานในระยะที่ 1 การศึกษารวบรวมองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าละหู่ ให้เป็นระบบ การจัดทำทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าละหู่ และทำเนียบหมอชนเผ่าละหู่ ทีมวิจัยในพื้นที่ พร้อมด้วยหมอชนเผ่าละหู่ในพื้นที่เป้าหมายทั้งสองหมู่บ้าน ได้ร่วมกันทำการสำรวจสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนของตนเองเพื่อจัดทำเป็นทำเนียบสมุนไพร ตลอดจนการจัดทำทำเนียบหมอชนเผ่า

ละหู่ด้วย โดยมีทีมสังเคราะห์และทีมประสานงานจากวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้าน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เป็นพี่เลี้ยงช่วยหนุนเสริมการเก็บรวบรวมข้อมูลรวมกับหมอในพื้นที่ ประกอบไปด้วย หมออำชำที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพิธีกรรม กายบำบัดและหมอยาสมุนไพร 15 ท่าน ที่ร่วมกันระดมความรู้ และให้ข้อมูล จนกระทั่งสามารถปฏิบัติงานบรรลุพันธกิจที่ 1 ได้อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ

1) ได้องค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพของชนเผ่าละหู่ที่ผ่านการคัดสรรตรวจสอบ และได้จัดทำเป็นตำราการแพทย์ชนเผ่าละหู่ 100 เล่ม และได้นำส่งให้กับหมอชนเผ่าละหู่ของทั้งสองพื้นที่

2) ได้ทำเนียบหมอชนเผ่าละหู่ ซึ่งมีทั้งหมอกายบำบัด หมอยา และหมอพิธีกรรม รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 คน

3) ได้ทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าละหู่ ที่ผ่านการตรวจสอบจากหมอชนเผ่าละหู่จากหลายพื้นที่ทั้งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลจากการสำรวจสมุนไพรในป่าชุมชน พบว่ามี สมุนไพรที่ชนเผ่าละหู่รู้จักทั้งสิ้น 263 ชนิด

4) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างหมอชนเผ่าของทั้งสองพื้นที่ เนื่องจากหมอละหู่ทั้งสองพื้นที่เป็นชนเผ่าละหู่คนละกลุ่มกัน กล่าวคือ บ้านห้วยชมพู เป็นชนเผ่าละหู่ณะ (ดำ) ส่วนบ้านห้วยป่าไร่ เป็นชนเผ่าละหู่ญี (แดง) จากการดำเนินการศึกษาวิจัยพบว่า มีส่วนที่เหมือนกัน/คล้ายกัน และบางอย่างก็ต่างกันในระยะเล็กละน้อย

2.3 บทเรียนจากการเคลื่อนงานชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่

1) หมอละหู่มีความภาคภูมิใจ ที่สามารถพัฒนาระบบองค์ความรู้และจัดทำเนียบสมุนไพรของตนเองได้

2) ทีมวิจัยในพื้นที่และหมอชนเผ่าได้เรียนรู้กระบวนการในการศึกษาวิจัย ทำให้ทีมวิจัยและหมอชนเผ่าละหู่ทั้ง 15 ท่านได้เรียนรู้กระบวนการทำงานอย่างมีระบบ เป็นขั้นเป็นตอน และมีการวางแผน ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

3) การศึกษารวบรวมองค์ความรู้ในครั้งนี้อย่างน้อยทำให้หมอชนเผ่าละหู่และทีมวิจัยต่างก็ได้เรียนรู้ และมีโอกาสในการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เนื่องจากหมอชนเผ่าละหู่ทั้งสองพื้นที่เป็นกลุ่มละหู่คนละกลุ่มกัน

โครงการที่ 3

สังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนา
การแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

โดย โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนา
การแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

โครงการที่ 3 สังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

3.1 ความเป็นมาและเจตนาในการสังเคราะห์องค์ความรู้

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่า มีภารกิจในการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในแต่ละพื้นที่ เพื่อจะพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าวให้ขึ้นไปสู่องค์ความรู้เชิงระบบทางวิชาการที่ชัดเจน จนกระทั่งสามารถพัฒนาเป็นตำราการแพทย์ของแต่ละชนเผ่าได้ ง่ายต่อการนำไปขับเคลื่อนเชิงนโยบายและนำไปขยายผลในเชิงพัฒนาที่กว้างไกลต่อไป อีกทั้งเป็นที่ปรึกษาพร้อมระดมความคิด ให้ข้อคิดเห็นต่อการนำความรู้ไปสร้างเสริมสุขภาพและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งด้านการกิน การอยู่ การยังชีพและการดูแลสุขภาพ ตลอดจนความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ จนสามารถขยายผลไปสู่การเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการเก็บสมุนไพรขายเป็นรายได้เสริม ส่งผลต่อความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ซึ่งในลักษณะของการดำเนินงาน จะเป็นการทำงานร่วมกันโดยเน้นบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย และประสานงานร่วมกันในบางกิจกรรม กล่าวคือ โครงการวิจัยย่อยระดับพื้นที่จะทำหน้าที่ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพของพื้นที่ตนเอง ซึ่งจะมีบางกิจกรรมที่แต่ละโครงการวิจัยย่อยต้องทำร่วมกัน เช่น กิจกรรมการจัดระบบและตรวจสอบองค์ความรู้ระดับชนเผ่า โดยมีทีมพี่เลี้ยงประสานงานระดับชนเผ่า คอยทำหน้าที่ขับเคลื่อนและประสานงานให้โครงการวิจัยย่อยต่างๆ เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานหน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมาร่วมเรียนรู้ เช่น อบต. กรมป่าไม้ อนามัย ชุมชน โรงเรียน ฯลฯ ส่วนทีมวิชาการจากวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านจะเข้ามาทำหน้าที่ในการช่วยจัดระบบและสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในแต่ละพื้นที่ เพื่อจะพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าวให้ขึ้นไปสู่องค์ความรู้เชิงระบบทางวิชาการที่ชัดเจน โดยมีทีมวิชาการของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านฯ และองค์กรในเครือข่ายร่วมกับทีมหมอชนเผ่าและทีมพี่เลี้ยง

3.2 กระบวนการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่

สืบเนื่องจากชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่าภาคเหนือได้แบ่งพันธกิจในการขับเคลื่อนงานเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การศึกษารวบรวมองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการนำภูมิปัญญาที่คัดสรรปรับปรุงให้ร่วมสมัยแล้ว ไปฟื้นฟูและประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ตลอดจนสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับโรงเรียนและเรียนเป็นวิชาชีพในระดับมหาวิทยาลัย (ดำเนินการโดยหมอชนเผ่าและแกนนำชุมชนในแต่ละพื้นที่)

ระดับที่ 2 การประสานงานเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ให้ได้ตามเป้าหมาย และเป็นเวทีกลางในการทำกิจกรรมร่วมกันของแต่ละชนเผ่า (ดำเนินการโดยพี่เลี้ยง/ผู้ประสานงานจากหน่วยงานที่เป็นฐานประสานงานเครือข่ายของแต่ละชนเผ่า)

ระดับที่ 3 การสังเคราะห์และพัฒนาระบบองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของแต่ละชนเผ่า รวมถึงกระบวนการที่สามารถนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน การสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่และการสร้างเสริมรายได้ของชุมชน (ดำเนินการโดยทีมวิชาการของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านฯ และองค์กรในเครือข่าย ร่วมกับทีมหมอชนเผ่าและทีมพี่เลี้ยง)

อย่างไรก็ตาม ทีมวิชาการวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายซึ่งเป็นทีมสังเคราะห์องค์ความรู้การแพทย์แต่ละชนเผ่าตามพันธกิจระดับที่ 3 จำเป็นต้องทำงานประสานกับทีมพื้นที่อย่างใกล้ชิด โดยได้มีการติดตามและคอยเป็นที่ปรึกษาให้แก่ทีมวิจัยในแต่ละพื้นที่ ซึ่งปฏิบัติตามพันธกิจระดับที่ 1 ผ่านการประสานงานร่วมกับทีมขับเคลื่อนและประสานงาน ซึ่งปฏิบัติตามพันธกิจระดับที่ 2 เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกที่ใช้ประกอบการสังเคราะห์องค์ความรู้การแพทย์ของแต่ละชนเผ่า โดยสามารถสรุปพันธกิจการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนของแต่ละชนเผ่าตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(1) ศึกษารวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องจากเอกสารตำราหรือรายงานศึกษาวิจัยของแต่ละชนเผ่า

(2) ติดตามผลการรวบรวมองค์ความรู้ของแต่ละชุดวิจัยฯ และผลการพัฒนาในแต่ละพื้นที่

(3) เก็บรวบรวมองค์ความรู้ของแต่ละพื้นที่เพิ่มเติมในเชิงลึกและศึกษาเจาะลึกถึงแนวคิดความเชื่อ ทฤษฎีที่สนับสนุนองค์ความรู้ของแต่ละชนเผ่า

(4) ร่วมกับทีมพี่เลี้ยงจัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลและเปรียบเทียบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่และแต่ละชนเผ่า

(5) วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบด้านการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของแต่ละชนเผ่า รวมทั้งช่วยคัดกรององค์ความรู้ที่ร่วมสมัยเพื่อการสืบสาน ฟื้นฟู ปรับปรุงและนำกลับมาใช้ในวิถีชีวิตใหม่ ตลอดจนพัฒนาเอกสารตำราและสื่อการเรียนรู้ของแต่ละชนเผ่า

(6) สรุปบทเรียนจากการวิจัยและพัฒนาของแต่ละโครงการ สังเคราะห์เป็นแนวนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบายและปรับใช้ในงานประจำของตน

ซึ่งสามารถสรุปผลการดำเนินงานการสังเคราะห์และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่ – ไทยใหญ่ ได้ดังนี้

3.3 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่

สำหรับการดำเนินงานโครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่ในชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่า นั้น ก่อนข้างใช้เวลาในการพัฒนาโครงการและเตรียมความพร้อมในพื้นที่ ประกอบกับต้องดำเนินการควบคู่กับโครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่และโครงการขับเคลื่อนงานศึกษาวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับกิจกรรมการดำเนินงานในแต่ละโครงการและเกิดประสิทธิผลตามกิจกรรมการดำเนินโครงการจึงทำให้สามารถเริ่มต้นโครงการจริงได้ในเดือนมกราคม 2548 ซึ่งล่าช้ากว่ากำหนดไปมาก และส่งผลให้ทางทีมต้องวางแผนดำเนินโครงการตามระยะเวลาที่กำหนดเดิมแต่ยังคงไว้ซึ่งขั้นตอนดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเดิมได้ดังนี้

1. ได้ประชุมวางแผนปฏิทินที่จะร่วมกิจกรรมกับทีมโครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่, โครงการขับเคลื่อนงานศึกษาวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่

2. ได้ประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง เทคนิควิธีการทำวิจัยในชุมชน โดยเฉพาะเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลในพื้นที่ตามประเด็นที่วางไว้และการออกแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม ให้แก่ ทีมโครงการขับเคลื่อนงานศึกษาวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่ เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถเก็บข้อมูลในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่ได้อย่างครอบคลุมและมีความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน

3. ได้ร่วมประชุมเครือข่ายหมอละหู่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่และเครือข่ายหมอไทยใหญ่ครอบคลุมพื้นที่เขตอำเภอฝาง อำเภอแม่ยาว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำความเข้าใจกับหมอละหู่-ไทยใหญ่เรื่องความสำคัญของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่า

4. ได้ศึกษาค้นคว้าและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้านการดูแลรักษาสุขภาพของชนเผ่าครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับระบบการแพทย์ชนเผ่าในเขตภาคเหนือตอนบน, สถานการณ์และบทบาทการดูแลรักษาสุขภาพของหมอชนเผ่าในอดีตและปัจจุบัน, แนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับความเจ็บป่วยของหมอชนเผ่า, ประเภทและลักษณะเฉพาะของหมอชนเผ่า, การสืบทอดความรู้ด้านการดูแลรักษาสุขภาพของหมอชนเผ่า, กลุ่มโรคที่หมอชนเผ่ารู้จัก, ขั้นตอนและวิธีการเสี่ยงทาย และกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพของหมอชนเผ่าจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

กฤษณ์กมล บุญธาดา. (2542). รายงานการฝึกภาคสนามเรื่อง ลิซุ. กรุงเทพฯ: มปป.

กันยานุช เทาประเสริฐ. (2543). รายงานการฝึกภาคสนามเรื่อง มูเซอ กลุ่มมูเซอเขเล. กรุงเทพฯ: มปป.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2545). ชาวเขาในไทย ผลงานอมตะของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์. กรุงเทพฯ:

บริษัทพิมพ์เนชั่นที่เซ็นเตอร์ จำกัด.

นิวัฒน์ ตามี และคณะ. ระบบการแพทย์พื้นบ้านของประชาชนชาวเขาเผ่าลีซอ. สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (สมาคม IMPECT).

พอลและอีเลน ลูวิส. (2528). หกเผ่าชาวดอย. (ศิริวรรณ สุขพานิช, ผู้แปล). เยอรมันนี: เสตป+ไมเยอร์ ที่สตูดการ์ด.

ทรงวิทย์ เชื่อมสกุล. (2542). ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรและการรักษาพยาบาลของม้ง. ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ยิ่งยง เทาประเสริฐ และธารา อ่อนชมจันทร์ (บรรณาธิการ). (2537). ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการดูแลรักษาสุขภาพ กรณีศึกษา: การรักษากระดูกหักของหมอเมืองและการดูแลครรภ์ของชาวอาข่าจังหวัดเชียงราย. เชียงราย: สถาบันราชภัฏเชียงราย.

รายงานวิจัยโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาศักยภาพหมอชนเผ่า: ลิซุ, ปกาเกอญอ, อาข่า, ละหู่, เมี่ยน, ม้ง. (2545). วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้าน สถาบันราชภัฏเชียงราย.

ลักขณา ดาวรัตนหงษ์. (2539). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ลิซอ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

ศตวรรษ สถิตย์เพียรศิริ. (2533). การลำดับวงศ์และทัศนะบางเรื่องของเผ่าอีเก้อ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย.

สมทรง บุรุษพัฒน์ และสรินยา คำเมือง. (2542). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงกะยัน. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

สุจิตต์ลักษณ์ ศิผดุง. (2539). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ม้ง. นครปฐม: โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาการ

สาธิตสุขาเขียน มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุจิตต์ลักษณ์ ศิผดุง และสรินยา คำเมือง. (2540). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโป. กรุงเทพฯ:

บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

อุไรวรรณ แสงสร. (2542). ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรและการรักษาความเจ็บป่วยของ“อีโก้”. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

5. ได้รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่เกี่ยวกับข้อมูลสมุนไพรของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่ร่วมกับทีมโครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่และทีมโครงการขับเคลื่อนงานศึกษาวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่ ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับชื่อท้องถิ่น, สรรพคุณ, ส่วนที่ใช้, ลักษณะ/ประเภท, แหล่งที่พบ, เขตพื้นที่ที่พบ และรูปสมุนไพร

6. ได้รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่เกี่ยวกับบริบทด้านสังคมวัฒนธรรมและองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่ โดยร่วมประชุมตรวจสอบข้อมูล ในลักษณะการเทียบเคียงกับข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับการแพทย์ชนเผ่าที่เกี่ยวข้องและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่โดยการนัดหมายล่วงหน้า

7. ได้เก็บข้อมูลกรณีศึกษาจากหมอละหู่-ไทยใหญ่หรือผู้รู้ในพื้นที่เพิ่มเติมในเชิงลึก เพื่อศึกษาเจาะลึกถึงจักรวาลวิทยาด้านสุขภาพเพื่อใช้เป็นข้อมูลสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านสุขภาพของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่

8. ได้ตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงระบบครอบคลุมด้านการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่ โดยจัดเวทีประมวลผลและตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลจากผู้รู้และหมอละหู่-ไทยใหญ่ในพื้นที่ จนได้ร่างคำภาษาอังกฤษเกี่ยวกับองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพและระบบข้อมูลสมุนไพรของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่ ตามสารบัญต่อไปนี้

คำรายการแพทย์และสมุนไพรชนเผ่าละหู่ ประกอบด้วย

(1) กระบวนการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าละหู่

(1.1) ความเป็นมา

(1.2) ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

(1.3) กรอบแนวคิดในการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนา

การแพทย์ชนเผ่าละหู่

(2) ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าละหู่

- (2.1) ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดชนเผ่าละหู่
- (2.2) ประเภทของผู้นำหมู่บ้าน
- (2.3) ลักษณะการประกอบอาชีพ
- (2.4) ระบบครอบครัวและเครือญาติ
- (3) จักรวาลวิทยาเกี่ยวกับสุขภาพของชนเผ่าละหู่
 - (3.1) ความเชื่อเกี่ยวกับการอยู่อาศัย การตั้งถิ่นฐาน และการสร้างบ้าน
 - (3.2) สิ่งแวดล้อมกับสุขภาพ
 - (3.3) สุขภาพกับการกินของชนเผ่าละหู่
 - (3.4) ประเพณีสำคัญที่เกี่ยวกับสุขภาพ
 - (3.5) วัฒนธรรมการสื่อสารกับสุขภาพ
- (4) องค์ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสุขภาพของชนเผ่าละหู่
 - (4.1) แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดความเจ็บป่วยของชนเผ่าละหู่
 - (4.2) วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพระยะตั้งครรภ์ ระยะการคลอดและระยะ

หลังคลอด

- (4.3) ประเภทของหมอละหู่
- (4.4) ลักษณะอาการและโรคต่างๆ ที่ชนเผ่าละหู่ประสบ
- (4.5) การตรวจและวินิจฉัยโรคของหมอละหู่
- (4.6) ประเภทการดูแลสุขภาพสุขภาพของชนเผ่าละหู่
- (4.7) การสืบทอดองค์ความรู้ของหมอละหู่
- (5) สมุนไพรที่ใช้ในการดูแลสุขภาพสุขภาพของชนเผ่าละหู่

ตำราการแพทย์และสมุนไพรชนเผ่าไทใหญ่ ประกอบด้วย

- (1) กระบวนการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่

- (1.1) ความเป็นมา
- (1.2) ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน
- (1.3) กรอบแนวคิดในการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนา

การแพทย์ชนเผ่าไทใหญ่

- (2) ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดชนเผ่าไทใหญ่
- (3) จักรวาลวิทยาเกี่ยวกับสุขภาพของชนเผ่าไทใหญ่
 - (3.1) ความเชื่อที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน การสร้างบ้านเรือน และการอยู่อาศัย

- (3.2) วัฒนธรรมการบริโภคเพื่อสุขภาพของชนเผ่าไทยใหญ่
- (3.3) ประเพณีสำคัญที่ถือปฏิบัติกันเป็นประจำเกี่ยวกับสุขภาพ
- (4) องค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของชนเผ่าไทยใหญ่
 - (4.1) แนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับการกำเนิดและองค์ประกอบของร่างกายมนุษย์
 - (4.2) แนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดโรคหรือความเจ็บป่วย
 - (4.3) หลักการตรวจและวินิจฉัยโรคของหมอไทยใหญ่
 - (4.4) กลุ่มโรคที่หมอไทยใหญ่รู้จัก
 - (4.5) องค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพของหมอไทยใหญ่
- (5) สมุนไพรที่ใช้ในการดูแลสุขภาพของชนเผ่าไทยใหญ่

อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบด้านการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าละหู่-ไทยใหญ่ แม้สามารถคัดกรององค์ความรู้ที่ร่วมสมัยเพื่อการสืบสาน ฟื้นฟู ปรับปรุงและนำกลับมาใช้ในวิถีชีวิตใหม่ ตลอดจนพัฒนาเอกสารตำราและสื่อการเรียนรู้ของแต่ละเผ่าแล้ว แต่ในเชิงการขยายผลยังค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะชนเผ่าละหู่เนื่องจากบริบททางสังคม วัฒนธรรมเช่นเดียวกับชนเผ่าม้ง-เมี่ยนซึ่งมีความแตกต่างไปจากชนเผ่าอาข่า จึงทำให้แนวทางการพัฒนาและขยายผลการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ยังไม่ชัดเจน ขณะที่ชนเผ่าไทยใหญ่ค่อนข้างมีความเข้มแข็งและมุ่งมั่นที่จะนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ชัดเจน เช่นเดียวกับชนเผ่าอาข่า

ดังนั้น ในภาพรวมโครงการสังเคราะห์สามารถปฏิบัติงานได้ตามพันธกิจของโครงการ โดยมีผลการดำเนินงาน ในการสังเคราะห์องค์ความรู้การแพทย์และสมุนไพรชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ กระทั่งออกมาเป็นตำราการแพทย์ชนเผ่าละหู่-ไทใหญ่ ตามรายละเอียดที่แนบมาพร้อมนี้

ทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าละหู่

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	ก้อซื่อ [หมีเหม็น]
สรรพคุณ	บำรุงเลือดลมให้เป็นปกติ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบ ต้มอบ
ถิ่นที่อยู่	ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	กะแกสี่
สรรพคุณ	แก้อาหารเป็นพิษ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	รากต้มน้ำดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	กะคือไก่อ
สรรพคุณ	แก้กินผิด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เถาต้มน้ำดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ตามไหล่เขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	กะต่าชู [หนามแท่ง]
สรรพคุณ	แก้โรคกระเพาะ โรคปอดฝ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบนำไปต้มน้ำดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	กะต่าชู
สรรพคุณ	แก้ผดผื่น แก้กินผิด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบ ราก / ต้มอบ ต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ตามไหล่เขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

กะต่าชูโล่

แก้อาเจียน แก้อาหารเป็นพิษ

รากต้มดื่ม

ตามไหล่เขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

กะต่าชู

แก้ฝีหนอง ผสมเข้าตัวยาอื่น

ใบตากแห้งแล้วต้มดื่ม คำพอก

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

กะโพะ [มะหุ้ง]

สมานแผล

ใบตำพอก

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

กะหน้ายื่อ

แก้แผลไฟไหม้

ใบคั้นเอาน้ำทาแผล

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

กะห่วย , ยามาโก [สะป่านกัน]

รักษาตะขากัดและงูสวัด ถ้าใส่

ฝุ่น(ลาหู่ณะ) รักษากระดูกหัก

(ลาหู่ญ)

ใบ ยอดคำพอก รากต้มดื่ม

ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

กะอาก้อย [กวางหิแซะ]

แก้อาหารเป็นพิษ

รากต้มดื่ม

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

กำซู่ [ทองหลางใบมน]

รักษาแขน ขา หัก

ใบ เปลือกตำพอก

ลำห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

ก้านะเป้ [สะบ้า]

แก้ข้อเคล็ด กระดูกหัก

ยอดตำประคบ

ป่าดิบเขาและป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

กำมา

แก้บวม

ทั้งต้นคั่ว, ต้มอาบ

ป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

กื่อน้อเนะ

ขับปัสสาวะ แก้ปวดเส้นเอ็น

ลำต้นต้มดื่ม

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

กือญู่แนะ

สรรพคุณ

แก้ไข้เด็กไม่สบาย

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ที่ราบเชิงเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

กือม้าเนาะ [มะเดื่อน้ำ]

สรรพคุณ

แก้ผดผื่น หูดหลังคลอดทาน

อาหารแสลง มีอาการเวียนศีรษะ

หน้ามืด ตามัว

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ต้น ต้มดื่ม ต้มอาบ และต้มอบ

ถิ่นที่อยู่

บริเวณที่ชื้น/ริมลำห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

กือฆ่าหมู

สรรพคุณ

แก้จ้ำใน สมานแผล ห้ามเลือด

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบสมาน รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

แก้จ่า [ผักแปรม]

สรรพคุณ

บำรุงร่างกาย เจริญอาหาร

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ยอดอ่อนกินสดกับลาบ

ถิ่นที่อยู่

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชะง้าเค่อ [มะขามเครือ]

สรรพคุณ

แก้ท้องบิด

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

เถาต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ขี้สืน [มะเขือเทศ]
จับน้ำเหลือง แก้อักเสบ
ใบ ยอดตำพอก
พบได้ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

แซ่หนูมา, แกนู้เต [หญ้าตดหมา]
แก้โรคผิวหนัง (ลาหู่ชะ) แก้กินผิด
แก้อาเจียน (ลาหู่ญ)
เถา ใบชอยแล้วต้มอบ
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

กะจ้ำ [มะขามป้อม]
รักษาอาการปวดโดนไฟรวก
ชูดเปลือกแล้วบิบน้ำใส่แผล
ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

กะน๊ะแจ
แก้แผลไฟไหม้
ใบบิบน้ำทาบริเวณที่เป็นแผล
ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

กะป่าซู้ [เครือเดาหลวง]
แก้อาหารเป็นพิษ
รากต้มดื่ม ใบกินเป็นอาหาร
ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

คำแจ้ง [ชุมเห็ดไทย]
แก้ไขปวดเมื่อย แก้นอนงใน
ยอดตำประคบรากต้มดื่ม ใบต้มล้าง
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

คือจันชะ
รักษาอาการคัน แก้น้ำกัดเท้า
ใบ ขยี้ใส่บริเวณที่คัน
ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

คู๋กอย [มะระจีนก]
รักษาฝี คั้นน้ำจากใบและยอด
หยอดหู น้ำหนวก
ยอดและผลอ่อนทานเป็นอาหาร
คั้นน้ำจากยอด ใบรักษา หูน้ำหนวก
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

งะแกไล่
แก้อาหารเป็นพิษ
รากต้มดื่ม ใบกับต้นต้มอาบหรืออบ
ตามไหล่เขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

จั่วแจ้ง [จั่วป่า]
แก้ฝี
เปลือกใบ ประคบ
ป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

จ๊ะกู่

สรรพคุณ

แก้เหน็บชา แก้เส้นเอ็นตึง

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ราก เถาต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

บนภูเขาสูง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

จะจี้จู้ย , ชูป๋อย [ส้มป๋อย]

สรรพคุณ

ขจัดปดเปา,แก้คุณไสย

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ฝักนำไปต้มอาบ

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

จะมื่อก้อเกอ [ยาแก้ฮากเหลือง]

สรรพคุณ

ใบแก้ผดผื่น รากเจริญอาหาร

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบ, ราก ต้มดื่ม ต้มอาบ

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

จำก้อเลอ [ประคู้ส้ม]

สรรพคุณ

แก้ท้องร่วง แก้ไสยศาสตร์

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบตำพอกแก้ไสยศาสตร์

ถิ่นที่อยู่

เปลือกต้มดื่มแก้ท้องร่วง

ถิ่นที่อยู่

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

จำมื่อฮ่า [สาบเสือ]

สรรพคุณ

แก้โรคกระเพาะ ห้ามเลือด

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบห้ามเลือด รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จำแลปาย

แก้ปวดท้อง แก้ท้องเสีย แก้ปวดหัว

ราก เปลือกต้มดื่ม

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จี่นอะอู่แพะ

รักษากระดูกหัก

ยอดตำประคบ

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จี่นอะก่า [หอมไกล]

แก้ผดผื่น รักษาบาดแผล

ใบต้มอบ รากต้มดื่ม

ริมน้ำ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จี่นอะก่ามา [ดอกเข็มป่า]

แก้อาหารเป็นพิษ

รากต้มดื่ม ใบต้มอบ

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จี่นอะซื่อ

แก้คัน

ใช้ยางทางบริเวณที่มีอาการคัน

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จ๊อบอจ๊อเจีย [เอื้องหมายนา]

แก้เจ็บหู น้ำหนวก

ลำต้นเผา นำไปต้มเอาน้ำหยอดหู

ป่าดิบเขาทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จ๊อบอ้อค่า [ข่าคม]

รักษาไข้กลางคืน แก้พิษขนแมงป่อง

ลำต้นต้มอบแก้ไข้ เผาไฟเหยียบ

แก้พิษแมงป่อง

ป่าดิบเขาและป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จ๊อบออคือคือ โค้ย, มะเนาะ โก่อชี
[มะเดื่อปล้อง]

แก้คุณไสย

ใบนำไปต้มอาบ

ป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จ๊อบอโ้โก้แอ้

แก้โดนคุณไสย

ต้นตำประคบ

ริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

जूषानะชี

เพิ่มน้ำนม

รากต้มดื่ม

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จู้ป่านะจี่ [โมกมัน]

เพิ่มน้ำนม

เปลือก รากต้มกับเนื้อไก่

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จู้ลี

สมานแผลให้หายเร็วขึ้น

ใบ เปลือกตำพอกแผลสดช่วยรักษา

แผลให้หายเร็วขึ้น ใบเคี้ยวช่วยให้

ปากสดชื่น

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จะฟูตู(ลาหู่ณะ)

แก้กระตุกหัก

ทั้งต้นคั่วประคบ

ป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

จุจู้

รักษาวัณโรค

รากต้มดื่ม

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

ละโกไป

แก้ไข้มาลาเรีย แก้อาการน้ำนม

ไม่ไหล

รากต้มดื่ม

ตามไหล่เขาทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

เฉาะป้วย(ลาหู่ณะ)/กระทกรกป่า
แก้โดนผีป่า แก้นอนไม่หลับ
ทั้ง 5 เผาไฟนำไปประคบ
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ซู่แป้ [กาฝาก]
รักษา แขน ขาหัก
ใบตำ กิ่งต้มดื่ม
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ซาล่า [ฝ้าย]
ขัดเบา ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว
เมล็ดต้มดื่มหรือคั่วแช่น้ำดื่ม
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

จีนะ
แก้แสบ แก้อาหารเป็นพิษ
ลำต้นต้มดื่ม ใบต้มอบแก้อาหาร
เป็นพิษ
ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ชีกู่ณะ [เน่าโน]
สมานแผลให้แผลหายเร็ว
เปลือกขูดใส่แผลทำให้หายเร็ว
ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชิงันะ

สรรพคุณ

รักษาอาการคัน

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบ คั้นอาบ

ถิ่นที่อยู่

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชิงูป่า, ชิงู [ต้นดินเป็ด]

สรรพคุณ

แก้ตัวเหลือง(ลาหู่ญะ)

แผลตกสะเก็ด(ลาหู่ญะ)

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ประคบแก้ตัวเหลือง, ยางใส่แผล

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชีซอ [สาบแล้งสาบกา]

สรรพคุณ

แก้กินผิด แก้คลื่นไส้อาเจียน

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากล้างไปทุบแช่น้ำแล้วดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชีช็อกะ

สรรพคุณ

แก้กินผิด ผิดเดือน ขับเสมหะในคอ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ทั้งต้นคั้นดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ลำห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชินะ

สรรพคุณ

แก้ผิดเดือน ประเภตกินผิด

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ต้นคั้นดื่ม

ถิ่นที่อยู่

บนภูเขาสูง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชีคนะ

สรรพคุณ

แก้ผดผื่น

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบ เปลือก ต้มอาบหรือต้มอบ

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชีแปงู [บอระเพ็ดพุงช้าง]

สรรพคุณ

ขับลมในกระเพาะ แก้คุณไสย

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

หัวตำประคบดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชีเมอเกีย

สรรพคุณ :

สมานแผล แก้ท้องเสีย

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้:

ใบ ตำพอก ต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชีห้อมา

สรรพคุณ

แก้อาหารเป็นพิษ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

เปลือกต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชีวิโป [มะลิตุก]

สรรพคุณ

แก้อาหารเป็นพิษ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบ รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ชื่อชาพู [ว่านน้ำ]
 สรรพคุณ ห้ามเลือด แก้ปวดฟัน
 สมานแผลสด
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ เหย้าตำพอก
 ถิ่นที่อยู่ แหล่งที่มีน้ำขัง บริเวณที่ชื้น ๆ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ชื่อโพะเต , ชื่อหน่านะซี [สบู่ขาว]
 สรรพคุณ แก้ปวดเมื่อย(ลาหู่ณะ)
 แก้ปวดฟัน(ลาหู่ญ)
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ยาง ใบ ประคบแก้ปวดเมื่อย
 นำตำลีมานะขบยางแล้วกัดไว้
 ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ชื่อวิน้อย [กรดน้ำ]
 สรรพคุณ รักษาอาการผื่นคัน (ลาหู่ณะ)
 ปวดเมื่อยครั่นเนื้อครั่นตัว (ลาหู่ญ)
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้: ยอดทั้งต้นตำให้ละเอียดแล้วทา
 ถิ่นที่อยู่ ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ชื่อวินี
 สรรพคุณ แก้วัณ โรคปอดไอเป็นเลือด
 ฝีในปอด
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากต้มดื่ม
 ถิ่นที่อยู่ ตามไหล่เขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ชื่อเวะ [ชบา]
 สรรพคุณ แก้หอบหืดแก้แน่นหน้าอก
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบ ดอก คั่วประคบ
 ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ชื่อเหม่นะ , มะก่าเลา

สรรพคุณ

[มันสำปะหลัง]

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

แก้แผลมีน้ำหนอง

หว่าดากแห้งแล้วนำมาบดใส่แผล
ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

แซจี้พือมา [หนาดหลวง]

สรรพคุณ

แก้จ้ำใน อาหารเป็นพิษ (ลาหู่ณะ)

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้:
ถิ่นที่อยู่

แก้ผดผื่น (ลาหู่ญ)

ใบประคบ ใบต้มอบ รากต้มดื่ม
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

แซเล่า [ปอสา]

สรรพคุณ

แก้ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ใบนำไปตำแช่น้ำแล้วทาแผล

ป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

โซแบ

สรรพคุณ

รักษาเด็กเป็นไข้ นอนไม่หลับ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้:

ใบ ต้มอาบ ตาแห้งขยี้ผสม

ถิ่นที่อยู่

ข้าวเปลือก

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ค่ากา

สรรพคุณ

แก้บวม

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ทั้งนำไปต้มดื่ม

ริมน้ำ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้:
ถิ่นที่อยู่

ดาก้า [ว่านกีบแรด]

แก้ไข้หัวคำ(ลาหู่ณะ)

แก้ปวดบวม(ลาหู่ญ)

ใบ หัวต้มอาบ ตากแห้งต้มดื่ม
ป่าดงดิบ ร่มห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ดาก้า ([ก้อแก้])

แก้อาหารเป็นพิษ และพิษแมงป่อง

ลำต้นต้มดื่ม

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ดาก้ามือ

แก้ปวดท้องปวดตา

หัวต้มดื่ม

บนภูเขาสูง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ด่าลู [กระแตไต่ไม้]

รักษาอาการนอนไม่หลับ

แก้ท้องผูก

ใบ ราก ลำต้นต้มดื่ม

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ด่าห้อย [หญ้าลิเกา]

แก้ท้องผูก

ใบ รากต้มดื่ม

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

แคระน่อ [หญ้าขัดมอญ]
แก้ผดผื่น ขับน้ำเหลือง
ใบ รากต้มดื่ม อบ ตำทา
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

แคระน่อเน้
แก้ฝี เคล็ดขัดยอก
รากต้มดื่ม ใบตำพอก
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

แคระน่อ ป๋ [กาสามปีก]
แก้ผดผื่น ช่วยให้เลือดลม
ไหลเวียนดี
ใบ รากต้มดื่ม
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ตะไห้
รักษาอาการปวดฟัน แก้कुณไสย
ใบประคบ ต้มดื่ม หัวเคี้ยวบ้วนปาก
แก้कुณไสย
ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ตำไก่อ
แก้อาหารเป็นพิษ ท้องอืด ท้องเฟ้อ
รากกินสด เคี้ยวกิน
ป่าดิบ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

ถั่งปือเต

แก้ท้องร่วง

เถาต้มน้ำดื่ม แช่น้ำดื่ม

ป่าดิบเขาทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

ทอู้ฮ้อย [ลิงเสือโคร่ง]

แก้ปวดเมื่อย บำรุงร่างกาย

เปลือกต้มน้ำดื่ม

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

ทอู้ดี่

แก้ปวดเมื่อย แก้ตัวร้อน

ต้น, เปลือกต้มน้ำดื่ม

ไหล่เขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

ทอู้พือญี [กวาวเครือแดง]

บำรุงร่างกาย

ใบ เถาต้องเหล้า

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

นอ

แก้ไข้ตัวร้อน

ใบตำพอกฝี แก้ไข้ ฝ้ามืด รากต้มน้ำดื่ม

ป่าทั่วไป

ชื่อสมุนไพร

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

นะจี้เจ้าชีตุ๋ [ทางปอย]

แก้ผดผื่น

ใบต้มอบ

ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

นะจี้ชะ

แก้ปวดท้อง

รากเคี้ยวกิน

ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่พบ

นะจี้ค่า

รักษามะเร็ง (อาการตัวร้อนไม่สบาย
จะมีตุ่มใหญ่ออกตามตัวทำให้เกิด
อาการอักเสบจะเป็นบริเวณผิวหนัง
อ่อนๆ)

รากต้มดื่ม

ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

นะจี้ป้อย [โคไม้รู้ลุ่ม]

รักษาอาการนอนไม่หลับ แก้ไข้

รากต้มดื่ม

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่พบ

นะจี้น้อย

แก้ผดผื่น

รากต้มดื่ม

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

นะเหม่อชี [ผาเป้ง]
แก้ท้องแข็ง แน่นท้อง
รากต้มดื่ม
ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

นาก่อแล้ [โคลงเคลง]
รักษาแผลไฟไหม้
ใบตากแห้งขี้ไต้แผล ไฟไหม้
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/ วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

นาต้อมา [กระตังใบ]
แก้อาหารเป็นพิษ
รากต้มดื่ม
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่พบ

นาตูแด่ [หม่อนหมาขาว]
แก้กินผิด ผิดเดือน อาหารเป็นพิษ
ใบต้มอบ เหง้าต้มดื่ม
ในน้ำ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

นาบอนาเกาะ
แก้กระดูกหัก(ลาหู่ญ)
เป็นอาหาร(ลาหู่ญะ)
ใบคั่วประคบ , ทานเป็นอาหาร
ใกล้ริมน้ำ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

นาโพะโกโล

สรรพคุณ

แก้ขัดเบา

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

นาโพะโกโลโจ

สรรพคุณ

แก้ลมขึ้น แก้ก้นนอนไม่หลับ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

นาฟูก้อย [แก้มขาว]

สรรพคุณ :

เจริญอาหาร แก้กินผิด

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้:

ลำต้นต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

นาหะมา

สรรพคุณ

บำรุงเลือดลม สตรีอยู่เดือน เด็ก
นอนไม่หลับ (มีอาการ ไข้ตลอดคืน)
แก้เหงือกดำเนื่องจากมีอาการ
เจ็บป่วย

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขาและป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

นาเหยะก่า [โสมดังเทียม]

สรรพคุณ

เพิ่มน้ำนม

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

หัวต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

นุ่นเต๋คือ

แก้ไข้ตัวร้อน มาลาเรีย แก้พิษ

ใบ ต้นคัมอาบ

ที่ราบเชิงเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อสมุนไพร

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

นุ่นเพื่อโกสือ , มะนุน [ขนุน]

บำรุงน้ำนม

เนื้อผลดิบนำมาประกอบอาหาร

พบได้ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

นุหนุมา

แก้โดนคุณไสย

นำไปคั่วประคบ

ริมลำห้วย ป่าดงดิบ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อสมุนไพร

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

นุหนุมา)

แก้ปวดเมื่อยร่างกาย

แก้คลื่นไส้คลื่นตัว ข้อเคล็ด

เปลือกต้มดื่ม/ ตำประคบ

ตามไหล่เขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่พบที่พบ

เนาะแซะ [เมล็ดถั่วเน่า]

แก้กินเห็ดพิษ ฝึสุกเร็ว

เมล็ดคั่วบดละเอียด

ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

บอเถอ [สังกรณีคัง]

รักษาโรคทางทุม

ใบ ตำพอก

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้:

ถิ่นที่อยู่

บอย้อ, อีคิว บ ต้นแมงลัก

แก้อาการลมบ้าหมู แก้ลมชัก

ใบนำไปยี้ใส่น้ำดื่ม นำมาทาตัว
ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

บอฮอ, ป้อฮอ[กระเพาแดง]

แก้เด็กไข้ขึ้นสูง เด็กนอนดิ้น

ใบทุบใส่น้ำนำมาทาซิกโคซิกหนึ่ง
ของร่างกาย
ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

บาง๊ะแจ

แก้ผิเคเดือน

ใบต้มอบ

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

บู้ก [บูก]

แก้พิษงู แก้พิษตะขาบ

เอาเนื้อในหัวใช้ทั้งดิบ-สุก

ประคบ

ที่มีความชื้นทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

บู๊ว [บุกคางคก]

รักษาแผลไฟไหม้

ดอกตำพอก

ป่าดิบชื้น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

ป้อ สอแอ้

รักษาฝีกะ โคนฝีกะ (ลักษณะคันตามลำตัวโดยไม่รู้สาเหตุ)

ใบ หัวย่อยแล้วตำประคบ

ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

ปอสู [สารพีป่า]

บำรุงเลือด แก้เลือดกำเดาไหล

เปลือกต้มดื่ม ใบตำประคบหน้า

ผากแก้เลือดกำเดาไหล

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

ป่าเล้าโอ

แก้ขับปัสสาวะ

รากนำไปต้มดื่ม

ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

สรรพคุณ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ถิ่นที่อยู่

ปี้เกาะหอย [แห้วนกค่อ]

แก้อาหารเป็นพิษ ไข้หวัด

ใบ รากต้มดื่มแก้ไข้หวัด

ห้วเผาต้มดื่มแก้อาหารเป็นพิษ

ป่าดิบเขา